

У К Р А Ї Н С Ь К И Й
Тиждень

№ 9 (433) 4 – 10.03.2016 р.

**Лінас
Лінкявічюс**
про
стримування
Росії

Які суперечності
роз'їдають БПП

Що гальмує
реформу освіти

Як живуть
мономіста в Німеччині

ЕНЕРГЕТИЧНО СУВЕРЕННА

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

ЩЕ

ЧЕСЬКІ ЧЕТВЕРГИ

перегляд
чеських фільмів
мовою оригіналу
з українськими субтитрами

Детальніша інформація — на сайті www.book-ye.com.ua.

з 10 березня
до 30 червня
ЩО ДВА ТИЖНІ о 18.30

ІВАНО-ФРАНКІВСЬК
ТЕРНОПІЛЬ
ДНІПРОПЕТРОВСЬК
ХАРКІВ
ВІННИЦЯ
ЛУЦЬК

НА ЧАСІ

- 4 **Поганий детектив**
У чому значущість справи Краснова
- 7 **Роман Малко про відкриту владу**
- 8 **БПП: дефрагментація**
Які групи впливу сформувалися у президентській фракції
- 10 **Сергій Білан:**
«Податкова міліція не є інститутом для наповнення тюрем»
Перший заступник голови ДФСУ розповів про реформу відомства й детінізацію економіки
- 12 **Емансипація від «друзів»...**
Чи подолали російські ліберали шовіністичні комплекси
- 14 **Лінас Лінкявічюс:**
«Немає причин переглядати санкції стосовно Криму»
Міністр закордонних справ Литви про виклики європейської безпеки

ТЕМА НОМЕРА

- 16 **Матриця трансформації**
Чим важливі зміни в енергетиці
- 18 **Великі зміни**
У якому напрямку має рухатись український ПЕК
- 21 **Самостійний атом**
Як забезпечити незалежність ядерної енергетики в Україні
- 24 **У пошуках енергії для реформ**
Які зміни відбуваються на вітчизняному енергоринку
- 26 **Войцех Якубик:**
«Росія намагається робити все можливе, щоб залишитися на європейському ринку»
Польський аналітик енергетичного сектору про «Північний потік-2» й газову незалежність від РФ
- 28 **Відкладена революція**
Чому повільно розвивається українська альтернативна енергетика

СУСПІЛЬСТВО

- 30 **Ігор Генсіровський:**
«Про те, що я «майданівець без голови», дізнався випадково»
Розв'язка одного зі страшних епізодів Майдану
- 34 **Олег Дерев'яно:**
«Реформи потребують сили-силенної часу на імплементацію, бо є низка «пляшкових горлечок» у Мінекономіки, Мінфіні й Кабміні»
Екс-заступник міністра освіти про зміни в середній і вищій школі

СВІТ

- 36 **Завод і місто**
Що втримує на плаву мономіста Німеччини
- 38 **Едвард Лукас про роль позитивних аргументів у політичних кампаніях на прикладі Британії та ЄС**
- 39 **ОНУХ про пошук мудрих рішень навколо Софії Київської**
- 40 **Куди їздив Папа:**
до Гавани чи Каносси?
Зустріч церковних лідерів як дипломатичний провал
- 42 **Малює наших страхів**
Що розповідає наймасштабніша виставка Босха про його сучасників і Ренесанс

КУЛЬТУРА

- 44 **Врятувати дуже рядового Дікапріо**
Головні тенденції цьогорічного «Оскара»
щоденники окупації
- 48 **Прогулянка Луганськом**
Запустіння як візита окупованого міста
- 49 **А чи є дно?**
Чому «ДНР» так і не стала Росією
- P. S.
- 50 **Юрій Макаров про сучасну російську мову**

Тиждень

№ 9 (433) 4 – 10.03.2016
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український тиждень»
03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
Головний редактор Дмитро Крапивченко
Редакція Наталія Петринська,
Анна Корбут, Алла Лазарева,
Олександр Крамар,
Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,
Віталій Рибак, Станіслав Козлюк,
Юрій Макаров, Роман Малко,
Ольга Ворожбит

Відділ передплати та роздрібної торгівлі
тел.: (067) 407-10-96
e-mail: peredplata@tyzhden.ua
Відділ реклами
тел.: (067) 407-10-89
e-mail: reklama@tyzhden.ua
Видається з 02 листопада 2007 року
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 18119-6/919 ПР від 30.08.2011 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2
Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua
тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1447 від 28.07.2003 р. № зам. 16-0433
Наклад 32 000
Номер підписано до друку 2.03.2016 р.
Виходить щоп'ятниці
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою
Передплатний індекс 99319
Ціна договірна

НА ЧАСІ

Поганий детектив

Дмитро Крапивенко

Історія Станіслава Краснова, навіть та її частина, що стала відома широкому загалу, є вже готовим сценарієм для гостросюжетного шпигунського кіно. Режисер за мотивами цієї справи може зняти художній фільм, у якому очільник цивільного корпусу «Азов-Крим» постане як романтичний герой: позитивний чи негативний, то вже додати за смаком. Варіант перший: полум'яний український патріот, що прагне довести розпочату Майданом революцію до логічного кінця, себто перемоги, але йому перешкоджають у цьому перефарбовані силовики, будь-що намагаючись »

ФОТО: УНАН

зберегти стару систему і вгамувати «буйних». Варіант другий: досвідчений російський резидент успішно інфільтрується в українське націоналістичне середовище, швидко здобуває керівну посаду й виконує підривну роботу просто в «бандерівському лігві», але пильні есбеушники «ведуть» його від самого початку й лише чекають слушної хвилини, щоб викрити з якомога більшим резонансом. Варіант третій, не менш популярний у кінематографі (назвемо його «Краснов проти всіх»): подвійний агент веде хитру контргру, співпрацюючи одночасно зі спецслужбами України та Росії заради якоїсь вищої гуманної мети — «примирення братніх народів», наприклад. За будь-якого сценарію «Оскара» такий фільм навряд чи отримав би, але міг би розраховувати на непогану касу.

Українська державна безпека була «дірявою» багато років. Агенти РФ безперешкодно діяли навіть на верхніх щаблях влади, тож годі дивуватися, що агентурна мережа ФСБ рясно вкрила всю країну, і сподіватися, що, навіть якби наші спецслужби протягом двох років нещадно й професійно боролися зі шпигунами, ті сьогодні не мали б шансів діяти в Україні у вельми переконливих масштабах. Тому сама собою версія про Краснова як російського резидента не видається екзотичною. Докази, що їх оприлюднює СБУ, як-от аудіозмови підозрюваного з російським куратором, є доволі переконливими.

ЗАКРАДАЄТЬСЯ ПІДОЗРА, ЩО СУДОВА ГІЛКА ВЛАДИ ПРАЦЮЄ НЕ ЗА ПРАВОВИМИ НОРМАМИ, А ЗА ЯКИМЬОСЬ БАРОМЕТРОМ ГРОМАДСЬКОГО НЕВДОВОЛЕННЯ

Водночас Служба безпеки за роки незалежності набула неабиякого досвіду боротьби з «внутрішніми ворогами», до яких іще за радянською звичкою часто-густо зараховували активістів націоналістичних організацій. Затримання правих за підозрою в тероризмі теж не були для України екзотикою ще в мирні часи. Під час війни добровольці, серед яких очікувано багато представників націоналістичної спільноти, знову-таки нерідко опинялися під ударом спецслужб. І не завжди звинувачення проти них були достатньо аргументовані, що, своєю чергою, інспірувало наразі нечисленний, але доволі активний рух на захист заарештованих добровольців (див. **Тиждень, № 1-2/2016**). У світлі цих подій слова Станіслава Краснова та затриманої разом із ним Оксани Шелест про жорстоке поводження з боку есбеушників, катування, не дозволений законом тиск теж навряд чи когось здивують. І заява спецслужби про те, що фізичне насильство застосували, бо підозрюваний чинив опір співробітникам органів безпеки, також мало кому видається правдивою. Надто часто до таких «практик» вдавалися наші правоохоронці, щоб вибити «потрібні» зізнання, тож повірити в офіційну версію проведення затримання й допитів доволі складно.

Справа Краснова бачилася б менш контроверсійною, якби в суспільстві було більше довіри.

Якби органи держбезпеки остаточно позбулися свого чекістсько-енкаведешного іміджу, заробленого не лише за радянської влади, а й у новітні часи, то виникало б менше запитань до їхніх методів роботи. Якби боротьба з російською агентурою була більш резонансною й сягала рівня не лише активістів, а й можновладців — старих кадрів у силових структурах, політиків від колишньої Партії регіонів чи Комуністичної партії, то епізод із «тиловим азовцем» мав би куди скромніше суспільне звучання. Якби в середовищі тих, хто нині називає себе захисниками політ'язнів, превалювали власне правозахисні тенденції, а не майже релігійна впевненість, що шеврон добробату є своєрідною індульгенцією від кримінального переслідування, то аргументи на захист затриманих краще сприймала б громадськість, та й правоохоронним органам було б важче їх ігнорувати. Якби в наших силових відомствах існувало менше плутанини, то версія про «загубленого» подвійного агента мала б вигляд винятково абсурдною, та в нинішніх реаліях не доводиться дивуватись і цьому.

Жорстке затримання, а потім звільнення (хай навіть тимчасове) з-під варті «терориста» і «шпигуна» (а саме таким постає Станіслав Краснов, якщо брати до уваги оприлюднені СБУ матеріали) — ще одна ознака суспільної незгоди. Закрадається підозра, що судова гілка влади працює не за правовими нормами, а за якимось барометром громадського невдоволення: якщо підозрюваний має широку підтримку, то його «дешевше» відпустити, аніж стати потенційним фабрикантом справи проти патріотів. Це помітно не лише на прикладі азовця. Складається враження, що в іншій резонансній справі — патрульного Олійника — діяв той самий принцип. Знадобилися мітинг у Києві, заступництво громадських діячів та політиків, щоб суддя зважив на це й відмовився тримати поліцейського під вартою надалі. Такий поворот подій годилося б у традиціях українських соцмереж позначити тегом #перемога, якби не один нюанс. А що, коли кількість і якість «груп підтримки» замінують суддя усі кодекси й закони? Чи можна в такій ситуації говорити про розбудову правової держави?

Питання заміни запобіжного заходу — це, звісно, квіточка. Справжні аргументи сторін іще почуємо в ході судових засідань, і якщо вони не нагадуватимуть традиційний у наших реаліях театр абсурду, то матимемо шанс дізнатися значно більше деталей цієї резонансної справи. Наразі спостерігаємо таку диспозицію: недовіра між владою та громадськістю поглиблюється, а разом з нею і дві небезпечні фобії. Перша — шпигуноманія, яка в разі дальшого розвитку може стати політичною зброєю й виродитись у полювання на відьом. Друга — тотальна підозрілість до органів держбезпеки, сприймання їх виключно як каральної машини, а відтак сліпа віра будь-яким вовкам в овечій (себто добровольчій) шкурі. Вилікувати від фобій міг би відкритий, побудований лише на букві закону процес, під час якого зазнали б карі і шпигун (у разі доведення, що підозрюваний ним є), і оперативники (якщо вони справді зловживали застосуванням фізичної сили). Наразі таких процесів в Україні не спостерігали, але все колись трапляється вперше. ■

Влада поруч

Роман Малко

Щоб журналісту потрапити в Кабмін Литви на інтерв'ю з міністром, треба лише показати паспорт й отримати бейджик. Ніякого тобі шмону, огляду техніки та інших принизливих процедур включно з відбиранням телефонів. Понад те, якщо постфактум у процесі роботи над текстом виявиться, що є потреба уточнити деталі або поставити додаткові запитання, варто лише зателефонувати чи написати листа його помічникам, і вони зроблять усе, щоб упродовж кількох годин допомогти. Міністр може перебувати хоч на краю світу, але вам дадуть його мобільний номер, повідомлять, коли в нього вільна хвилинка в графіку, і він без проблем підніме трубку та поспілкується.

Це, так би мовити, власний нещодавній досвід, який, шокуючи, дисонує з усім попереднім досвідом спілкування з українськими чиновниками та політиками. І насправді це не лише приємний виняток, а радше правило, до якого дуже швидко звикаєш там, за кордоном, але якого навіть не сподіваєшся побачити на батьківщині. Схожий досвід я мав і в інших країнах, але досі не перестаю цьому дивуватися. Хоча, на щастя, іноді дивуватися доводиться і в Україні. Є чиновники чи політики, з якими працювати також доволі легко, вони адекватні. Але для наших реалій це все ж таки радше виняток.

Візьмемо до уваги, що йдеться про стосунки можновладців із представниками ЗМІ. Тут є певні особливості. Знаю, скажімо, мера одного з міст, який не особливо закритий від преси, але для простого смертного побачення з ним коштуватиме, за місцевими переказами, п'ять тисяч гривень. Можливо, це байки тих, кому не пощастило потрапити на аудієнцію, але все ж вони цілком схожі на правду, бо нічого дивного в таких стосунках із власним народом для українських чиновників немає. Майже кожен може поділитися огидними історіями про спілкування з усіляким клерками, починаючи з начальників ЖЕКів, потрапити до яких іноді коштує цілого міха нервів, і закінчуючи звичайнісінькими клерками з усіх можливих управлінь та контор, які промишляють продукуванням таких життєво необхідних у певні моменти довідок. Але спілкуватися — це ще півбіді. Достукатися, змусити почути й відреагувати — ось основна халепа для громадянина. У більшості випадків отримати хоч якийсь результат, окрім відписок, відмовок і мовчанки, майже неможливо, а витрясти його тим паче.

Чому так? Адже хто такий, за великим рахунком, працівник ЖЕКу, мер чи міністр? Це людина, яку суспільство призначило на посаду, щоб вона за вибором керувала певними процесами. Чому, наприклад, мер Лондона може собі дозволити їздити на роботу на велосипеді, а мер Києва пересувається машиною представницького класу та ще й із супроводом? Чим один кращий від іншого? Та й Бог з ним, із мером Києва. Іноді голова сільради напіврозваленого села заткне за пояс своєю крутою тачкою будь-

якого середньої руки європейського бізнесмена. І не варто питати, звідки в нього на це гроші, бо не в грошах, виявляється, щастя, коли в тебе є влада і всілякі ниточки. Але їм там, у Лондоні, того не зрозуміти.

Мені завжди було широко шкода людей, які вершать долі мільйонів, але змушені жити фактично в золотих клітках під пильним наглядом бодігардів, відмовляти собі у звичайних людських радощах, як-от банальна прогулянка містом, походи по магазинах, сидіння на лавочці в парку. Це, мабуть, важко, але то їхній вибір. А коли не вибір, то правила, які вони погодилися прийняти, щоб жити в шоколаді. Так, вони відриваються, коли виїждять за кордон, де їх ніхто не знає і де можна собі дозволити значно більше, ніж удома, але це збочення.

Справа в традиціях, місцевих особливостях, політичній культурі? Напевне, всього потроху. Але головне, мабуть, усе ж рівень розвитку суспільства й той ментальний шлейф, що тягнеться звідкись із незапам'ятних часів, коли правило «я начальник, ти дурень» було фундаментальною основою існування суспільства.

ЩО ТАКЕ ДОСТУПНІСТЬ І ВІДКРИТІСТЬ ВЛАДИ? ЦЕ ПЕРЕДУСІМ ВІДСУТНІСТЬ СТРАХУ. КОЛИ ТОБІ НІЧОГО ПРИХОВУВАТИ

Навряд чи, змінюючи законодавство й прописуючи в ньому демократичні механізми участі громадян у роботі влади, можливо щось змінити. Я в це не вірю. Не вірю і в прозорі стіни офісів, де чиновники сидітимуть мов під мікроскопом, у добровільну згоду політиків і бюрократів в один момент змінитися й почати жити по-новому, відкинувши давні звички, не вірю, що ціла армія клерків раптом погодиться жити лише на зарплату й відмовиться використовувати свою хай і нікчемну, але все ж перевагу над іншими. Це не працює. І, на жаль, не працюватиме, доки не зміниться решта суспільства, що звично якось викручується, нарікає, критикує, але, коли дуже треба, робить так, як простіше. Інакше кажучи, не вірю, що горбатого могила виправить.

Бо що таке доступність і відкритість влади? Це передусім відсутність рабського страху. Коли тобі нічого приховувати, у паперак чисто, жодного компромату, жодного лівого квадратного метра на дружині чи тещі або вкраденого гектара. Тоді тобі нічого боятися ходити вулицями без охорони. І водночас це відсутність трепету й страху перед начальником, який захоче — дасть, а захоче — ні. Але, на жаль, це не про нас і не цього разу.

Я бачив, як на подвір'ї резиденції болгарського президента місцеві пацани каталися на велосипедах, і зовсім цьому не здивувався, бо то нормально. Але, напевно, якби побачив щось схоже в нас, точно ущипнув би себе, щоб прокинутися... ■

БПП: дефрагментація

Богдан Буткевич

Президентська фракція через випадковий підхід до формування партійних списків та підбору висуванців у мажоритарних округах розділена на безліч груп і ще більше умовно вільних депутатів

Президент Петро Порошенко та його Адміністрація нині пожинають гіркі плоди вочевидь недбалого підходу до формування своєї команди до виборів, які відбулися восени 2014 року. Що вже й казати про списки мажоритарників: через них до фракції в парламенті потрапила за «договорняками» купа політиків, яких важко контролювати. А список тоді формувався так: брали чи не будь-кого, хто був згодний і готовий вкласти свої ресурси. Тепер це відкриває перед президентом невеселу перспективу втратити контроль над значною частиною фракції, що в умовах формування де-юре нової коаліції може мати досить негативні наслідки.

Мабуть, найкращою фракцією в сенсі керуваності була спочила в Бозі Партія регіонів. Ні, там, звичайно, існували свої неформальні підгрупи, інтереси котрих, а точніше олігархів, за чисєю квотою ці депутати з'явилися в парламенті, нерідко істотно різнились. Але помах руки вже теж спочилого в Бозі Михайла Чечетова робив дива: і люди Ахметова, і люди Фірташа, і люди Єфремова швидко та «правильно» натискали кнопки за всі рішення, диктовані з тодішньої Банкової. Натяки на фронду з'явилися хіба що на самісінькому схилку царювання Януковича: спершу під час різкого марш-кидка в Європу, потім наприкінці Майдану, коли реально засмерділо смаженою «депутатиною». Та й слід визнати, що ПР — то була цілком реальна партія з величезною кількістю низового активу, не згадуючи вже про адмінресурс. Тобто з численним кадровим резервом.

Блок Петра Порошенка — цілковита протилежність. Це абсолютно віртуальна структура, що була створена вмить під щойно обраного президентом політика. Відповідно про відсутність нормальної команди немає сенсу нагадувати. Поговоримо краще про наслідки.

А вони ось які: замість більш-менш монолітної фракції сьогодні є 136 депутатів, котрі дуже часто мають абсолютно різні інтереси, схеми потрапляння до парламенту й плани. Голосують вони відповідно. Хто не вірить — голосування за відставку Кабміну вам у поміч. І річ навіть не в змові Банкової та певної групи нардепів, а в тому, що президентська фракція ніколи за весь час існування цього парламенту не була єдиною та консолідованою. Це, зауважимо, робить ВР однією з головних перепон на шляху реформ. Хтось скаже, що, навпаки, все добре, «зате в нас немає КІПС». Але складно погодитися з тим, що партія

часто не може сформувати загального погляду на проблеми. І хоча зараз, коли Петро Олексійович чітко сказав, що виборів не допустить за жодних умов, ті люди, швидше за все, таки підуть на черговий компроміс, це зовсім не означає їхньої нормальної спільної конструктивної роботи. У цьому сенсі навіть трохи моторошно від можливої відставки Яценюка, адже яким чином усі ці абсолютно випадкові люди, об'єднані брендом глави держави, збираються домовлятися, зрозуміти важко.

Отже, експерти виділяють кілька неформальних підгруп у складі фракції БПП. Найперша — це, зрозуміло, підгрупа, якою керує тандем Ігор Кононенко — Сергій Березенко з допомогою Олександра Грановського. Донедавна найбільший «любий друг» президента Кононенко навіть мав статус заступника голови фракції, але після останніх гучних корупційних скандалів формально цю посаду покинув. Але своєї ваги та реального статусу «смотрящего» за фракцією від президента аж ніяк не втратив. До його особистої групи впливу, яку він створив більш ніж за рік, «розрулюючи» в парламенті справи від імені Петра Олексійовича, належить близько 25 депутатів. То, власне, насамперед вони не дали своїх голосів за відставку Яценюка. Ця підгрупа

ЗАМІСТЬ БІЛЬШ-МЕНШ МОНОЛІТНОЇ ФРАКЦІЇ СЬОГОДНІ Є 136 ДЕПУТАТІВ, КОТРІ ДУЖЕ ЧАСТО МАЮТЬ АБСОЛЮТНО РІЗНІ ІНТЕРЕСИ, СХЕМИ ПОТРАПЛЯННЯ ДО ПАРЛАМЕНТУ Й ПЛАНИ

чи не єдина, представників якої можна назвати особисто відданими Порошенку. Саме її члени є головними виразниками інтересів президента. Цікаво, що Юрій Луценко, голова фракції, дотичний до неї зовсім не на таких ролях, як хотілося б самому досвідченому «борцеві». Не входить до цієї групи, але підтримує з нею дуже добрі стосунки чимало бізнесменів, наприклад киянин Дмитро Андрієвський. Є і чимало депутатів, що «заточені» особисто під президента, але не входять у групу впливу Кононенка. Найяскравіші приклади — Ірина Герашенко чи екс-журналіст Володимир Ар'єв.

Окрім того, є ще й дуже цікава група аграріїв — те саме аграрне лобі, про котре так люблять говорити журналісти. До неї входять такі люди,

Перші серед різних. Група Кононенка у фракції БПП залишається однією з найпотужніших

як Андрій Вадатурський, Аркадій Корнацький, її неформальним головою називають Леоніда Козаченка. А головним патроном є экс-заступник глави Адміністрації президента агромагнат Юрій Косюк. Своїх людей агролобі має і в інших фракціях, але в БПП це чи не єдина група, об'єднана саме суто економічним інтересом.

Не можна обійти увагою і так звану групу УДАР. Так, хоча партії давно вже не існує, а всі її найяскравіші члени розбіглися до інших команд, група у фракції не зникає. Понад те, поговорюють, що Віталій Кличко навіть намагається підтримувати з нею комунікацію. Складно сказати, навіщо те йому, але логіку цього політика після його безславного зливу під БПП годі зрозуміти. До групи входять Наталія Новак, Сергій Алексєєв, Тарас Кутовий, якого все мріють на Банковій відправити в міністри АПК, Валерій Пацкан та ін. Щоправда, більшість цих депутатів уже давно, по суті, є людьми президента. Як-от, наприклад, Оксана Юринець, котру намагалися використувати як кандидата від Банкової на останніх мерських виборах у Львові, чи Оксана Продан, що, подекують, усі пороги оббила в пошуках хлібної посади у виконавчій владі, але наразі безуспішно. Чи не найяскравіші представники цієї підгрупи Єгор Фірсов та Віктор Чумак спочатку перейшли до іншої, а нещодавно й зовсім покинули БПП.

Згадавши про Фірсова з Чумаком, не можна не згадати й про «Антикорупційну платформу», що діє в надрах БПП з осені минулого року. Туди ввійшли, зрозуміло, крім названих депутатів экс-журналісти Мустафа Найєм, Сергій Лещенко, Світлана Заліщук та ще кілька людей. Сподівання на них були спочатку чи-

малі, від підгрупи «єврооптимістів» очікували мало не захоплення влади всередині фракції. Багато хто сподівався, що їхня чисельність щодня зростатиме. Та, як показав час, корупційні зв'язки й старі інтереси набагато важливіші за якісь красиві пориви. Відповідно коли дійшло до реальної справи — намагання змусити Ігоря Кононенка скласти мандат через гучні звинувачення в корупції, то «Антикорупційна платформа» виявилася в очевидній меншості. Точніше, не так: її не підтримав ніхто. Саме цим, до речі, пояснив свій вихід із фракції БПП Фірсов. Мовляв, сидіти в одному човні з людьми, які освячують корупцію, не могу й не буду.

Так само в достатньо тісному контакті з УДАРОм група депутатів, яких чутки пов'язують з одіозним экс-главою АП часів Януковича Сергієм Львовичем. Останнього асоціювали — й іноді небезпідставно — з партією Кличка. Отже, у кулуарах називають прізвища Віталія Чепиноги, колишнього райтера Юлії Тимошенко та Віталія Кличка, экс-журналістки Ольги Червакової, екс-ударівки Наталії Агафоновой та ін. Не можна сказати, що Львович проводить якусь свою окрему виразну політику всередині БПП. Просто це людина, яка зробила свою кар'єру із самого початку не тільки на документах тата — керівника пенітенціарної служби в Донецькій області, а й на вмінні правильно розкласти яйця в усі кошики. Ось і тепер Львова підсунув чимало яєчок у БПП й успішно любіє власні інтереси.

Згадаємо прізвище і ще одного давнього Порошенкового «любого друга» — олігарха Олександра Третякова, який офіційно є заступником голови фракції. На цю людину «заточені» небагато депутатів — восьмеро-десятеро, але вони є важливими постатями. Наприклад, Гліб Загорія, якому віщують міністерську посаду в новому складі Кабміну. Має свої креатури в БПП й очільник АП Борис Ложкін, котрий ревно захищає власні вотчини як у виконавчій владі (Міністерство інфраструктури), так і в законодавчій.

Є зовсім дрібні групи впливу, як-от у скандального депутата Олексія Гончаренка. До неї належить, скажімо, Дмитро Голубов, очільник так званої Інтернет-партії України, котрого пов'язують із перформансами імені Дарта Вейдера під час виборчих кампаній.

Треба розуміти, що названі групи впливу включають аж ніяк не всіх нардепів. Більшість народних обранців і в БПП, і в усьому парламенті — це просто сіра маса, яка вирішує свої маленькі питання, не маючи серйозної підтримки й не входячи до постійних груп впливу. Тому вона найчастіше голосує так, як кажуть керівники фракції. А це згадані «любі друзі» Кононенко — Березенко — Грановський — Третяков. Таким чином, кожне рішення, яке протягують через фракцію, Банковій дається потом і кров'ю банально через те, що члени власного парламентського філіалу переважно не є людьми з команди президента. Негатив такої ситуації відчуває на собі вся країна, щодня запитуючи: «А чому ж парламент працює так неефективно?». Не забуваймо, що БПП — найбільша фракція в ньому. Отже, відповідь на поверхні. ■

Сергій Білан:

«Податкова міліція не є інститутом для наповнення тюрем»

В інтерв'ю *Тижню* перший заступник голови ДФС розповів про реформування податкової міліції та створення СФР, боротьбу з корупцією (зокрема, всередині ДФС), успіхи в наповненні держбюджету, проблему детінізації економіки й про те, чи стануть наші митниці власністю іноземців.

У серпні 2015 року Яценюк анонсував внесення урядом до ВР законопроекту про заміну податкової міліції демілітаризованою Службою фінансових розслідувань (у складі ДФС). Яка ваша думка з цього приводу? Наскільки сьогодні необхідна силова структура у складі ДФС?

— Є доручення Кабміну та Мінфіну щодо реформування податкової міліції, і ми вже направили до міністерства пропозиції у вигляді законопроектів із реформування податкової та створення Служби фінансових розслідувань. Вони на розгляді, але, сподіваюся, найближчим часом податкову замінить СФР. Поки що основні завдання податкової — контроль за наповненням держбюджету, сприяння «білим» платникам податків та зміна підходів у роботі (відмова від силових методів або максимальне їх уникнення та перехід до аналітичних).

Що стосується контролюючого органу, то в усіх цивілізованих державах є орган, що здійснює контроль за сплатою податків та адміністративно-кримінально переслідує тих, хто цього уникає. Такі органи мають надширокі повноваження в США та ЄС. На жаль, за 24 роки незалежності в Україні ще не сформувалася культура сплати податків і більшість підприємців намагаються оптимізувати свою базу оподаткування поза межами правового поля. Тому цей орган на сьогодні необхідний. Але наша робота не спрямована на навмисне порушення кримінальних справ, і податкова міліція не є інститутом для наповнення тюрем. Адже утримання одного ув'язненого в СІЗО або тюрмі обходиться державі в середньому в 43 тис. грн за рік. Тому намагаємося переконати платників повернути приховане добровільно ще до суду.

Сьогодні багато говорять про дублювання функцій податкової міліції органами СБУ, МВС та іншими. Що ви думаєте про це?

— Справді, сьогодні до платника податків можуть при-

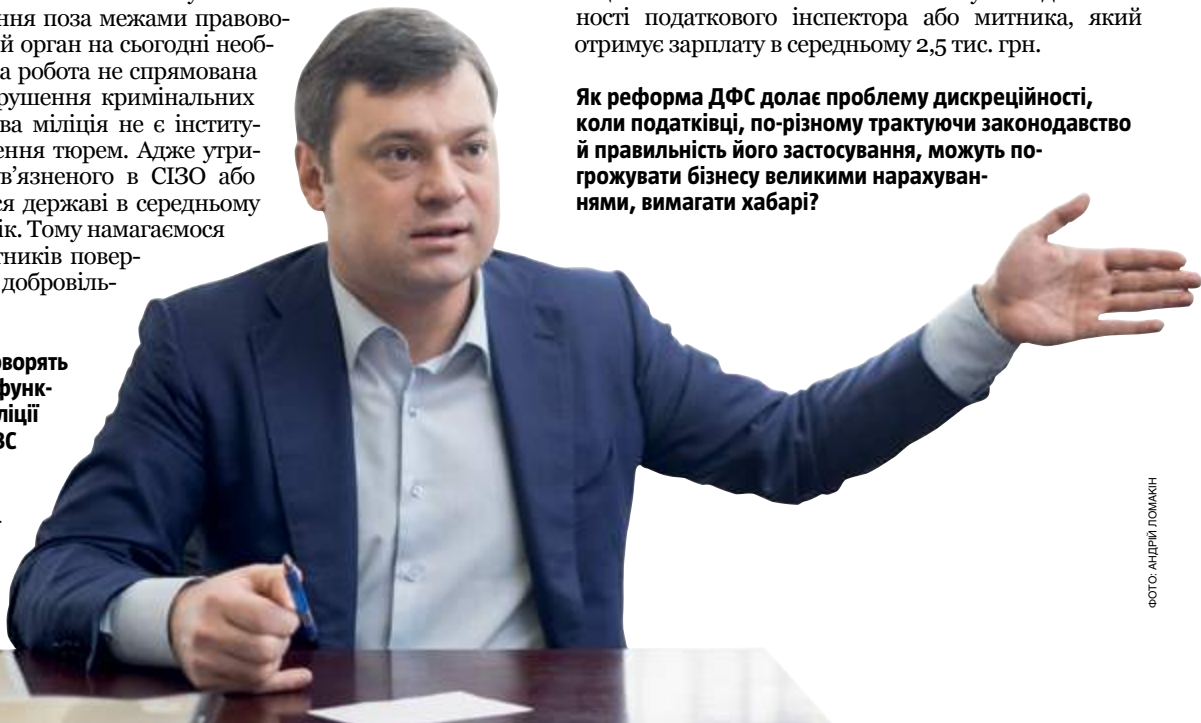
спілкувалася **Тетяна Омельченко**

йти з перевітками різні служби, що економічно невигідно. Функцію боротьби з усіма фінансовими злочинами слід надати одному органу. Є концепція надати ці повноваження СФР.

Ще торік Яценюк зобов'язав ДФС навести лад у роботі фіскальних органів, зменшити корупцію, збільшити податкові надходження. Що зроблено?

— Скажу про те, за що не соромно. Коли я заступив на посаду (травень 2015 року), вартість переведення чорного налу в готівку становила 6,5%, а зараз 11,5%. Тобто ми зробили ці операції ризикованішими майже вдвічі. Якщо доведемо до 18%, середньому громадянину вони стануть уже економічно невигідними. Тепер про щомісячні збори ПДВ: у травні 2015-го сплачено 8,2 млрд грн, у січні 2016-го — 12,4 млрд грн. Тобто платники вже самі сплачують податки. Ще один результат — фіктивний податковий кредит (конвертаційні центри, податкові ями). З червня 2015-го запроваджено нову систему аналізу ризиків (цьому сприяло введення електронного адміністрування ПДВ). Запобігли фіктивним операціям на суму 243 млрд грн (це 40,6 млрд грн фіктивного ПДВ). Згідно із законом про очищення влади лише в жовтні звільнено 76 посадових осіб із керівного складу ДФС. Що стосується корупції, то за 2015-й відкрито 537 кримінальних проваджень за ознаками вчинення працівниками ДФС корупційних злочинів. У ДФС зараз нульова толерантність до корупції. Але ми не можемо викоринити її без допомоги соціальних чинників. Важко мотивувати до законності податкового інспектора або митника, який отримує зарплату в середньому 2,5 тис. грн.

Як реформа ДФС долає проблему дискреційності, коли податківці, по-різному трактуючи законодавство й правильність його застосування, можуть погрожувати бізнесу великими нарахуваннями, вимагати хабарі?

— Щодо хабарів і штрафів це поодинокі випадки. Але коли інспектор перевіряє великі компанії, фінансовий оборот яких сотні мільйонів гривень, то не він вимагає гроші — йому пропонують, щоб сховати недоліки. Це визнають самі підприємці. А нашому працівникові, що отримує мізерну зарплату, важко встояти, коли йому дають у 10–100 разів більше. Але ми боремося з такими виявами. Є рішення колегії ДФС про персональну відповідальність керівників за дії підлеглих, щодо кожного випадку проводимо службові розслідування, наше Головне слідче управління відкриває кримінальні провадження за сприяння фінансовим злочинам. Узагалі починаючи з травня 2015 року не було серйозних претензій бізнесу до податкової міліції. Проте коли ми почали ламати злочинні схеми, що існували десятиліттями, то це не всім сподобалося. Зокрема, влітку зчинили галас зерновики, коли ми зруйнували схеми формування фіктивного кредиту та придбання товарів і послуг за готівку, які працювали роками, арештували зерно в портах деяких аграрних компаній. Ми всіх зібрали в себе, пояснили, що час, коли можна було «вирішувати» питання, минув, тому доведеться працювати в правовому полі, сплачуючи всі належні податки.

Тепер щодо трактування законів. Якщо податкова та підприємець розходяться в питанні недоплати податків до держбюджету, це вже цивільно-правові відносини. Справді, деякі норми закону трактуються двояко. А податківець не може стати на бік бізнесмена, бо це вже невідповідність його посади. У такому разі є система апеляційного (досудового) оскарження. Але багато підприємців одразу йдуть до суду. Як результат — зусилля правоохоронних органів перебивають судові рішення. Та сама Укрнафта заборгувала державі 10 млрд грн. ДФС взяла майно компанії в податкову заставу й мала намір його продати, а гроші спрямувати до держбюджету. Але є три рішення нашого суду, що забороняють ДФС реалізовувати це майно. І такий випадок не один...

Як ДФС оцінює потенціал заходів, спрямованих на детінізацію економіки через різке зменшення відрахувань із зарплат? Чи не завдасть це великих втрат без значного позитивного ефекту?

— ДФС не формує податкової та митної політики, а лише реалізовує прийняті державою норми. Так, ставка ЄСВ суттєво знижена. Нещодавно президент збирав Раду регіонів, де порушувалося це питання. Тому що зниження ЄСВ (у прийнятих межах) створює дефіцит бюджету пенсійного фонду в 100 млрд грн. Якщо ця різниця піде на зарплати, то більша її частина нівелюється. Є кілька концепцій і проєктів, яким чином поповнювати брак коштів у пенсійний фонд. Зокрема, форс-мажорний варіант. Логічно, щоб ті гроші надходили роботодавцям на виплату зарплат. І тенденція до цього є: січень 2016 року показав зростання по ПДФО на рівні 37%. Але змусити роботодавця пустити різницю з ЄСВ на зарплати ми не можемо. Це роз'яснювальна робота органів місцевого самоврядування, керівників областей, підрозділів Мінсоцполітики з охорони праці.

Наскільки ефективним виявився експеримент із детінізацією через зменшення оподаткування фонду оплати праці (у разі її підвищення бізнесом)? Назвіть конкретні цифри та частку в загальному фонді оплати праці.

Сергій Білан народився 1976 року у Вінницькій області. Закінчив Вінницький державний технічний університет (за спеціальністю комп'ютерні й інтелектуальні системи та мережі), а також Київський національний університет імені Тараса Шевченка (за спеціальністю правознавство). Працював у приватній юридичній фірмі. Проходив службу в органах СБУ на посадах офіцерського оперативного та керівного складу. З 5 травня 2015 року призначений на посаду першого заступника голови ДФСУ.

— В Україні працевлаштовано понад 12 млн осіб. З них лише 3 млн працюють офіційно й отримують повну зарплату. Ще 3 млн самозайняті, а 7 млн перебувають у тіні, не в повному обсязі показуючи зарплату. І це велика проблема. Тому не лише ДФС, а всі держоргани проводять активну роботу з детінізації зарплат. За попередньої системи податків підприємцю було невигідно виплачувати повну зарплату. У 2015-му ДФС вивела з тіні 102 тис. працівників. Цю роботу проводимо й далі. Але діяти слід виважено, бо різкі каральні методи призведуть до соціального вибуху (коли в результаті виведення з тіні підприємства власник зменшить зарплати працівникам удвічі-втричі). Тому вживається комплекс соціальних, адміністративних, роз'яснювальних, кримінально-процесуальних заходів щодо роботодавців.

Ще одна проблема для наповнення держбюджету — фізичні особи, що послуговуються спрощеною системою оподаткування. Це успішно використовують власники великих підприємств, супермаркетів. Замість того щоб наймати на роботу людей, сплачувати їм повну зарплату, податки, вони укладають договори як із фізичними особами. Неправомірно — так, але законом дозволено.

Стягнення прямих податків та відрахувань із зарплат на штовхується на приховування реальних доходів. Тобто можливості розширення бази оподаткування за їх рахунок мінімальні. Чи не краще зробити ставку на збільшення непрямих податків, зокрема на предмети й послуги, пов'язані з розкошами або просто недоступні соціально вразливим верствам?

— У нас вже є податки на авто, житло (передбачено метражі, з яких стягуються податки). Звичайно, має бути соціальна справедливість: багаті повинні платити більше. Що ще буде зараховано до непрямих податків, у якій формі вони сплачуватимуться, чи будуть збільшені, стане відомо з часом. Але першоджерело — максимальна детінізація й сплата прямих податків.

Чи реально віддати окремі регіональні митниці в управління іноземцям?

— Митниці не передаватимуться ні в управління, ні у власність (ні іноземцям, ні громадянам України). Згідно з Конституцією це неможливо. Не можна державну функцію передати іноземцю або іншій державі. Йдеться про методично-консультативну, експертну допомогу митницям західного кордону України. Тобто про залучення іноземних фахівців для навчання наших спеціалістів. Така співпраця була в Болгарії, Албанії. Проєкт має реалізуватися найближчим часом, а кошти на нього виділять МВФ і USAID. ■

Емансипація від «друзів»...

Ігор Лосєв

Чи подолали російські ліберали шовіністичні комплекси

У нашому суспільстві дуже цінують нечисленних друзів України в Росії. Певно, саме через їхню нечисленність. Причому, щоб опинитися серед цієї категорії, треба дуже небагато: сказати щось позитивне про нас, засудити Путіна, закликати до миру тощо. Хоча зовсім не кожен ворог кремлівського лідера є другом України. Чимало таких діячів цілком органічно поєднують антипутінізм з імперсько-шовіністичними поглядами на нашу Батьківщину: її мову, культуру, історію тощо. Вони аніскільки не соромляться власного невігластва щодо західного сусіда, тиражуючи в українському сегменті інтернету дикі випадки або ж поширюючи давно збанкрутілі імперські «концепції» цілком у дусі того, що ще Владімір Маяковській в антишовіністичному вірші «Долг Украине» називав «анекдотами української мови». Ось, наприклад, нещодавно підданий критиці в наших ЗМІ утікач від Путіна пан Шехтман, котрий відразу по приїзді сюди почав навчати українців їхньої «правильної» історії, публікуючи тексти, у яких він реанімує «теорію» походження України від «окраїни». Хоч як росіянам, навіть антипутінським, кортить, щоб це було так, однак нічого спільного, крім співзвучності, між цими поняттями не існує. До речі, український вираз «вродлива жінка» і російський «уродливая женщина» теж співзвучні, однак за суттю протилежні.

Здавалося б, росіянам, а надто тим, що претендують на інтелігентність та освіченість, варто вже відмовитися від таких карикатурних етимологічних студій. Адже поведінка російських нібито друзів України викликає у вітчизняному, насамперед інтелігентському, середовищі неабияке роздратування й відповідним чином змінює загальне ставлення до тих, хто позиціонує себе як прихильник нашої країни. Деякі експерти з РФ, керуючись добрими намірами, доволі зверхньо, як дідич своїм селянам, дають вказівки українцям і демонструють глибоке переконання у власній перевазі над

тубільцями, у володінні «священним гнозисом» стосовно того, як розбудувати Українську державу. Це не може не провокувати роздратування в нашому соціумі. Понад те, виникає запитання про підстави такої надвисокої опінії російських демократів та лібералів щодо самих себе. Якщо демократи польські, балтійські, грузинські мають значний доробок успішних соціальних перетворень, економічних реформ, то росіяни в цьому сенсі цілковиті банкрути. Становище такої публіки в РФ абсолютно жалюгідне й принизливе, влада з неї знущається й кепкує, сприймаючи так звану опозицію як групу клоунів. А тих, хто знаходить у собі мужність відкрито протистояти, також практично відкрито знищують фізично. То чого ця публіка може навчити українців? Хіба що того, як не треба робити... Однак і тут войовнича нетактовність російських гостей унеможливує будь-який позитив їхньої дорадчої діяльності. Отже, вони самі собі формують негативне емоційне тло. А потім із подивом запитують, чому українці замість глибокої вдячності почувають до них антипатію та роздратування, і часто-густо пояснюють собі все за допомогою універсальної російської тези про «український націоналізм»...

Нещодавно в московській студії «Радіо Свобода» саме про це колишній вождь українського та союзного комсомолу (а нині співробітник Фонду Горбачова) Віктор Мироненко допитав вітчизняного журналіста Віталія Портникова. Мовляв, ми тут, у наших важких умовах, усією душею за Україну, а ви нас нерідко ставите на одну дошку з путінськими шовіністами. Прикро, Портников намагався м'яко й тактовно пояснити росіянам: вони самі собі нав'язують таку позицію, забуваючи, що Україна не продовження їхнього «отечества», а суверен-

на й самостійна держава. Однак його навряд чи зрозуміли, що й не дивно. Адже, як нещодавно заявив в українському радіоєфірі адвокат Надії Савченко Марк Фейгін, у Росії дуже мало людей, які розуміють ситуацію адекватно і справді співчувають Україні. Росіянам, прихильним до неї, ніколи не можна забувати, що вони тут є іноземцями, і саме з цього слід виходити. А статус закордонного гостя передбачає дотримання певної етики, самообмеження, тактовність тощо.

Інколи російські самозвані радники роблять скандально-абсурдні заяви, звинувачуючи українців у тому, що їм традиційно закидали царська й комуністична імперії. Ось, приміром, колишній економічний експерт Путіна Андрей Ілларіонов, даючи інтерв'ю київському виданню, сказав: «Від багатьох людей, не тролів і ботів, від щирих українців, які діють за власним переконанням, можна почути і прочитати: усі росіяни однакові; хороших росіян немає; не існує різниці між путінським режимом і путінською опозицією; українці не мають друзів у Росії. Я бачу такі заяви регулярно у своєму блозі в Живому Журналі, у Facebook, в українських ЗМІ. Багато українців висловлюють своє ставлення до росіян від «не втручайтеся», «не допомагайте», «не давайте нам поради» до «приїжджайте тільки як гості». Як на мене, такі настрої — поразка українського громадянського суспільства й перемога путінізму в мізках тепер уже й українців; Путінізм у Росії — це імперіалізм та його окрема версія — кримнашизм, котрим заражено більшу частину російського суспільства. Це зневага до сусідів, це пропаганда історії про «украовстрійців», «фашистів», «жидобандерівців». Путінізм в Україні — це націоналізм».

Останнє твердження засвідчує, що Ілларіонов дуже погано, цілком у душі російської імперської та комуністичної пропаганди, уявляє сутність українського націоналізму, який ніколи не був імперіалізмом і не ставив собі за мету створювати імперію, приєднувати Росію, піддавати її жителів дерусифікації, ліквідовувати російську мову, культуру й національну ідентичність, робити зі східного сусіда Україну. Офіційна пропаганда Росії, як «білої», так і «червоної» та нинішньої «біло-червоної», фарбувала український націоналізм у кольори всесвітнього абсолютного зла. Росіяни (практично всі, за винятком людей, яких можна перелічити на пальцях двох рук), що ще не позбулися шовінізму (природного для них як дихання) та імперської психології, трактують український націоналізм (не знаючи його історії та особливостей) саме як жахалку, жупел (таким чином вони реагували на «розп'ятих хлопчиків»). На жаль, Ілларіонов тут не виняток, що робить його дуже сумнівним (з огляду на користь) дорадником українців. Причина несприйняття російських прихильників України її людьми зовсім не в «націоналізмі», яким наші східні сусіди пояснюють усі складні для свого розуміння речі, вона в самих росіянах, хоча в цьому останні принципово не зізнаються собі, воліючи шукати джерело всіх бід поза власною особою замість уважно придивитися до себе. Українці гостро відчувають у

цих російських «поступовцях», котрі нібито хочуть зробити щось добре, знайомий (упродовж 300 років!) колоніальний акцент, імперську зверхність і безцеремонність, усе те, що завжди ображало їхню гідність. Якщо говорити не про окремих росіян, а про шари, верстви й класи, то принципової різниці між реакціонерами й «поступовцями» в ставленні до України не існує. Відмінності є лише в стилістиці, сказати б, політичній «естетиці», у ступені жорсткості й жорстокості методів ліквідації нашої нації та держави. Російські демократи не хочуть незалежної і територіально цілісної України, вважаючи, що кращим для всіх варіантом було б її повернення до складу Росії. Але, на їхню думку, знищувати сусіда треба м'якше й акуратніше. Звісно, вони не завжди кажуть про це відкрито й чітко — схилиються до обтічних формулювань, натяків та пропозицій. Однак інтенція легко вгадується. Мироненку, Ілларіонову та іншим варто було б не висловлювати претензій українцям, а придивитися до представників їхнього власного російського демократичного середовища. Нещодавно в Москві зібрались учасники прогресивного виборчого проекту Демократичної коаліції «Волна перемен». На всю ту дуже демократичну публіку знайшовся тільки один-єдиний професор Георгій Сатаров, що публічно назвав окупацію Криму міжнародним злочином, наслідки якого мають бути подолані. Зате колишній соратник Бориса Немцова Владімір Мілов (який представляв структуру «Демократический выбор») почав щось торочити про «самовизначення жителів» півострова. У такому самому душі висловлювалися ліберали Леонід Волков із Партії прогресу та Сергій Давідіс.

**РОСІЯНАМ, ПРИХИЛЬНИМ ДО УКРАЇНИ,
НІКОЛИ НЕ МОЖНА ЗАБУВАТИ, ЩО ВОНИ ТУТ
Є ІНОЗЕМЦЯМИ, І САМЕ З ЦЬОГО СЛІД ВИХОДИТИ.
А СТАТУС ЗАКОРДОННОГО ГОСТЯ ПЕРЕДБАЧАЄ
ДОТРИМАННЯ ПЕВНОЇ ЕТИКИ**

До речі, на території міжвоєнної Чехословаччини в Судетській області проживало у відсотках і за абсолютними цифрами значно більше німців, ніж росіян у Криму. Проте в 1945 році декретами Бенеша без жодних референдумів повернули окуповану нацистами територію законному власникові. А якщо мова про самовизначення, то за міжнародним правом це стосується націй, а не населення. Отже, у Криму відповідним законним правом можуть скористатися лише кримські татари. Будь-які інші «самовизначення» там не мають під собою юридичних, етнічних, історичних і культурних підстав. А російським друзям України треба замислитися, чи не вони самі винні в тому, що їх не сприймають...

Хто хоче радити українцям, той мусить навчитися розрізняти поради й команди. А ще пам'ятати, що «друзі України» перебувають не в себе вдома... ■

Лінас Лінкявічюс:

«Немає причин переглядати санкції стосовно Криму»

Спілкувався
**Роман
Малко**

Про втому від України, не вивчені Європою уроки, біженців як зброю в руках агресора та ймовірність скасування санкцій проти Росії розповів в ексклюзивному інтерв'ю *Тижню* міністр закордонних справ Литви Лінас Лінкявічюс.

Як ви оцінюєте останню зустріч міністрів оборони країн НАТО? Які очікування щодо розширення Альянсу на схід?

—Ця зустріч була однією з найвдаліших після Уельсу. Ми задоволені всіма рішеннями, адже послідовно йдемо в наміченому там напрямку. Це зараз дуже посилює наші внутрішні можливості під час підготовки саміту у Варшаві й збільшить присутність на східному фланзі, що для нас актуально. Думаю, що ми йдемо добрим шляхом. І сподіваюся, до Варшави якраз виконаємо взяті на себе зобов'язання щодо повної операційної взаємодії штабів, які створені нещодавно в східних країнах, і досягнемо повної операційної готовності сил, особливо швидкого реагування. Тож усе йде за планом, і ми цим задоволені.

Що стосується розширення на схід, то це не так легко дається і тут якихось революцій я не очікую. Але для нас дуже важливо й цим шляхом іти послідовно. Ми повинні використовувати нинішню ситуацію та наявні важелі достатньою мірою. Щодо Грузії, є якісні покращення процесу, але саме розширення — рішення політичне, і тут усі компоненти мають збігтися. Принаймні ми повинні бути готовими, а я відчуваю, що до цього ще не дозріли. Але все одно є важелі й форми, які покращать підготовку до еventуального членства. Що ж стосується інших країн, то поки немає якихось змін в офіційній позиції і нічого коментувати.

Наскільки безпечно почувається нині Литва, враховуючи політичний розкол у Європі в питанні біженців? Чи є шляхи його подолання?

—Побачимо, життя покаже. Адже це доволі болісна проблема, тут багато намішано і є чимало запитань. Це велике випробування для Євросоюзу в сенсі

згуртованості, напевне, найбільше за останній час. Ми трохи ніби збоку від тієї воєнної дороги біженців і тому обговорюємо це питання більш теоретично. Намагаємося знайти таку конструктивну, не радикальну позицію. Не йдеться ані про «нікого не приймемо», ані про «всі приїздять». Такого немає. Ми приймаємо деякі зобов'язання за зрозумілими нам критеріями, які були висунуті, виходячи із загального валового продукту країни, чисельності населення, економічних можливостей тощо. Теоретично визначили певну цифру на два роки й намагаємося підготуватися до цього, паралельно готуючи суспільну думку та дискутуючи. Але поки що, на сьогодні то невелика таємниця, у нас перебуває чотири біженці, тому про це навіть смішно говорити. Тим паче що ми маємо намір виконувати свої зобов'язання досить серйозно, оскільки це ще й ознака солідарності з тими, кому зараз важко все те вирішувати.

Також я впевнений, що ми нарешті маємо втілювати в життя ті рішення, які прийняли. Бо, наприклад, два головних моменти, на жаль, поки що не реалізовані. Перший — зміцнення зовнішніх кордонів Шенгену. Ми про це багато говоримо, але мало зробили. Другий — повинні запрацювати гарячі точки, центри управління біженцями. Їх має бути понад десяток. З них поки що діє лише три, та й то неефективно. І це також причина того, що ми не можемо рухатися далі. Якщо не впорядкувати процес на вході в Шенгенську зону, не розібратися в цих потоках, хто справді згідно з Женевською конвенцією є біженцями, що втікають від війни, і кому мусимо надати прикриття та гарантії, а хто є економічними мігрантами, яких ми не можемо всіх прийняти. Адже логіка проста. Рівень життя в Північній Африці відрізняється від рівня життя в розвиненіших країнах Євросоюзу в 40 разів. Тож, виходячи з цього, можна цілком зрозуміти й не треба ображатися на людей, які необов'язково втікають від війни, а лише шукають краще життя та роботу. Але вони також мають збагнути, що не повинні вирішувати в

такий спосіб свої проблеми. Це, на жаль, також не було чітко сказано.

Як ці проблеми впливають на єдність в українському питанні? Чи не дають вони додаткових козирів друзям Росії?

— Я не бачу якихось безпосередніх великих впливів. Але біженці використовуються в тій дискусії як зброя в руках агресора. Це правда. Те, що Росія зараз робить у Сирії, ще збільшує потік біженців, що також є певною зброєю проти стабільності та єдності. Усі ми сподіваємося, що вдасться втілити в життя домовленості про перемир'я і ми його нарешті побачимо. Але дуже багато таких зусиль уже було раніше, тому відповідно й сумнівів зараз щодо цього також чимало. Ми й далі наголошуємо, що конфлікти в Україні та Сирії різні. Так воно і є. Але обидва вони зав'язані на одному, скажімо так, діячі. Тому не зовсім логічно розділяти й думати, що в одному конфлікті будуть одні цінності й норми поведінки, а в другому інші. Особисто я в цьому дуже сумніваюся.

Часто можна почути, що європейці втомилися від українських проблем. Чи так це? Як настрої стосовно України сьогодні панують поміж європейських політиків?

— Як на мене, йдеться не так про втому від конфлікту, як про те, що не менш погано, коли до нього звикаєш. Він, мовляв, є, але що вдієш, треба жити далі. Це ми вже чули багато разів, востаннє після війни на Південному Кавказі 2008 року, коли були досить різкі заяви з приводу анексії частини Грузії, проти мілітаризації тощо. Але потім усе повернулося в, скажімо так, прагматичне русло. Я це називаю невивченими уроками. Власне, їх чудово вивчив агресор, зрозумівши, що за мінімальної ціни так можна робити. Можна порушувати суверенітет сусідніх держав і виходити з кризи із, скажімо так, мінімальними політичними втратами. Інша сторона уроки не засвоїла. Вона подумала, що криза позаду й більше її не буде. А ми тоді казали, що буде. І, до речі, згадували Крим. Не казали, щоправда, про Донецьк, бо таке навіть не спадало на думку. Тож якщо і далі так вчинятимемо, то, звичайно, доведеться пригадати колегам, що не варто дивуватися, якщо в разі чого щось відбуватиметься в Придністров'ї. Але, на жаль, так уже є, помилки повторюються, і не знаю, скільки треба дзвінків будильника, щоб прокинутися. Іноді дуже багато. А про настрої стосовно України, які панують поміж європейських політиків, читайте в газетах. Вони не приховуються. Адже лідери деяких держав часто висловлюються з приводу санкцій, про те, наскільки вони шкідливі і все таке. Тому, якщо ми не будемо послідовними, думаю, важко сподіватися на якийсь успіх. І наше завдання — об'єктивно, без емоцій, за допомогою фактів не лише ілюструвати ситуацію, а й приймати рішення. І є всі передумови, щоб ці рішення були ухвалені. А наскільки вони будуть прийнятними, залежатиме від політичної волі.

Як налаштована нині Європа щодо продовження санкцій проти Росії й наскільки ймовірно їх непродовження?

— У середині березня ми переглядатимемо індивідуальні санкції проти Росії, які були введені через порушення суверенітету й територіальної цілісності України. Ці причини не усунуті, і за логікою обмеження мали б бути продовжені. Як вийде, побачимо під час дискусії, бо тут потрібен консенсус. І якщо

Лінас Антанас Лінкявічюс — міністр закордонних справ Литовської Республіки. Народився 1961 року у Вільнюсі. Закінчив Каунаський технологічний університет. Депутат Сейму Литовської Республіки, двічі обіймав посаду міністра оборони Литви, був послом з особливих доручень МЗС Литви, постійним представником Литви в НАТО та Північноатлантичній раді, Послом Литви в Білорусі. Один із провідних лобістів України в Європейському Союзі.

хтось проти, то такого не буде. Ми чуємо й читаємо в газетах різні виступи щодо доцільності санкцій. Я не бачу логіки в таких аргументаціях, але вони все ж є, тому зараз щось прогнозувати було б не зовсім реально. Хоча за логікою та згідно з правовим підходом ми повинні просто продовжити санкції.

Що стосується економічних обмежень, які повинні переглядати влітку, то вони безпосередньо зав'язані на мінських домовленостях, котрі на сьогодні, і це всі констатують, не виконуються. Тому знову-таки якщо причина залишиться, то й санкції мають бути продовжені. Принаймні в цьому наша позиція зрозуміла, а як буде, подивимося. Поки що ми постійно бачимо 50, 60, 70 обстрілів щодня. Називати це перемир'ям доволі складно. Зважаючи на все це, зараз не та ситуація, коли можна ухвалювати якісь інші рішення щодо санкцій.

Є ще санкції стосовно Криму, які взагалі немає причин переглядати. Тим паче що тут було б помилкою думати, ніби це питання забуде й не обговорюється. Ми постійно про це кажемо й хочемо, щоб факт невизнання анексії Криму мав конкретні політичні, фінансові та дипломатичні наслідки. Це дуже важливо. А деякі моменти, такі як права людини чи утиск прав татарського населення, взагалі завжди були пріоритетними для Литви. І ми говорили про це в усіх можливих міжнародних організаціях, зокрема й в ООН.

Чи є альтернатива Мінську, якщо він не працює?

— Поки що немає. Але я хотів би звернути вашу увагу на тенденцію згадувати лише про Мінськ-2. Це велика помилка, адже ми повинні брати до уваги весь пакет домовленостей. І мінські угоди за вересень 2014 року дуже важливі. Вони більше стосувалися ситуації з безпекою. Коли кажуть, що ми маємо приймати якісь рішення, пов'язані з політичними реформами, а вже потім дійде до деескалації, у цьому немає жодного здорового смислу. Але така тенденція нині в коментарях простежується, і на це варто звернути увагу.

Які ви бачите перспективи програми Східного партнерства? Чи є вони взагалі?

— У нас є такий лакмусовий папірчик — безвізовий режим, щодо якого ми політичне рішення ніби ухвалили, але мусимо ще довести до логічного завершення. Сподіваюся побачити якісь результати тих зусиль. Це стосується й України. А от щодо Молдови, то там треба визначитися з урядом, повинна стабілізуватися ситуація, адже ми знаємо, якою вона є на сьогодні. Поки що важко щось говорити. Хоча донедавна Молдова все-таки була лідером у багатьох процесах, і тут слід трохи почекати. У кожного є певні труднощі, але не все безнадійно. Не треба заздалегідь казати, що все приречено на провал. Це не так. Необхідно працювати, і результат буде. ■

Енергетична незалежність

Матриця трансформації

Любомир Шавалюк

Україна стоїть на черговому роздоріжжі. Політики та громадянське суспільство мають глибокі сумніви з приводу того, що реформи останніх двох років — це те, чого насправді потребує країна, адже комплексного результату досі немає, а криза затягується. Багато хто втратив надію і переймається питанням, куди йти далі. Відповідь проста: погляньте на перетворення в енергетиці — у них ви знайдете справжній детальний план шляху, який повинна обрати Україна.

Що змінилося в енергетичній галузі за ці два роки? Перша зміна — ми почали просування до енергетичної незалежності від Росії і пройшли цим шляхом досить далеко. Мінімальні обсяги закупівлі газу в РФ, налагодження альтернативних поставок ядерного палива та енергетичного вугілля, суворі умови імпорту (імовірно, тимчасового) електроенергії — ось перелік здобутків на сьогодні. Головна передумова наших досягнень — відмова українських високопосадовців від політичних та фінансових подачок і хабарів Кремля. Не можна сказати, що це відбулося через патріотизм нашої влади. Радше завдяки шаленому тиску із Заходу та ризикам буквально фізичної розправи з боку незадоволеного населення в умовах війни з Росією, якби воно дізналося про такі факти. Співпраця з Москвою в енергетичній сфері завжди мала тіню складову, зв'язувала руки Українській державі й зрештою негативно позначалася на її громадянах. Звільнившись від такої кабали, ми здобули шанс на розвиток. Це стосується не тільки енергетичної галузі, а й усієї країни.

Друга — конкуренція, запровадження вільного ціноутворення, прозорих ринків і чесних правил гри. Перший результат уже є: радикальне зниження закупівельної ціни блакитного палива (навіть відносно світової, яка зараз опускається за циклом) завдяки можливості обирати постачальників із широкого переліку та організації інфраструктури для їхнього фізичного доступу до українського ринку. Можна очікувати, що такі зрушення стануться незабаром і щодо вугілля та ядерного палива. Конкуренція, ринок — базові передумови розвитку. Українці повинні забезпечити їх функціонування не лише в енергетиці, а й в економіці загалом.

Третя — енергоефективність. Ринкові ціни змушують економити. За даними «Нафтогазу України», протягом 2014–2015 років споживання блакитного палива у нас зменшилося на 31%. І відбулося це не тільки завдяки промисловості, яка через кризу обмежила обсяги виробництва та відповідно свій попит на газ, а й у результаті запровадження енергоощадних технологій населенням, бюджетними організаціями й навіть газотранспортною системою. Ринок стимулює ефективність.

Це істина не тільки для енергетичної галузі. Потрібно її змусити працювати на всю країну.

Четверта зміна — збільшення енергетичної незалежності від Кремля позбавило олігархів і політичну верхівку величезного грошового потоку (такі особи, як Дмитро Фірташ, узагалі практично «здулися»). Це автоматично означає послаблення впливу олігархів як на енергетику, так і на широкий перелік процесів у державі. Наразі не можна стверджувати, що він зник зовсім, адже ці особи контролюють більшу частину енергетичних компаній і досі успішно відстоюють свої позиції в багатьох випадках (Укрнафта, Енергоатом тощо). Але усунення спровокованих ними деформацій на енергоринку — наступний крок. Якщо його вдасться реалізувати в цій базовій галузі, то й поширити успіх на всю країну не становитиме труднощів.

БУДЕ ОСОБЛИВО СИМВОЛІЧНО, ЯКЩО ОНОВЛЕНА ЕНЕРГЕТИЧНА ГАЛУЗЬ СТАНЕ ПРООБРАЗОМ ОНОВЛЕННЯ КРАЇНИ ТА ДОРОГОВКАЗОМ ДЛЯ ЇЇ ЗМІН У БІК РИНКУ, КОНКУРЕНЦІЇ, РОЗВИТКУ

Нарешті, разом із підписанням Угоди про асоціацію з Євросоюзом Україна взяла на себе зобов'язання привести діяльність енергетики у відповідність до його стандартів, щоб надалі інтегруватись у єдину енергетичну систему об'єднаної Європи. Ми поки що не встигли оцінити переваги такого шляху розвитку, бо перебуваємо в процесі ухвалення відповідного законодавства на виконання директив ЄС. Але в перспективі дістанемо той позитив, який європейці мають уже сьогодні: жоден природний монополіст, котрих дуже багато в енергетиці, а отже, і жоден олігарх серед тих, хто нині контролює енергокомпанії України, не зможе викривляти ринок і буде змушений працювати за загальними, для всіх однаковими правилами. Споживачі від цього тільки виграють. І тут маємо черговий символ для перетворень в Україні: європейське законодавство дає змогу створити суворе й рівноцінне для всіх поле гри, і воно зрештою позбавить олігархів того суспільно-економічного впливу, який вони мають сьогодні. І це створить умови для розвитку країни.

Вітчизняна енергетика впродовж десятиліть була наріжним каменем економіки. Не дивно, що за 25 років незалежності її звідусіль обліпили олігархи й агенти Кремля. І буде особливо символічно, якщо оновлена енергетична галузь стане прообразом оновлення країни та дороговказом для її трансформації в бік ринку, конкуренції, розвитку. ■

Великі зміни

Олександр Крамар

Українська енергетика переживає великі зміни, які в разі успіху вже за кілька років здатні позбавити її небезпечної залежності від зовнішніх постачальників

Реформа енергетичного сектору країни, попри всю свою вимушеність, повільність і фрагментарність, уже привела до кардинальних змін у секторі. Найважче просувається в частині, що покликана змінити внутрішні правила гри, покласти край монополізму й відкрити шлях для конкуренції дедалі більшої кількості реально незалежних одна від одної компаній. А відтак підвищити якість обслуговування споживачів та ускладнити отримання постачальниками надприбутків. Виведення цін на ринковий рівень та припинення їх регулювання, як і подолання залежності від зовнішніх постачальників-монополістів, може лише сформувати передумови для цієї найважливішої складової змін, яка й має гарантувати основні переваги від реформи звичайним українцям.

НА ШЛЯХУ ДО ГАЗОВОЇ САМОДОСТАТНОСТІ

Тривалий час зміцнення енергобезпеки України пов'язувалося з диверсифікацією джерел імпорту блакитного палива. Однак виявилось, що вирішить проблему кардинальне зменшення його споживання. У 2015 році воно становило вже лише 33,7 млрд м³, внутрішній видобуток — 19,9 млрд м³, тож рівень самозабезпечення сягнув 59%. Насправді навіть більше, адже значні обсяги спожитого газу використовуються для забезпечення транзиту російського палива до ЄС українською ГТС і не можуть вважатися власне внутрішніми потребами.

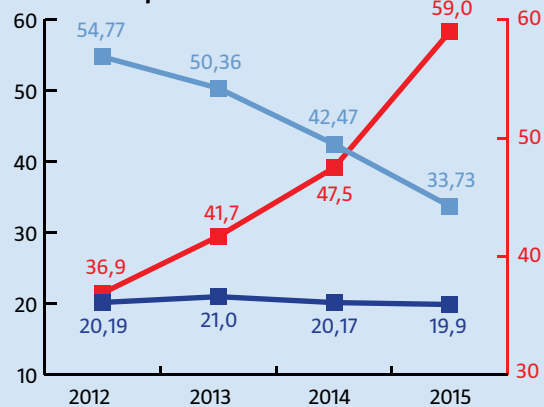
Як бачимо, для забезпечення внутрішнього ринку торік бракувало 13,8 млрд м³ (хоч імпортовано «про запас» було 16,45 млрд м³). А пропускна спроможність за словацьким і польським маршрутом, які успішно використовуються для закупівлі газу в ЄС, становить понад 15 млрд м³ на рік. Тобто її цілком достатньо, щоб забезпечити нинішні потреби України в блакитному паливі без закупівель у Росії.

Торішні закупівлі дали змогу сформувати суттєвий запас міцності на перспективу: на початок березня в сховищах містилося понад 10 млрд м³ — найбільший показник із 2011 року, попри те що споживання зараз у понад півтора раза менше. Якщо припустити, що споживання газу з березня по жовтень 2016-го буде на дещо нижчому рівні, ніж за аналогічний період 2015-го (15,1 млрд м³), то очікуваний за ці місяці внутрішній видобуток (13,5 млрд м³) має перекрыти чи не все споживання. А отже, майже весь обсяг закупівель на європейському ринку можна спрямувати на поповнення сховищ. В умовах низьких цін на нього та насиченості газом у теплу пору року може йтися й про 8–10 млрд м³ за відповідних вісім місяців (звісно, якщо потужності використовуватимуться на повну, а не в режимі чверті потуж-

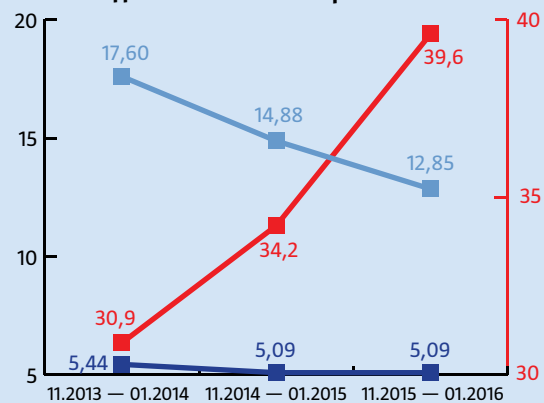
На шляху до самозабезпечення

Динамічне зменшення використання газу більшістю категорій споживачів різко підвищило рівень забезпечення внутрішнім видобутком. І процес триває

У 2012–2015 роках загалом

У листопаді — січні 2013–2016 років*

*Відповідні місяці опалювального сезону обрані для порівняння з поточним, оскільки даних за лютий та березень наразі немає

Розрахунки автора за даними Держстату та Міненерго

ностей, як це з незрозумілих причин відбувається з перших днів березня).

Цього достатньо, щоб увійти в наступний опалювальний сезон із запасами, що будуть не нижчими від тих, які ми мали на початку поточного, та обійтися без закупівель палива в Росії. Понад те, є всі підста-

ви сподіватися й на подальше зростання частки внутрішнього видобутку в забезпеченні газових потреб.

З одного боку, відповідна перспектива ґрунтується на сталій тенденції до нарощування видобутку приватними компаніями, частка яких на ринку динамічно зростає і вже зараз є досить високою, щоб впливати на загальний баланс навіть в умовах падіння видобутку державними компаніями (див. «Ефект ринкових цін»). Так, якщо 2015 року видобуток Нафтогазу зменшувався (на 823 млн м³) все ще швидше, ніж зростав у приватних компаній (на 553 млн м³), то останнім часом відбувся закономірний злам через випереджаюче зростання видобутку приватними компаніями: у січні 2015-го порівняно з аналогічним місяцем 2016-го вони додали 69 млн м³, а мінус видобутку Нафтогазом становив лише 34 млн м³.

Причому особливо стрімко зростає вага на газовому ринку ДТЕК Ріната Ахметова — закономірності олігархічної моделі економіки працюють. ПРАТ «Нафтогазвидобування», газовий підрозділ ДТЕК, наростило у 2015 році видобуток мало не вдвічі — з 0,75 млрд м³ у 2014-му до 1,3 млрд м³ у 2015-му — і далі тримає відповідний темп: у січні 2016-го його видобуток перевищив 125,5 млн м³. Тож уже незбаром ДТЕК може подолати позначку 10% загальноукраїнського видобутку та 40% видобутку приватними компаніями, ставши ключовим гравцем уже не лише вугільного та електроенергетичного ринку, а й газового.

З другого боку, підвищення до ринкового рівня цін на газ і вдосконалення механізму субсидій (які поки що сприяють марнотратству у використанні палива) мають у найближчі роки простимулювати подальше зменшення споживання блакитного палива в країні. З 1 березня 2016-го ціни для комерційних споживачів на газ становлять від 7,34 грн до 8,39 грн за м³. Тобто в процесі їх вирівнювання для всіх категорій споживачів, яке має завершитися 2017 року, тарифам для ТКЕ (3 грн/м³) і населення (3,6 грн/м³ за пільгового споживання до 1,2 тис. м³/рік) є куди зростати. І черговий етап, за словами прем'єр-міністра, буде вже з 1 квітня 2016-го (за інформацією НКРЕКП, пільгова ціна для населення може підвищитися з 3,6 грн до 5,5 грн за 1 м³).

Так само можна очікувати й підвищення цін на газ для ТКЕ, які цього сезону особливо його марнували, змушуючи людей опалювати вулицю через надмірно високі температури у квартирах. Однак тут не обійтися без державного втручання: споживачі тепла ніяк не можуть вплинути на монополістів для зменшення споживання палива. Понад те, ТКЕ зацікавлені в надмірному споживанні, щоб в умовах оплати на основі даних дедалі поширеніших теплових лічильників мати змогу виставляти якомога більші рахунки.

Однак у разі успішного вирішення проблеми ТКЕ та припинення марнотратства завдяки реформуванню механізму субсидій для населення є всі підстави очікувати, що вже за кілька років дві спрямовані одна до одної тенденції — нарощування внутрішнього видобутку газу на 10–15% (до 22–23 млрд м³) та зменшення принаймні на ті ж такі 10–15% його споживання (до 28–30 млрд м³) — здатні підвищити рівень самозабезпечення України блакитним паливом із нинішніх 60–65% до 75–80%. А отже, і знизити потребу в його імпорті до щонайбільше 5–7 млрд м³ за рік проти 35–40 млрд м³, які країні доводилося

купувати ще не так давно (див. «На шляху до самозабезпечення»).

Наразі описаний шлях бачиться найреалістичнішим і найдієвішим запобіжником від загрози якщо не цілковитого припинення, то принаймні різкого зменшення транзиту російського газу українською ГТС із 2020 року, коли спливе термін нинішніх контрактів. Адаже навіть різке обмеження (не кажучи вже про менш імовірне повне припинення) транзиту російського палива територією України здатне ускладнити й зробити значно дорожчою і закупівлю палива в ЄС. Якби потреба збереглася в нинішніх розмірах, це потребувало б уже не заміщення, а фізичного транспортування з віддалених європейських хабів.

Головний ризик зростанню самозабезпечення — потенційне зниження цін на імпортований газ до \$150 за 1 м³ і нижче. Це зменшило б різницю між цінами на блакитне паливо для промисловості країни із великим внутрішнім видобутком (як-от Росія чи її сателіти) й країн-імпортерів, а відтак могло б стимулювати українські енергомісткі виробництва до нарощення випуску продукції.

ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА

У той час як залежність від поставок російського газу поволі долається, на перший план виходить проблема залежності від Росії в електроенергетиці, до того ж як атомній, так і тепловій. У 2015 році Україна імпортувала паливних збірок для АЕС на \$643,6 млн, при цьому майже 95% їх було закуплено в російського атомного монополіста «Росатом» (на \$610,9 млн) і лише 5% (\$32,7 млн) — у шведської філії найбільшої у світі атомноенергетичної ТНК Westinghouse.

ВИЯВИЛОСЯ, ЩО КАРДИНАЛЬНО ПРОБЛЕМУ ГАЗОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ВИРІШИТЬ НЕ ТАК ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ІМПОРТУ, ЯК РІЗКЕ ЗМЕНШЕННЯ СПОЖИВАННЯ

Залежність Енергоатома від Росатома перетворюється на ключову проблему української енергобезпеки. Адаже на тлі 35–40% залежності від імпорту газу та менш ніж 20% — від поставок із Росії ми маємо 100% залежність від імпорту атомного палива, зокрема 95% залежність від російської державної монополії. А частка Енергоатома у виробництві електроенергії в Україні становить близько 50%. Виходом із ситуації можуть бути лише нарощування принаймні до 50% частки палива для АЕС західних виробників (адже нинішні символічні обсяги на рівні 5% є лише імітацією диверсифікації) на першому етапі та будівництво в кооперації з ними власного заводу ядерного палива в середньостроковій перспективі.

Водночас висока залежність від поставок палива з Росії та окупованих нею районів Донецької та Луганської областей (ОРДІЛО) спостерігається й у виробників теплової електроенергії (ТЕС і ТЕЦ). У 2015 році, за даними Держстату, Україна імпортувала майже 1,9 млн т енергетичного вугілля на \$157,5 млн, з яких із РФ — 0,94 млн т на \$85,4 млн. Однак це лише верхівка айсберга залежності української теплової енергетики від ризикованих поставок ззовні. Адаже в разі більші обсяги вугілля над-

ходять з ОРДІЛО, що, як і поставки із РФ, цілковито залежать від доброї волі ворога.

Причому помітне явне лобіювання корупційних схем закупівлі вугілля в терористів. Попри дефіцит вугілля антрацитової групи в Україні та обґрунтувану цим необхідність його закупівель у Росії та ОРДІЛО, виробництво на АЕС штучно стримується на користь дорожчої електроенергії ТЕС. І тенденція лише посилюється. Так, 2015-го виробництво на АЕС було на 0,9% (0,8 млрд кВт•год) меншим від показників 2014-го та на 3% (2,6 млрд кВт•год) порівняно з 2011-м. А в січні 2016-го вони виробили електроенергії вже на 5,2% менше, ніж у січні 2015-го, тоді як ТЕС і ТЕЦ, навпаки, на 9,1% більше. При цьому загальний обсяг виробництва електроенергії в країні залишився приблизно на рівні січня 2015-го.

Основний аргумент на користь вугілля з окупованих територій — його нижча ціна (близько \$45 за тону, тоді як вугілля з ПАР коштує \$70–75). Однак, купуючи його в ОРДІЛО, Україна лишає галузь уразливою до шантажу ворога та ще й фінансує війну проти себе. Інформація, яка надходить з окупованих територій, свідчить, що так чи інакше терористам врешті-решт дістається не менш як 20–25% вартості вугілля, яке постачається в Україну, через «податки» на його реалізацію та заробітні плати шахтарів, а також через роздрібну торгівлю, у якій вони витрачають ці зарплати.

При цьому в самій Україні загострюється проблема збуту вугілля газової групи. Його на підконтрольній території може видобуватися значно більше, ніж тепер, проте й видобути нікуди подіти. Натомість модернізація бодай половини антрацитових енергоблоків для переходу на його споживання здатна як вирішити проблему збуту додаткових принаймні 10 млн т українського вугілля, так і покласти край залежності від ризикованих поставок із Росії та ОРДІЛО.

Проте процес саботується ось уже понад рік. Навіть у поки що державному Центренерго відповідна реконструкція розпочата лише на 2 із 10 блоків однієї Зміївської ТЕС. Це дасть можливість замінити менш як п'яту частину споживання вугілля антрацитової групи, яке в Україні не видобувається. Тим часом ДТЕК, найбільший споживач вугілля з окупованих територій, і не збирається цього робити, збуваючи вироблений із нього струм на енергоринку країни.

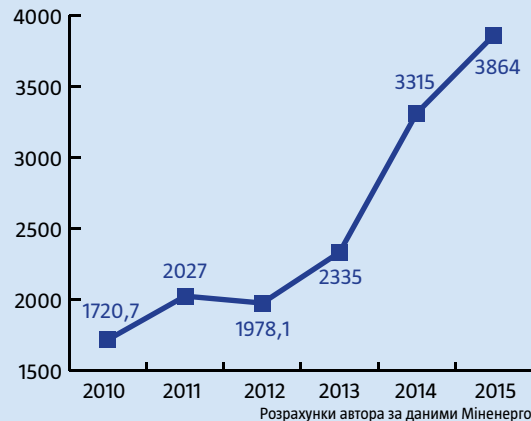
Переведення теплової енергетики на вугілля газової групи дало б друге дихання цьому важливому сектору української електроенергетики. Відкрило б їй шлях до аналогічного газовому сектору переорієнтації на внутрішній видобуток. І в такому вигляді зробило б незамінним інструментом балансування енергетичного ринку. Адже всі інші види електроенергії, попри те що кожна має свої переваги, не здатні різко збільшувати виробництво в періоди зростання потреби економіки в струмі під час пікових навантажень і зменшувати, коли спостерігається його надлишок. Таку проблему має не лише українська атомна, а й альтернативна енергетика: вітряні (ВЕС) та сонячні (СЕС) станції.

Останні, хоч і мають наразі незначні обсяги генерації струму, дуже стрімко зростають. Наприклад, виробництво струму на СЕС із 2011 по 2015 рік зросло в 13,3 раза, попри втрату кримських станцій, які в 2013-му забезпечували більш як половину загаль-

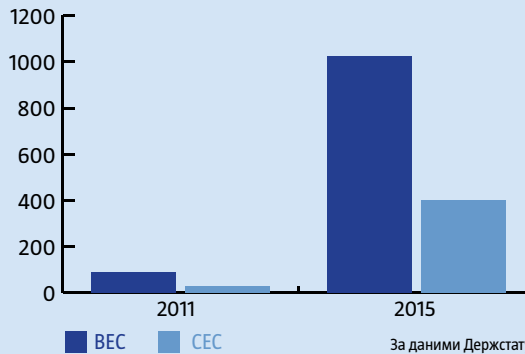
Ефект ринкових цін

Маючи, на відміну від державних компаній, право реалізовувати блакитне паливо за ринковими цінами, приватні компанії протягом останніх шести років забезпечили різке нарощування видобутку

Динаміка видобутку газу приватними компаніями, млн м³

Виробництво електроенергії вітряними та сонячними електростанціями у 2011–2015 роках, млн кВт•год

ноукраїнського виробництва електроенергії. ВЕС у 2015-му виробили в 11,5 раза більше електроенергії порівняно з 2011-м, хоча також втратили частку потужностей у Криму та на Донбасі. Поширення «зеленого» тарифу на сімейні СЕС і ВЕС, які продають електрику в мережу, створило мотивацію для активного встановлення їх у приватних домогосподарствах (чисельність зареєстрованих у 2015 році зросла майже в 12 разів, а обсяги виробленого струму — у 10 разів — до 0,41 млн кВт•год).

Утім, особливістю виробництва сонячної електроенергії є її нерівномірність. Наприклад, у червні — липні минулого року, у той час як улітку потреба в струмі менша, вони виробляли по 46–50 млн кВт•год електрики за місяць, а взимку, коли потреба, навпаки, дуже зростає, різко скорочують генерацію (наприклад, 10,8 млн кВт•год у січні 2016-го). Виробництво ж на ВЕС ще менш стабільне: навіть упродовж однієї пори року його обсяг коливався більш як у півтора раза — від 54 млн кВт•год у липні до 88 млн кВт•год у серпні. І це не враховуючи коливання виробництва струму в різні години доби. ■

Самостійний атом

Ольга Кошарна, асоціація «Український ядерний форум»

Хто і що є перешкодою для розвитку ядерної енергетики в Україні

В умовах воєнного конфлікту й економічної кризи, що тривають уже два роки, електроенергетика України зазнала серйозних випробувань. Насамперед із погляду надійності роботи всієї Об'єднаної енергосистеми України (ОЕУ). В умовах дефіциту вугілля антрацитної групи, втрати частини теплоелектростанцій (ТЕС) на окупованому Донбасі, трьох маловодних сезонів поспіль, через які ГЕС не працювали на повну потужність, ОЕУ в осінньо-зимові сезони 2014/15 та 2015/16 років стабільно функціонувала тільки завдяки ядерній енергетиці. За підсумками 2015-го її частка на оптовому ринку електроструму становила 57%, у 2014-му — 50%. Найкращі показники за останнє десятиліття. І це при тому, що на 15 енергоблоків АЕС припадає лише 13,8 ГВт установленої потужності, тобто близько 25% усієї генеруючої в країні.

ПОПЕЛЮШКА В УКРАЇНСЬКІЙ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНІЙ РОДИНІ

Паличкою-виручалочкою АЕС для нашої електроенергетики виявилися не вперше. Через економічну кризу, що настала після розпаду СРСР, критичними для ОЕУ були 1993–1995 роки. Традиційні енергоресурси значно подорожчали, почалися вильові відключення споживачів електроенергії. Пов'язано це було з тим, що ТЕС через брак грошей на купівлю палива не виробляли достатнього обсягу струму для покриття піків його споживання і в країні спостерігався дефіцит маневрених потужностей. Водночас АЕС працювали надійно й стабільно. Понад те, наприкінці 1995-го було добудовано і введено в експлуатацію енергоблок № 6 Запорізької АЕС, яка стала найбільшою в Європі.

2004-го ввели в експлуатацію ще два енергоблоки: № 4 Рівненської та № 2 Хмельницької АЕС, що відповідають сучасним вимогам ядерної безпеки. До речі, за весь період незалежності України не було споруджено жодного енергоблоку ТЕС, які нині перебувають здебільшого в приватній власності.

З одного боку, за всіх урядів на словах високо оцінювалася роль ядерної енергетики, що було зафіксовано і в програмних документах, як-от Енергетична стратегія України до 2030 року, і в рішеннях РНБО, яким надавали чинності укази президентів України. Ось і в свіжій Стратегії національної безпеки (діє від 26 травня 2015-го) визначено, що для гарантування енергетичної безпеки країни пріоритетним є розвиток ядерної галузі, поряд із електроенергетикою на поновлених джерелах. Безумовно, з дотриманням усіх сучасних норм екологічної, ядерної та радіаційної безпеки.

А з другого боку, знову-таки всі уряди використовували ядерну енергетику для вирішення суто

тактичних завдань — електоральних або відверто лобістських. Через перманентні вибори тарифи на електроенергію для населення зберігали на мінімальному рівні, вдвічі нижчому за її реальну вартість, або ж підтримували підприємства близьких до високопосадовців фінансово-промислових груп, надаючи їм пільги при купівлі струму на Оптовому ринку електроенергії (ОРЕ).

Годі й казати про державні шахти чи водоканали. Оскільки до сьогодні в нас існує ОРЕ з одним покупцем в особі ДП «Енергоринок», то всі, хто генерує струм, зобов'язані продавати його цьому підприємству. Державні АЕС і ГЕС реалізують його за регульованими тарифами, які встановлює Національна комісія регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП). Щоб утримувати ціни для населення на низькому рівні, вона робить дорожчою електроенергію для промисловості, компенсуючи таким чином збитки постачальникам — обленерго (що теж здебільшого перебувають у приватній власності). Це явище називається перехресним субсидуванням і є економічним абсурдом. У всьому світі, крім України та Білорусі, ціна на електрострум для промисловості приблизно на 30% менша, ніж для населення. Із останніх даних: обсяг

ВСІ УРЯДИ СТРИМУВАЛИ ТАРИФИ НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЮ, ЯКУ ВИРОБЛЯЛИ АЕС, ЩОБ НЕ РОБИТИ ЇЇ ДОРОЖЧОЮ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ І ЗБЕРІГАТИ СЕРЕДНЬОРИНКОВУ ЦІНУ НА ОПТОВОМУ РИНКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

перехресного субсидування в січні 2016-го становив 4,66 млрд грн, і це при тому, що тариф для людей упродовж останнього року вже двічі підвищували.

Оскільки частка АЕС на ринку значна й становила в різні роки 44–50%, а 2015-го навіть 57%, то всі уряди стримували тарифи на електроенергію, яку виробляли АЕС, щоб не робити її дорожчою для населення і зберігати середньоринкову ціну на ОРЕ. Тариф у державних атомних станцій сьогодні менший, ніж у ТЕС, удвічі з лишком, а за Кабміну Миколи Азарова становив його третину. НАЕК «Енергоатом», операторові усіх АЕС України, від 1 січня тариф опустили до 41,9 к./кВт•год. І хоча зменшення становило проти попереднього року якихось 0,7%, компанія недоотримає близько 248 млн грн, якщо виробництво залишиться таким, як у 2014-му (82,6 млрд кВт•год). І ще істотний момент: НАЕК недоотримала за вже відпущений струм із ринку тільки у 2015 році понад 4 млрд грн через падіння рівня оплати споживачами, а з урахуванням боргів попереднього періоду загальна сума заборгованості ДП «Енергоринок»

перед нею стала просто фантастичною — більш ніж 10 млрд грн. Яким чином буде повернуто ці кошти, не знають ані в профільному міністерстві, ані в ДП.

За підсумками 2015 року в структурі тарифу Енергоатома паливна складова й поводження з відпрацьованим ядерним паливом (ВЯП) становили 52%, а інвестиційна — тільки 11%. Порівняймо: для атомних енергокомпаній Євросоюзу інвестиційна частка в ціні кіловат-години не буває меншою за 30%. У ситуації, коли термін експлуатації енергоблоків продовжують понад проектний, за необхідності якнайшвидшого створення Централізованого сховища ВЯП (ЦСВЯП) як об'єкта, важливого для послаблення залежності від РФ і просто добудови Ташлицької ГАЕС з огляду на дефіцит маневрених потужностей в Об'єднаній енергосистемі України, коштів у тарифі не вистачає катастрофічно. Інвестиційна програма НАЕК на 2016 рік передбачає тільки 3 млрд 993 млн грн, чого замало для розвитку й насамперед будівництва нових генеруючих потужностей.

ЄВРОПЕЙСЬКА ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА В ЯДЕРНІЙ СФЕРІ ТА УКРАЇНА

Українська суспільно-політична криза, а відтак окупація АР Крим Росією та дестабілізація нею Сходу нашої держави змусили членів Євросоюзу не тільки вживати заходи для посилення надійності поставок енергоресурсів, традиційних газу та нафти, а й заговорити про енергетичну безпеку ЄС.

28 травня 2014 року було оприлюднено документ «Європейська стратегія енергетичної безпеки», який підготували на основі детального дослідження Європейської енергетичної безпеки, проведеного групою євроекспертів (доповідь опублікована 16 червня 2014 року). У розділі 7.2. «Уран і ядерне паливо» зазначено, що РФ є ключовим конкурентом європейським компаніям у виробництві ядерного палива й пропонує інтегровані пакети для інвестицій у весь ядерний ланцюжок. У зв'язку із цим на окрему увагу заслуговують вкладення в нові АЕС, які будуватимуть у Євросоюзі за неєвропейськими технологіями, адже потрібно гарантувати, що ці атомні станції не залежатимуть лише від РФ у постачанні ядерного палива: можливість диверсифікації його надходжень повинна бути умовою для будь-яких нових інвестицій. Понад те, диверсифікація необхідна для АЕС усіх операторів. Це абсолютно нове слово в європейській енергетичній політиці.

Диверсифікацію постачання ядерного палива й послуг на різних стадіях відповідного циклу розглядають в Україні вже років 15 як один із головних елементів гарантування національної енергетичної безпеки, що зафіксовано й у новій редакції Стратегії національної безпеки. І, на відміну від диверсифікації надходжень традиційних енергоносіїв, завдання для АЕС ускладнюється, бо тепловидільні збірки (ТВЗ) для українських реакторів у світі виготовляють тільки дві компанії: російська «ТВЭЛ» і японсько-американсько-казахстанська Westinghouse.

Перші кроки в напрямку диверсифікації Україна зробила ще у 2000-му, почавши реалізовувати проект кваліфікації ядерного палива виробництва компанії Westinghouse. А впродовж 2014-го та першої половини 2015 року ще й доклала зусиль, щоб диверсифікувати послуги на різних стадіях ядерно-паливного

МАЛОНОК: МІККИТА ПІТОВ

циклу. Навесні 2014-го було продовжено контракт НАЕК «Енергоатом» та компанії Westinghouse на закупівлю ядерного палива для АЕС України; 30 грудня 2014 року підписано додаток до цього документа про поставки спеціально обумовлених об'ємів у випадку форс-мажорних обставин. А 24 квітня 2015-го укладено контракт на придбання збагаченого ізотопом «уран-235» урану між французькою компанією AREVA та українською НАЕК «Енергоатом». Збагачений уран постачається, щоб виготовляти ядерне паливо для наших АЕС, компанією Westinghouse на завод у Швеції.

Створення українсько-російського СП (ПАТ «Завод з виробництва ядерного палива») після присудження перемоги ОАО «ТВЭЛ» у конкурсі на передачу технології виробництва ТВЗ у 2010 році не відповідає завданням диверсифікації джерел постачання ядерного палива через визначальний вплив «ТВЭЛ» на діяльність цього акціонерного товариства. Ідеться про майже рівні права на власність СП, частка «ТВЭЛ» у якій становить 50 – 1 акція за частки українського партнера (ДК «Ядерне паливо») 50 + 1 акція, та про обов'язки стосовно двостороннього узгодження рішень. При цьому ліцензійним договором на передачу технологій виробництва ТВЗ компанія «ТВЭЛ» намагається обумовити можливість роботи цього СП низкою неприйнятних для нас зобов'язань, що посилюють російський вплив на постачання ТВЗ для АЕС України.

Наприклад, серед умов — використання ізотопно збагаченого урану й/або паливної таблетки, а також труб для оболонки тепловидільних елементів (твел) виключно російського виробництва. Із початком воєнного конфлікту діяльність СП було заморожено. І хоча технічний проект заводу пройшов державну експертизу, він залишився не затверджений КМУ. У листопаді 2015-го Держатомрегулювання України відмовило ДК «Ядерне паливо» у видачі ліцензії на побудову заводу у зв'язку із закінченням термінів розгляду заявних документів.

Водночас залежність від постачання свіжого ядерного палива з РФ для українських АЕС є значною. ТВЗ компанії Westinghouse досі в нас у дослідно-промисловій експлуатації. На енергоблоці № 3 Южно-Української АЕС наразі половина активної

зони реактора заповнена цим паливом. 2016 року планують завантажити 42 ТВЗ Westinghouse у реактор енергоблока № 5 ЗАЕС. Повільні темпи запровадження альтернативи російським ТВЗ спричинені потребою вирішити низку інженерних завдань, насамперед пов'язаних із тим, що експлуатацію альтернативних ТВЗ здійснюють спільно з російськими, у так званих змішаних зонах. При цьому має бути дотримано належного рівня безпеки. За оцінками спеціалістів, ТВЗ Westinghouse зарекомендували себе добре, за весь час експлуатації не було виявлено жодного випадку розгерметизації твєлів, і сподіваймося, що в найближчі кілька років мети диверсифікації буде досягнуто.

Важливим із погляду енергетичної незалежності України від РФ є проєкт побудови ЦСВЯП для діючих енергоблоків РАЕС, ХАЕС та Южно-Української АЕС, який нині реалізують на основі технології компанії Holtec International (США). ЗАЕС має на своєму майданчику власне сухе сховище для відпрацьованого ядерного палива.

Оператор усіх атомних станцій України Енергоатом нині реалізовує програму імпортозаміщення обладнання для наших АЕС, залучаючи до її виконання, зокрема, і такі великі національні підприємства, як ВАТ «Турбоатом», ДП «Завод «Електроважмаш», ДП «Завод імені В. О. Малишева», Сумське машинобудівне НВО. Науково-технічна підтримка експлуатації також здійснюється українськими організаціями.

Ще один спосіб мінімізації залежності від РФ — спорудження нових енергоблоків із залученням неросійських компаній. Про необхідність побудови енергоблоків № 3 й № 4 на ХАЕС говорять давно, а саме від 2005 року, коли КМУ прийняв розпорядження № 281-р від 21 липня «Про підготовчі заходи щодо будівництва нових енергоблоків Хмельницької АЕС». Як пріоритетне завдання цей проєкт зафіксовано в чинній Енергостратегії до 2030-го, Програмі діяльності КМУ від грудня 2014 року.

За нинішнього стану економіки й в умовах воєнного конфлікту знайти всередині країни інвестиції для нового будівництва ядерних енергоблоків нерéalно, потрібне зовнішнє кредитування.

15 червня 2015-го розпорядженням КМУ № 671-р «Про початок реалізації пілотного проєкту «Енергетичний міст Україна—ЄС» було запропоновано спосіб вирішення проблеми з фінансуванням нового будівництва. Кошти для спорудження блоків № 3 й № 4 на ХАЕС планується залучити під гарантії довгострокового контракту на постачання струму з енергоблока № 2 цієї атомної станції до Польщі, приєднавши його до Бурштинського острова. Міненерговугілля затвердило наказом від 31 липня 2015 року план заходів із реалізації цього проєкту, розрахованого до 2017-го.

У січні 2015 року в Міненерговугілля було проведено нараду, присвячену спорудженню ХАЕС-3, 4, на якій обговорювали питання надійності наявних будівельних конструкцій, можливості використання реакторної установки ВВЕР-1000 виробництва компанії Škoda на основі узгодженого в жовтні 2014-го з Держатомрегулюванням України, Міненерговугіллям та Мінрегіонбудом «Концептуального рішення» з урахуванням сучасних, зокрема постфукусімських, вимог до безпеки. Однак на початку 2016-го міністерство засумнівалось у доцільності побудови

третього й четвертого блоків ХАЕС. Про це сказано в документі про виконання програми діяльності Кабміну «Україна-2020», опублікованому на його сайті.

Відомство бачить ризики у використанні наявних будівельних конструкцій, що, на його погляд, потребує проведення додаткової незалежної експертизи їхньої міцності й підтвердження відповідності вимогам безпеки експлуатації ядерних установок. Окрім того, на думку чиновників, залучення до будівництва чеської компанії Škoda JS a.s. також передбачає ризики, бо її власник — юридична особа, зареєстрована в Росії. «Škoda JS a.s. не є виробником обладнання, а замовляє його виготовлення в РФ», — зазначено в документі.

Аргументація Міненерговугілля на користь відмови від запропонованого Енергоатомом шляху дивовижна. У своїх інтерв'ю керівництво відомства також казало, що в країні падає використання електроенергії, а тому будувати нові атомні енергоблоки не слід. Так, споживання струму в 2015 році помітно зменшилося, передусім у промисловості — на 17,8%. Проте, озвучуючи такий аргумент проти побудови нових блоків ХАЕС, посадовці, які формують і реалізують державну політику в енергетичній сфері, розписуються в тому, що не вірять у піднесення української економіки через п'ять-вісім років, адже за умови початку будівельних робіт на майданчику ХАЕС уже сьогодні потрібен саме такий часовий проміжок до введення енергоблоків в експлуатацію. Відзначає й некоректність вислову щодо виробничих можливостей Škoda JS a.s. Вони є, і територіально ці підприємства розміщені в Чехії.

СПОСІБ МІНІМІЗАЦІЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД РФ — СПОРУДЖЕННЯ НОВИХ ЕНЕРГОБЛОКІВ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ НЕРОСІЙСЬКИХ КОМПАНІЙ

ПАЛИВО ДЛЯ ЕКОНОМІКИ

Не конче бути великим економістом, щоб розуміти: реалізація таких великих енергетичних та експортно-орієнтованих у кінцевому підсумку проєктів дає поштовх для поступального розвитку внутрішнього ринку. Тим більше що, за оцінками спеціалістів НАЕК, рівень можливої участі українських виробників у цьому проєкті становить близько 70%. Це не тільки пожвавить енергетичне машинобудування, приладобудування, високотехнологічні виробництва систем безпеки й керування технологічними процесами. Окрім того, будуть задіяні ще й суміжні галузі: продукувальники арматури, трубопроводів, цементні виробництва, будівельна індустрія. Потрібен буде й науково-технічний супровід проєкту, який дасть змогу залучити вчених та інженерів, посилити у молоді мотивацію опановувати інженерно-технічні спеціальності.

Якщо хочемо розвитку, можновладці повинні відмовитися від популізму, припинити вирішувати політичні тактичні завдання на шкоду енергетичній безпеці. Жертвами такого підходу є не тільки ядерна енергетика та економіка загалом, а й у кінцевому підсумку суспільство. ■

У пошуках енергії для реформ

Олена Павленко, «Дікіс Груп»

Як змінюється український енергоринок

Реформа енергетичних ринків одна з найбільш важливих для країни. Щоб досягти прозорих правил гри та європейських стандартів, потрібно перейти дорогу не одному олігархові, поламати не одну корупційну схему в закупівлях чи підприємствах, змінити багато керівників державних підприємств. На відміну від інших сфер тут глибоко вкорінені ще й інтереси Росії, що часто впливає на швидкість і якість змін. Перетворення в енергетичній галузі — це бій на кількох фронтах не лише всередині країни, а й у міжнародній площині.

Вітчизняний уряд задекларував готовність запроваджувати європейські правила гри в енергетиці ще за президентства Віктора Януковича: тодішній міністр енергетики Юрій Бойко підписав, а Верховна Рада ратифікувала (у 2010 році) Протокол про приєднання України до Європейського енергетичного співтовариства. Однак метою цього кроку Києва було не так бажання інтегрувати енергетичні ринки і вводити європейські стандарти в країні, як спроба припинити будівництво Москвою «Південного потоку». Членство у Співтоваристві, яке декларує створення єдиного ринку в енергетиці, давало змогу апелювати до європейських партнерів і вимагати блокування газотранспортних проєктів РФ, що становлять загрозу енергетичній безпеці України. Про свою частину зобов'язань — імплементувати в національне законодавство Директиви ЄС — уряд хоч і не забував, але й не поспішав їх виконувати. Протягом 2011–2013 років майже не спостерігалось прогресу в цій частині, а наприкінці правління Януковича українська та європейські сторони навіть перейшли до взаємних образ із приводу нехтування обіцянками. Юрій Бойко говорив про розчарування від Співтовариства, бо воно не зупинило «Південного потоку», а євровичовники — про ігнорування Україною зобов'язань щодо імплементативної європейських енергетичних директив.

Після Революції гідності реформи почали відбуватися під тиском ситуації. Росія не на словах, а на ділі застосувала енергетичний шантаж, спочатку піднявши ціну газу, а потім перекривши його постачання до України. ЄС погодився стати посередником у переговорах між Києвом та Москвою, «формат трьох» допомагав уникати відвертого шантажу чи підкилимних домовленостей, що траплялося раніше. Зі свого боку, сприяючи досягненню угоди між сторонами, Брюссель вирішував питання щодо стабільного постачання газу до своїх країн через нашу територію. Таким чином, було підписано спочатку перший, а потім інші «зимові пакети», щоб ми купували російський газ зі знижкою. Одночасно газопостачання було розвернуто в реверсному напрямку. Україна почала отримувати блакитне паливо з ЄС (Словаччина, Польща та Угорщина), тож підготувалася до зими й пройшла опалювальний сезон

2014–2015-го без надзвичайних ситуацій. Протягом двох попередніх років усі спроби Кремля добитися своїх політичних цілей, «перекриваючи кран», зазнавали фіаско: тепла зима, швидке реагування європейських партнерів та реверсне постачання знівелювали газ як інструмент тиску на Україну.

Допомагаючи Києву в міжнародній площині, ЄС посилював тиск і вимоги щодо реформ усередині країни. Ішлося про імплементативну європейського законодавства в кількох сферах: газ, електроенергія, енергоефективність, довкілля, відновлювані джерела енергії, конкуренція. У нафтогазовій галузі одним із найважливіших завдань було ухвалення закону про ринок блакитного палива, який установив би нові правила гри на ньому, ліквідував монополію та відкрив можливості для приходу в Україну європейських компаній. Такий документ було прийнято у квітні 2015-го, а чинності він набув у жовтні того самого року. Вторинне законодавство на його виконання уряд готував за підтримки донорів у неймовірному темпі, і в цілому воно було ухвалене вчасно. Однак нині ринок тільки починає переходити на нові правила, і досі є багато «дірок», які потрібно «латати» швидкими темпами. До нормативних проблем додаються системні: компанії на ринку скаржаться на труднощі у фінансовій царині (зокрема, щодо проведення валютних операцій із західними партнерами), регулюванні (довгий

НИНІ РИНОК ТІЛЬКИ ПОЧИНАЄ ПЕРЕХОДИТИ НА НОВІ ПРАВИЛА, І ДОСІ Є БАГАТО «ДІРОК», ЯКІ ПОТРІБНО «ЛАТАТИ» ШВИДКИМИ ТЕМПАМИ. ДО НОРМАТИВНИХ ПРОБЛЕМ ДОДАЮТЬСЯ СИСТЕМНІ

час для допуску на ринок висувались умови стосовно страхового запасу, які не могла виконати більшість приватних компаній). Переговори між урядом та компаніями тривають, можна очікувати, що до кінця 2016 року система стане більш збалансованою, а правила гри — стабільнішими. Тільки після цього можна сподіватися на реальний інтерес інших, міжнародних гравців, готових прийти й позмагатися з українськими компаніями за споживача.

Іншим ключовим моментом для реформи в газовій галузі має стати 2017 рік, тоді ціни на блакитне паливо для всіх споживачів стануть ринковими. Для українських домогосподарств це означає ще кілька етапів підвищення. Сьогодні українці платять за енергоносії за нижчими тарифами, ніж промислові споживачі, тоді як у ЄС, навпаки, саме для домогосподарств ціна вища. Зокрема, і через це за кожну європейську сім'ю змагаються постачальники, пропонуючи їй кращі умови, і таким чином не дозволяють

ФОТО: УНАН

Сила конкуренції. Реформи мають змусити постачальників газу та електроенергії змагатися за споживача, тобто пропонувати кращі ціни й умови

«нагрівати» громадян на невиправдано високі ціни. Пропозиції в них як у мобільних операторів: різні тарифи залежно від часу доби та наданих обсягів палива. Якщо така система запрацює в Україні й між постачальниками газу існуватиме реальна, а не показна конкуренція, не потрібно буде постійно розслідувати обгрунтованість цін на ринку: компанії самі знизять їх до рівня, який дасть змогу втримати клієнтів.

У галузі електроенергії Україна, окрім того, мала запровадити нові правила гри, ухваливши новий закон про її ринок. Ще влітку 2015-го уряд і секретаріат Співтовариства спільно створили перший чернетку такого законопроекту, однак його постійно переписували й правили на рівні міністерств. 2 березня Кабмін нарешті його схвалив і спрямував на розгляд до парламенту. Але нові правила ринку багато де зачіпають інтереси малого, середнього та великого бізнесу. Як і в ситуації з газом, нові регули для ринку електроенергії дозволятимуть споживачам обирати свого постачальника, купувати електроенергію без зайвих посередників та складних бюрократичних надбудов, а доступ до інформації буде значно легший.

Окрім згаданих реформ Україна має зробити ще один важливий крок: утворити новий, незалежний і професійний орган регулювання ринків. Регулятор повинен стежити за тим, щоб на них дотримували правил і на практиці виконували закони (до чого часто в нас не доходить), а також вчасно виявляти порушників і застосовувати до них санкції. Саме тому до осіб, які представлятимуть регулятора, особливі вимоги: вони мають бути не лише фахівцями, а й незаангажованими людьми з високими моральними якостями, без жодних прив'язок до олігархів. Цим посадовцям потрібні великі повноваження й незалежність від інших органів влади,

щоб ніхто на них не тиснув. Усі ці умови слід зафіксувати в окремому законі про національного регулятора в царині енергетики та комунальних послуг. Такий законопроект теж був розроблений урядом за підтримки міжнародних експертів, однак іще торік улітку «завис» у парламенті, бо там його не визнали достатньо об'єктивним. Восени за підтримки фонду «Відродження» було створено окрему групу в складі депутатів, українських та міжнародних експертів, які доопрацювали проект, і вже нині він зареєстрований у новій версії, під якою підписалося багато народних обранців з усіх фракцій. Це дає Україні шанс на ухвалення закону вже протягом найближчих місяців, а вітчизняним споживачам — на отримання справді незалежного арбітра, який фахово моніторитиме енергетичні ринки, не допускаючи маніпуляцій, порушення правил чи зневаги до клієнтів.

Як і в інших сферах, у реформі енергетики держава не стоїть на місці. Ухвалюються закони, які дають шанс на нові, кращі правила гри; журналістські розслідування викривають мільйонні схеми, за які дехто з українських політиків уже поплатився депутатським мандатом чи посадою; тривають спроби розбити монополії, запровадити реальну конкуренцію на ринках. Але це лише початок шляху. Щоб зміни стали відчутними для кожного споживача, маховик перетворень повинен крутитися значно швидше в кожній із започаткованих ініціатив. Міністерства й парламент мають ухвалювати закони не роками; так само не роками їх треба запроваджувати. Порушення на ринках повинні мати негайне реагування, а не «зависати» в судах. Україна просто не може дозволити собі сьогодні не поспішати — і в режим динамічної роботи має перейти кожен, хто хоч якось долучений до реформ. ■

Войцех Якубик:

«Росія намагається робити все можливе, щоб залишитися на європейському ринку»

Тиждень поспілкувався з польським аналітиком енергетичного сектору, головним редактором аналітичного порталу BiznesAlert про нову газову інфраструктуру Європи, спроби Газпрому зберегти вплив на неї та загрози «Північного потоку-2».

Як змінилася присутність РФ на європейському енергетичному ринку у зв'язку з подіями останніх двох років?

— Москва переформатувала її так, щоб зберегти там свій вплив у складних умовах, коли змінюються регулювання й ставлення країн, які бояться агресії Росії. Остання намагається робити все можливе, щоб залишитися на ринку й максимально зберегти свою частку. Відтак позиція Газпрому стає гнучкішою. Він пропонує продавати більше газу через аукціони. Говорить про певні зміни в умовах довгострокових контрактів, коли деякі клієнти заводять мову про ціни на нафту (у випадку прив'язки ціни газу до цін на конкурентні енергоносії, наприклад нафту-сирець. — Ред.). Бачимо, наприклад, намагання втриматись у центральноєвропейській газовій індустрії через сприяння західних країн, що прихильні до співпраці з

Спілкувалася
Анна Корбут

Кремлем, навіть попри агресію проти України й той факт, що на її території досі перебувають російські військові.

Росія намагається розділити ЄС у ставленні до санкцій та економічної співпраці з нею. Одні країни не дуже хочуть відступатися від нинішньої суворої позиції, не сприймають такого партнерства. Інші активно підтримують ідею повернення до звичної ділової взаємодії з РФ.

Окрім того, Москва відчуває зміни в нафтовій галузі. Тут умови для неї не дуже сприятливі: сировина й надалі дешевшає, цінова війна між Росією, Саудівською Аравією та іншими постачальниками триває, є загроза диверсифікації енергопостачальників у європейських країнах. Варшава, скажімо, намагається укласти контракт на купівлю нафти в Ер-Ріяда, а також налагодити поставки енергоносіїв з Ірану. Тож росіяни відчувають, що їхній вплив у цій частині світу слабне. У відповідь намагаються досягти максимальної присутності в інфраструктурі через акціонерну участь у ключових об'єктах Німеччини, Австрії. Це стосується не тільки газової інфраструктури, а й нафтопереробних заводів, нафтогонів тощо. Як наслідок — Європейській комісії доводиться розбиратися, наскільки Газпром відповідає антимонопольним правилам.

Водночас бачимо, як Росія старається користатися бізнес-зв'язками з компаніями Західної Європи для реалізації корупційних схем. Модель, схоже, така: представники Кремля здійснюють дипломатичні поїздки до Берліна, Гельсінкі, а кілька тижнів чи місяців потому з'являються угоди, що слугують підґрунтям для тиску на Єврокомісію, аби покласти край певним суворим політичним підходам до РФ. А ще відбуваються обміни активами: через такі оборудки Газпром вводять в інфраструктуру різних країн. Натомість їхні компанії (серед таких OMV, E.ON, Shell і BASF/Wintershall) отримують частки сибірських газових родовищ, наприклад Уренгойського.

Таким чином, російська енергетична політика розділяє Європу, і вона доволі ефективна, навіть попри складні умови, у яких опинилися Газпром і «Роснефть».

Які запобіжні інструменти має Єврокомісія?

— Вона може застосувати до Газпрому чи інших подібних компаній норми Євросоюзу: однакові для всіх, хто працює на європейському ринку. Інший шлях — політичні рішення. Але думки в ЄК щодо того, як тепер поводитися з російським бізнесом у Європі, розійшлися. Західноєвропейські країни члени підтримують поглиблення співпраці з Москвою. Східноєвропейські, у яких більше досвіду,

пов'язаного з російським впливом, дуже проти. Є також фактор індивідуальних вигод, котрі Газпром пропонує окремо країнам у всьому ЄС. І тут справді складно. Деякі з них на словах виступають проти «Північного потоку-2», але припинять блокування проекту, якщо отримають щось на взаємін. Тривають дискусії про те, що з ним робити. Найбільший компроміс на сьогодні — продовження санкцій і запобігання незаконній поведінці на енергоринку.

Які загрози «Північного потоку-2» у цьому контексті?

— Інвестиція у нього дасть західноєвропейським енергокомпаніям непогані гроші. Але такий погляд є короткозорим. У довгій перспективі проект приховує реальні загрози для безпеки. Саме тому НАТО та ЄК його критикують, адже він робить стабільнішою присутність Газпрому в Європі й посилює залежність від російського газу, а ще збільшує його частку в Центральній-Східній Європі, запобігаючи диверсифікації. На жаль, Альянс та Єврокомісія не мають політичних інструментів для блокування «Північного потоку-2». Єдине, що може ЄК, — це стежити за дотриманням компанією правил.

Тим часом країни регіону, зокрема й Україна, можуть у такій ситуації поглиблювати інтеграцію, будувати інтерконектори, щоб доправляти паливо з інших напрямків і диверсифікувати сам процес його постачання. Приклади диверсифікації: термінал для скрапленого газу в польському Свіноуйсьце, каспійський газ у майбутньому, будівництво інфраструктури між собою: вона може змінити газовий ринок на цій частині континенту.

Після розвалу Радянського Союзу російський газ надходив до Західної Європи зі сходу на захід, через Центральну та Східну. Якщо побудувати інтерконектори між Польщею, іншими країнами Вишеградської четвірки, Хорватією та Україною, проляже інший вектор — із півночі на південь. Це може змінити поведінку ринків у регіоні. Таки ми газогонями ми зможемо транспортувати газ із Каспійського, Середземноморського регіонів, Скандинавії, навіть Близького Сходу. Це особливо важливо, адже він дешевший за скраплений.

Тут з'являються нові інфраструктурні проекти: той-таки термінал скрапленого газу в Свіноуйсьце, ще один у литовській Клайпеді. Попри свою високу вартість, ці ініціативи дають чудові результати в сенсі енергетичної безпеки. За рік після запуску терміналу в Литві закупки блакитного палива від Газпрому в країні впали до близько 50% загально-го показника. Основний постачальник газу в них тепер Норвегія. Таким чином Литва здобула енергетичну незалежність від Росії.

Наскільки таких альтернативних джерел достатньо, щоб забезпечити потреби країн Центрально-Східної Європи? І наскільки відрізняється ціна цього газу від пропонованої Газпромом?

— Поступово ці країни досягнуть моменту, коли зможуть відмовитися від російського газу повністю. Ми вже бачимо таке в Україні: цього року після конфлікту з Газпромом Київ вирішив не імпортувати його. Це стало можливим завдяки героїчним зусиллям українського уряду, компаній та суспільства,

спрямованим на зменшення споживання газу загалом, впровадження енергозберігаючих технологій і пошук заміників на європейському ринку через реверс із Польщі, Словаччини, Угорщини. У вересні 2014-го Газпром намагався зменшити постачання блакитного палива до Польщі та Словаччини, аби вони не перекачувати його до України. Відтак ці країни вийшли на спотові ринки в Німеччині й придбали газ там, та ще й зі знижкою, замість безпосередньо купувати в Газпрому. Це показує, наскільки ринок змінився. Але кінцева мета — нейтралізувати політичний вплив газових відносин із Росією і перетворити їх на звичайний бізнес, який не позначається на політичних розстановках і не змушує країни поступатися Москві. Найкраще рішення тут — свобода вибору постачальника.

Що ж до ціни, то на ринках Європи цей енергоносій коштує менше, ніж безпосередньо в Газпрому (\$150–200 за 1 тис. м³ на спотових майданчиках проти відповідно \$238 для Європи і Туреччини, за винятком балтійських країн). Норвезька Statoil продає Литві дешевше, ніж російська компанія. Точної суми ми не знаємо, бо це конфіденційна інформація, однак литовці кажуть, що навіть скраплений газ, який зазвичай дорожчий за традиційний, виходить дешевшим, ніж пропозиція з РФ. Це робить структуру споживання гнучкішою і менш залежною від Газпрому.

КРАЇНИ РЕГІОНУ, ЗОКРЕМА Й УКРАЇНА, МОЖУТЬ ПОГЛИБЛЮВАТИ ІНТЕГРАЦІЮ, БУДУВАТИ ІНТЕРКОНЕКТОРИ, ЩОБ ДОПРАВЛЯТИ ПАЛИВО З ІНШИХ НАПРЯМКІВ, І ДИВЕРСИФІКУВАТИ САМ ПРОЦЕС ЙОГО ПОСТАЧАННЯ

Між Газпромом і, наприклад, німецькими компаніями укладаються угоди про обмін активами у великих газосховищах. Чи може це мати якийсь політичний вплив на майбутні рішення стосовно того, яким країнам продавати паливо, а яким ні? Або ж уможливити штучний дефіцит газу?

— То був би незаконний вплив на європейську газову інфраструктуру, на який вказує Єврокомісія в процесі аналізу на відповідність антимонопольним нормам. Зараз вона перевіряє, наскільки таким чином Газпром здобуває право впливати на ринки та інфраструктуру й запобігати диверсифікації. І ми вже бачимо, як під загрозою може опинитися, наприклад, реверс до Словаччини з Німеччини. Чи блокування Газпромом прокачування більших обсягів газу до тих-таки словаків, щоб вони не продавали його українцям. Київ на цю проблему вказував. У Брюсселі переймаються ось якою перспективою: якщо «Північний потік-2» запуснуть і Газпром здобуде такий вплив на регіональну інфраструктуру в Східній Німеччині, то може стати проблемним імпорту палива з ФРН до Польщі, якщо воно нам знадобиться, бо пріоритетним буде транзит із «Північного потоку-2». Це реальна небезпека присутності Газпрому всередині згаданої інфраструктури. ■

Відкладена революція

Юлія Березовська

Новітня енергетика, яка в розвинених країнах уже стала самостійною галуззю, в Україні залишається в зародковому стані й під опікою олігархів

«Альтернативна енергетика остаточно стала мейнстримом», — нещодавно відрепортувала в США Deloitte, опублікувавши результати свого дослідження.

Енергетичний центр консалтингового гіганта виділив головні тренди, які свідчать про невідворотні зміни енергетичного ландшафту. Вони оперують нечуваними в наших краях термінами на кшталт мікромереж (microgrid) та грінбондів, у них космічні суми інвестицій. Так, за даними Bloomberg, лише 2015 року в чисту енергетику США було інвестовано майже втричі більше, ніж річний ВВП України, — \$329 млрд.

На фондовому ринку теж неабияк активність, до того ж за такими активами, як сонячні станції та вітропарки, полюють компанії комунального сектору. У них формуються цілі «сонячні спільноти», які об'єднують власників дахів, комунальні підприємства та фінансові організації. До 2020-го цей механізм забезпечить 11 ГВт нових потужностей.

Вони мають доведені численними дослідженнями та практикою приклади, що об'єкти відновлюваної енергетики підвищують надійність електромереж, а в їхньому національному CleanPowerPlan 400 ГВт генерації відновлюваної енергетики до 2040 року. Врешті, найбільші та найавторитетніші корпорації США — Apple, Intel, Kohl's, Amazon, General Motors, Facebook, Google — планують до 2035-го повністю перейти на відновлювані джерела енергії. Понад вісім років моє життя було пов'язане із чистими технологіями, зокрема сегментом відновлюваної енергетики України. Працюючи й з іншими країнами регіону, я бачила суттєві переваги нашої. У нас був непоганий старт: найраніше з'явився інструмент «зеленого» тарифу (у 2009 році), чудовий природний потенціал, завзяті підприємці та багато ідеологів, які несли знання про нову галузь у народ. Пізніше Україна взяла на себе зобов'язання перед Енергетичним співтовариством довести частку відновлюваної енергетики в енергобалансі до 11%. На той час вона становила менше ніж 1%, тож це справді створювало потенціал для швидкого зростання.

Зрештою, хоча Україна не може похвалитися R&D в енергетиці, тут почали з'являтися які-неякі свої невеликі виробництва, котрими можна пишатись. Як приклад наведу трекари (системи стеження за сонцем) та системи кріплення від «Українських Систем Солар», малі вітрогенератори, котельне обладнання для твердого біопалива. Також в Україні виробляли сели (комплектуючі для сонячних модулів), збирали самі сонячні панелі, налагоджували виробництво термальних колекторів, почали збирати вітрогенератори й

МАЛОЖОК: МІХАЙЛА ТІТОВ

намагалися створити конкурентоспроможне виробництво полікремнію.

Але так добре все було лише на перший погляд. Як і в інших країнах пострадянського простору, вектор розвитку галузей задавали інтереси великих фінансово-промислових груп, під них і для них ухвалювалися закони й працювала вся вертикаль. На них озирались і бізнесмени середньої руки. Сміливців і вискокоч одразу ставили на місце, їм створювали безліч перепон із документацією про підключення до мережі та не ухвалювали «зеленого» тарифу.

Тим часом українська відновлювана енергетика з чи не найвищими ставками «зеленого» тарифу в усій Європі та офіційно декларованими намірами розвиватися стала тим світлом, на яке

зліталися девелопери, виробники обладнання, інвестори з усього світу.

Іх в Україні перебувало чимало. Пік припав на 2011–2012 роки. Це був той проміжок часу, коли мало не кожна поважна корпорація у світі, яка працює з відновлюваною енергетикою, мала ухвалити для себе рішення: чи працювати з Україною і як.

Утім, оптимізм іноземців швидко змінився розчаруванням: високий «зелений» тариф працював лише для обраних, а щоб остаточно унеможливити появу альтернативних гравців на ринку, через Верховну Раду оперативно провели поправки до законів про введення вимог «місцевої складової» в об'єктах відновлюваної енергетики.

У жовтні 2013-го песимістичні настрої у відновлюваній енергетиці сягнули апогею: вітроенергетика та мала гідроенергетика вже нікого не цікавили, уся велика галузь звузилася до сонячної та біоенергетики, де залишалися нечисленні й ненадійні, але, втім, хоч якісь шляхи реалізації проєктів для дуже наполегливих девелоперів.

2016-й почався оптимістично. Вперше за останні два роки в Україні стали вводити в експлуатацію нові потужності. Так, у середині лютого запрацювала перша черга вітропарку потужністю 6,6 МВт у Карпатах (власник і девелопер проєкту — «Еко-Оптiма»). Трохи раніше, перед Новим роком, ця сама компанія запустила другу чергу своєї сонячної станції, збільшивши її потужності з 1 до 5 МВт. Інший гравець українського ринку зеленої енергетики — «Енергоінвест» — добував нещодавно ще 1,2 МВт своєї сонячної станції на півдні Вінницької області, а компанія Rengy Development ввела в експлуатацію другу чергу станції в Тростянці потужністю 3,88 МВт. На етапі будівництва перебуває низка об'єктів. Переважно це сонячні електростанції та котельні на біомасі, які представляють сегмент альтернативної теплогенерації.

Сьогодні, після революційних змін, у стані війни та в нових геополітичних і макроекономічних реаліях в українську відновлювану енергетику вірять передусім ті, хто почав свій бізнес у цій індустрії та в цій країні до того, як «усе відбулось». Згадані вище проєкти — це нарешті завершене те, що починалося чотири-п'ять, а то й більше років тому.

Влітку 2015-го законодавчо були зняті обмеження для розвитку галузі у вигляді «місцевої складової», а також знижені «зелені» тарифи. Трохи причесане законодавче поле (хоча й із такою самою мінливістю та невизначеною державною політикою у сфері відновлюваної енергетики) — це те, що дало змогу невеликим гравцям ввести в експлуатацію колись розпочаті проєкти.

Той самий закон створив в Україні умови для розвитку проєктів приватних сонячних станцій на дахах і городах. Нарешті кожен власник домогосподарства може скористатися «зеленим» тарифом і започаткувати свій невеличкий сонячний бізнес, продаючи надлишки електроенергії в мережу. У 2015 році кількість таких малих підприємців почала помітно зростати. Це по-справжньому революційне, законодавче рішення може створити бум і докорінно змінити енергетичну систему. Так свого часу сталося в Німеччині, де 75% потужностей відновлюваної енергетики належить звичайним людям — безпосередньо чи через кооперативи.

Щоправда, щоб запустити на повну потужність маховик змін у цьому секторі, як і в решті, не вистачає програм фінансування та інвестицій.

Великих проєктів, а тим більше нових великих проєктів немає. І це особливо позначається на вітроенергетиці. Так, потужності вітропарків України без суттєвих змін уже понад два роки: 432,8 МВт на материковій частині (з урахуванням нещодавнього запуску проєкту в Карпатах). Тим часом сумарні потужності сонячних електростанцій України становлять близько 500 МВт. Важко просувається робота над проєктами електрогенерації з біомаси, хоча напрям, який передбачає спалювання лісу для отримання електроенергії, ніколи не матиме перспектив, а тим паче в умовах стрімкого здешевлення технологій сонячної енергетики. Натомість сегмент теплової генерації помітно зростає. З'являються нові вітчизняні бренди котлів. Наприклад, лише кілька місяців тому стартувало виробництво котельного обладнання на твердому біопаливі для економічного сегмента Breiter, а сьогодні воно стрімко нарощує дилерську мережу.

На тлі перманентного зростання тарифів на електричну та теплову енергію, а також безпосередньо на газ заміщення традиційних енергоресурсів альтернативними видами палива в Україні вже давно не данина європейській моді на відновлювану енергетику, а економічна необхідність.

СЬОГОДНІ, ПІСЛЯ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ЗМІН, У СТАНІ ВІЙНИ В УКРАЇНСЬКУ ВІДНОВЛЮВАНУ ЕНЕРГЕТИКУ ВІРЯТЬ ПЕРЕДУСІМ ТІ, ХТО ПОЧАВ СВІЙ БІЗНЕС У ЦІЙ ІНДУСТРІЇ ТА В ЦІЙ КРАЇНІ ДО ТОГО, ЯК «УСЕ ВІДБУЛОСЬ»

Наприклад, 1 тис. м³ газу можна замінити 2 т паливних гранул із відходів деревини. Вартість газу для комунального сектору становить понад 7 тис. грн за 1 тис. м³, 1 т гранул — 2,3 тис. грн. Відповідно, щоб виробити однакову кількість теплової енергії, використовуючи альтернативне паливо, треба витратити 4,6 тис. грн, що на понад 2 тис. грн менше, ніж коли використовувати газ. Для комерційного сектору вартість газу ще вища і, як очікується, у квітні ще зросте. Ця математична теза і є головним мотиватором для зростання ринку альтернативного палива й технологічних рішень на його основі.

За останні п'ять років в Україні було побудовано понад 2 тис. котелень на біопаливі загальною потужністю близько 720 МВт. І в найближчі п'ять років завдяки підвищенню цін на газ цей ринок активно зростатиме, даючи можливість розвиватися виробникам котлів, інжиніринговим компаніям, виробникам і постачальникам палива.

Водночас в Україні є і напрями відновлюваної енергетики, які певні олігархічні кола намагаються перетворити на «панацею». Так, зокрема, ще торік під час ухвалення змін до закону про «зелений» тариф були спроби протягти високі (понад 40 євроцентів/кВт) ставки для геотермальної енергетики. Сьогодні наступ геотермального лобі триває. Так само неоднозначним є лобіювання масштабного зведення малих ГЕС у Західній Україні, які можуть завдати непоправної шкоди довкіллю. ■

Ігор Генсіровський:

«Про те, що я «майданівець без голови», дізнався випадково»

Під час заворушень 18 лютого новини сколихнули фотографії «обезголовленого активіста», якого силовики несли вулицею Грушевського. Слідчі й прокуратура два роки намагалися встановити особу чоловіка на ношах. Спочатку ГПУ оголосила, що це активіст Ігор Сердюк. Утім, виявивши нові світліни, версію переглянули. А 20 лютого 2016-го до Генпрокуратури прийшов потерпілий, який упізнав себе на фото. «Майданівцем без голови» виявився 34-річний житель Волині, учасник війни на Донбасі Ігор Генсіровський. **Тиждень** розпитав чоловіка про події дворічної давності.

Ти чув історію про «обезголовленого майданівця»?

— Чув. І, виявляється, це міф. В інтернеті бачив кадри, на яких несуть «тіло без голови». Людина на ношах дуже схожа на мене. Але тоді думалося: «У мене голова на плечах, а кажуть, що тіло без неї. Отже, не я». Повірити в історію з відрубаними головами і справді не так важко. У Варшаві один чоловік розповідав про тортури, які міліціонери влаштовували. Видирали волосся, виганяли людей на холод. Зрештою, чом би їм не опуститись і до відрубання голів? Передивлявся в інтернеті відео, себе шукав. І жодного разу не побачив. Хоча перед штурмом 18 лютого, приблизно до обіду, над нами на Грушевського літав безпілотник, знімав. То, може, там більше деталей можна було б розгледіти.

А як з'ясували, що на відео все ж таки ти?

— Я служу в АТО. Так доля склалася, що цього року потрапив на Майдан, на річницю. У відпустку мене вигнав комбат, хоч я і не хотів. Тож думав побачитися з хлопцями — і назад. Вони саме їхали до Генпрокуратури. Сказали розпитати Павла Сидоренка, адвоката, координатора у справах майданівців, про матеріальну допомогу, яку обіцяли постраждалим під час протестів. Уже в ГПУ мене відвели до слідчого. Виявилось, я проходжу як потерпілий, хоча заяви не писав. Навіть показали знімки кулі

**Спілкувався
Станіслав
Козлюк**

9 мм, якою ногою було прострелено. Потім сказали, що є постраждалі, яких треба встановити. Зокрема, начебто «обезголовлений активіст». І відправили до іншого слідчого, щоб підтвердити чи спростувати інформацію. Коли відео побачив, було важко усвідомити, що ти «майданівець без голови». Спершу говорив слідчим, що такого не може бути. А мені показали відео, людей, які несли. На одному із записів видно, як мене вантажать у швидку. Лице своє ледь упізнав. Страшно поглянути. А взагалі пересвідчився, що то я, завдяки камуфляжному бушлатові, штаням і взуттю. Ті чоботи досі в мене є. Сумнівів, що «безголова людина» — це я, не лишилося.

Як і коли прийшов на Майдан?

— Сам я з Нововолинська. Повернувся після заробітків із Польщі, був удома. Нечасто дивився новини, але дуже обурило побиття студентів. Після цього почав їздити на тернопільський Майдан. Тоді він був веселішим: «Хто не скаче, той москаль» і все таке. Водночас розлучався з дружиною, тому не міг їхати до Києва. Сімейне життя було ніяке: наче є і наче немає. Жив і в Києві, і в Польщі. Удома — нечасто. Який із мене чоловік і батько тоді?

Тож у січні, вже розлучений, вирушив на Майдан Незалежності. До того ж сталися перші

вбивства. Нігояна, Сеника, Жизневського. Мені соромно стало. Хтось на Революції гідності, а я сиджу вдома.

Як нині пам'ятаю: сніг ішов, холодно. Намело так, що автобус не приїхав до села. Попростував пішки дорогою, десь зловив маршрутку. Приїхав до Рівного. Там були автобусні рейси на Київ, для підтримки Майдану. Шукав штаби Блоку Тимошенко, Луценка, політпартій загалом, щоб записатися на транспорт. Вийшло так, що автобусів у них не було, довелося б чекати два дні. І поїхав сам. Із Рівного до Києва сів на маршрутку — і ввечері був у столиці. Стояли морози до -25°C , народ грівся біля бочок. Люд був різний. Безхатченки, які шукали собі виходи: похарчуватися безплатно, чаю попити, вдягнутися. Приходили люди з вищою освітою, досі їхні обличчя пам'ятаю. Ерудовані, багато цікавого розповідали. А ще музиканти. Грали на скрипці й цимбалах. Дуже хотів би їх зустріти. Скажімо, був хлопець із дівчиною, на Грушевського грали. І ще одна тендітна дівчинка-скрипалька. Холод, а вона приходила на барикади, знімала верхній одяг і грала. Тоненька така. Дуже приємно було, що нас підтримують. Провів кілька днів у КМДА...

А потім пішли на Грушевського?

— Знайшов на барикадах місце, де загинув Жизневський. Вирішив там стояти. Цілодобово до нас приходили чоловіки й жінки. Приносили інвентар: лопати, ломы, щоб розбивати лід. «Беркути» ж пустили воду, щоб було слизько.

На Грушевського прийшов із товаришем. Мій тезка, теж Ігор. На жаль, уже загинув. І там були люди, які не входили ані до партій, ані до жодної із сотень. І мені це дуже сподобалося, бо не хотів бути зобов'язаний комусь. Хоча в сотнях існували свої плюси. Скажімо, місце, де можна заночувати, помитися. Так, мав бути певний контроль і порядок. Але я дорослий чоловік, громадянин, який себе здатен контролювати. Обійшлися без сотників. Зверталися до них хіба тоді, коли хворіли.

Скільки людей налічувалось у вашій групі?

— 25. Я навіть список мав. Як уже казав, ми були самі по собі. У Профспілках — контроль, ті, хто коригував, спрямовував допомогу. І цим займалися сотники. А нам доводилося самотужки розбиратися з проблемами. Скажімо, потрібні були дрова, матеріали, щоб збити якість накриття. Деталі вже важко згадати, але ми Профспілками бігали, стукали в кабінети, писали заяви. Скільки кубометрів дерева, куди, на скількох осіб.

Спали попервах просто неба. Іноді прокидаєшся, а на тебе дощ крапає. Тож своїми силами збили дерев'яний каркас, знайшли клейонку, обшили його. Роздобули старі двері якісь. Я мав сіре пальто, ми ним і якимись ганчірками собі застелили ті двері. Вийшли імпровізовані ліжка. Спали рядочком, як оселедці.

Ще з нами були хлопці, про яких не скажу поганого чи хорошого, якісь незрозумілі вони. Може, і на тітушків працювали. А ще був підполковник, який став серед нас старшим. Петром звати, відповідальний. Ми спільно облаштували свою територію: розвісили мішечки для сміття, прибирали. Іноземці приходили, дивувалися. Революція деінде

у світі який має вигляд? Мародерства, заворушення. А в нас прибрано, підмітаємо. Коли автобуси горіли, стрілянина була, постраждав один магазин. То ми його фанерою зашили. Не пускали туди роззяв.

Як для тебе почався ранок 18 лютого?

— Іще 17-го числа пішли чутки, що буде хода до Верховної Ради. Мітингувальники мали мирно прокрокувати — засвідчити свою позицію. Схожий марш уже був. 10-го, здається. У ніч на 18-те ми з хлопцями чатували, як завжди. Спали мало. Було як? Удень збиралося багато людей, а на ніч лишилися самі майданівці. Зранку до нас прийшли автобуси, просили не відступати. Казали, що самі вже на барикадах нічого не зможуть. Ага, ще згадав... Зранку шину на ворота вішав. У нас посеред барикади були такі січчасті. Думалося: підуть силовики в атаку — підпалю, і вони не прорвуться. Але вийшло інакше.

ІНОЗЕМЦІ ДО НАС ПРИХОДИЛИ, ДИВУВАЛИСЯ. РЕВОЛЮЦІЯ ДЕІНДЕ У СВІТІ ЯКИЙ ВИГЛЯД МАЄ? МАРОДЕРСТВА, ЗАВОРУШЕННЯ. А В НАС ПРИБРАНО, ПІДМЕТЕНО

То ви пішли на марш?

— Серед наших «безсотченків» була група людей, які рушили до Верховної Ради. Приблизно половина хлопців. Я лишився. Іще з нами були Петро й чоловік з Америки, хоча сам із Вінниці. Мав канадський прапор: ми чіпляли його на барикаді біля воріт. А ще була в нього пам'ятка — залізна каска. На ранок перед штурмом їх привезли. Чи принесли. У медпункті на Грушевського, якщо пам'ятаєш. Ми з хлопцями й собі взяли. А американцю ще підписали. 19-го числа він мав потрапити на Бориспіль. За нього хвилювався. Бо коли 18-го вже нас побили, такий хаос був, люди відступали до Профспілок, їхали бетеєри. Але, здається, каску він зберіг. Близько місяця потому мені листа надіслав. Ніби гора з плечей звалилася.

Повернімося до 18 лютого. Що крім каски на тобі було?

— Чорна шапка, бушлат військовий, джинси й берці. Попередня пара взуття порвалася. Знайшов собі дерев'яного щита, вистругав дерев'яну палицю метра півтора. Для захисту. Ще мав будівельні окуляри й респіратор.

Як того дня розвивалися події?

— «Беркути» завжди були позаду. Спереду — вешники, може, і строковики, яких призывали. Залякані, було видно пресинг різного характеру. Ми закликали їх не боятися, приходити до нас. Але вони лишалися попереду, замінювали одне одного часом. А за їхніми спинами вільно ходили «беркути» й тітушки.

Зранку, коли була хода, ми лишилися на позиціях, із боку стадіону Лобановського. Там стояли «афганці», здається. Нас було мало. Підтягнулася Самооборона, два чи три сотники з людьми. Мали ціпки, палиці. Потім вони вирішили відчинити ворота, »

пройшли до вешників, на Грушевського. Не скажу навіть, це до сотників запитання. Може, хотіли просунути до Ради. Але ніхто ні на кого не нападав. Принаймні там, де я був. Сотники мали якісь переговори зі старшими міліціонерами, шукали командирів. Я особисто не чув, про що говорили. Та, здається, перемовини не вдалися. І ми відступили. Це все відбувалося до полудня. А потім почалися постріли.

Із боку стадіону виносили поранених, хоча в нас на вулиці було майже спокійно. Ми намагалися відстрілюватися феєрверками. Усі залишалися на місцях. Потім хтось запалив шини, принесли «кокетейлі Молотова». Стало зрозуміло, що почнеться штурм і треба займатися обороною. Прийшли священники, благословили нас, помолилися. І якось поступово усе набирало обертів.

Коли міліція рушила на вас штурмом? Як це сталося?

— Медики виносили людей, надавали допомогу, майданівці відступили за другу барикаду, силовики наблизилися упритул, вешників використовували як щит. Я хотів підпалити шини на воротах, але не було чим. І в певний момент між двома барикадами, між міліцією і Самообороною лишилися я та ще один хлопець. Почали вибухати світлошумові гранати, газ використовували, стріляли. Я десь кинув свого щита. І палицю, здається, теж. Натомість знайшов металевого. І загубив каску з шапкою. На мені zostалися респіратор і захисні окуляри. А ще вата у вухах була, аби від вибухів не оглухнути. Вирішив відійти назад, узяти собі каску, бо не було сенсу перед силовиками стояти. І наша стіна мене не пропускала. Хлопці кажуть: «Куди?». Я пояснюю ситуацію, а вони: «Ні». Нарешті пройшов у їхній тил, ближче до тимчасового медпункту. Але в той момент події розгорталися надто швидко. Почався прорив. Біля мене був старший чоловік, він упав, здається. Підбіг хлопець: просить відтягнути. А метри за два від мене вхід у медпункт. І каски біля дверей на підвіконні. Підбігли ще товариші, забрали постраждалого. Досередини медпункту я не потрапив: намагався відчинити двері, але їх чи то заблокували, чи то замкнули. І тут помітив чорну масу силовиків, яка рухалася на мене. Не бачив хто: міліція чи «беркути» (вони разом були). Окуляри запотіли. Вони прорвалися через центр воріт, наші відступають до Європейської площі. А я збоку біля медпункту. І бігти пізно.

На мене налетіли. Били кийками, палицями, ногами. Товкли так, що зірки з очей сипались. Уперше в житті таке трапилося. Поталанило, що був одягнений дуже так... Овеча жилетка, бушлат, шарфик з оленями й сніжинками, який у Києві купив. І рюкзак. Там були шарпетки, рукавички, ліки.

Упав. А мене й далі били. Найбільше дістав по голові. Рюкзак, думаю, врятував мені хребет від травм. Ребра теж наче не зламали. Сильно постраждали руки. Пальцями не міг рухати. І ногу прострелили, як виявилось. Попервах, коли був на адреналіні, поривався піднятися, а то й бігти. Тут чоловіка треба тягти, відступ — і каска ця в медпункті... Усе ніяк не міг заспокоїтися. Силовики від мене відчепилися лише тоді, коли ворухитися перестав. Пам'ятаю, лежу напівпритомний. Чути, як щось дзюрчить. Думаю: «Зара' стечу кров'ю — і

все». Не пам'ятаю, як далі було. Коли мене несли, думав, що то на щиті.

Тобі розповіли, що відбувалося далі?

— Хіба що на фото й відео бачив. Знаєш, цікаво на себе дивитися збоку. Як несуть, як у швидку вантажать. Я ж цього й не пам'ятаю. Тепер-от дивлюся на фото й розумію, звідки взявся «обезголовлений майданівець». Не пам'ятаю, як мені бинтували голову, але з лівого боку й на потилиці було багато крові. І бушлат завеликий. Думаю, коли еменесники з вешниками несли мене вгору по Грушевського, він задерся на вуха. І пов'язка була вся у крові з лівого боку. А якби мене несли головою вперед, картинка була б абсолютно інша для вас у Раді. Це ж звідти знімали? Так от, якби головою вперед, то скривавленого бинта не було б видно. Певно, через такий ракурс і з'явилися чутки, що відрубали комусь у Маріїнському парку голову. На твоїх фото себе впізнаю. Тут бушлат мій і джинси теж мої. А ногами вперед несли, бо думали, що помер. Лише перед машиною лікар вирішив іще раз перевірити пульс. Це десь біля Кріпосного провулку було, якщо судити з відео прокуратури. І вже після цього мене розвернули головою вперед і повезли до лікарні швидкої допомоги. Ще пам'ятаю, чи то сплю, чи що, а мені якісь запитання ставлять. А я ніякий, не можу нічого сказати. І дихати важко було. Ребра болять. Та й загалом був побитий, рухатися важко.

«БЕРКУТИ» ЗАВЖДИ БУЛИ ПОЗАДУ. ПОПЕРЕДУ ВЕШНИКИ, МОЖЕ, І СТРОКОВИКИ, ЯКИХ ПРИЗВАЛИ. ЗАЛЯКАНІ, БУЛО ВИДНО ПРЕСИНГ РІЗНОГО ХАРАКТЕРУ... А ЗА ЇХНІМИ СПИНАМИ ВІЛЬНО ХОДИЛИ БЕРКУТІВЦІ Й ТІТУШКИ.

Уже з ЛШД мене викрали волонтери, бо ходили чутки, що побитих забирає міліція. Подейкували, що людей навіть катують. Зрештою мене відвезли на Львівську площу до церкви. А звідти потрапив у Варшаву на лікування.

Як жив після Майдану?

— Повернувся додому, мешкав у селі, зробив собі величкий відпочинок, треба було трохи заспокоїтися. А потім почалася війна, виникла потреба у водіях. А в мене саме така військова спеціальність. Звернувся до свого військкомату й пішов служити.

Нині подеколи в голові буває гострий біль. Коли багато думаю. Або коли збився з режиму, погано чи мало поспав. Але жити можна.

Не шкодуєш, що був на Майдані?

— Це мій Майдан. Я бачив, як живуть батьки. І бачив політику, яку вів Янукович з Азаровим, зради ці... від Ющенка. Було прикро. І я чекав якогось переломного періоду, якихось змін... І він почався. Як на мене, ми вже не повернемося до часів Януковича. Гірше не буде. Люди згуртовані, тож не допустимо, аби влада нами маніпулювала. Рухаємося до кращого, хоч і важко. Знаєш, не варто опускати руки, треба боротися. Ті, хто загинув, хто воює, — ми ж не маємо права їх підводити! ■

К Н И Г А Р Н Я

7–13 березня

чекаємо Вас на таких заходах
у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

9 березня, 18:30 — презентація книжки Софії Яблонської «Книга про батька. З мого дитинства».

Учасники: літературознавець Володимир Погребенник та упорядниці книжки Оксана Антонова. Спільно з видавництвом «Богуславкнига».

10 березня, 18:00 — презентація видання «Переселенці. Люди, які не загубили себе».

За участю упорядниці Світлани Ославської та авторів і героїв книжки. Спільно з літературною агенцією Discursus.

11 березня, 18:30 — презентація книжки Ірен Роздобудько «Кіно на папері». Модератор Леся Воронина.

За участю авторки Ірен Роздобудько й кінорежисера Олеся Саніна. Спільно з видавництвом «Нора-Друк».

Львів (просп. Свободи, 7):

7 березня, 18:00 — розмова про письменницю-мандрівницю Софію Яблонську та презентація книжок «Чар Марока. З країни рижу та опію» і «Книга про батька. З мого дитинства». Спільно з видавництвом «Богуславкнига» та ЛА «Піраміда».

9 березня, 17:00 — КОЛО КНИЖКИ з підлітками.

Обговорення повісті Рея Бредбері «Кульбабове вино».

9 березня, 18:30 — презентація книжки Валерія Макеєва «100 днів полону, або Позивний 911». Спільно з видавництвом «Фоліо».

10 березня, 18:30 — бесіда з Андрієм Содоморою «Античні відлуння в Шевченка».

11 березня, 18:00 — проект «ЛітСвіт».

Розмова про скандинавську літературу з перекладачами Наталією Іваничук, Софією Волковецькою та Левом Грицюком.

Дніпропетровськ (вул. Глінки, 15):

10 березня, 18:30 — лекція «Добровольчі батальйони початку ХХ та початку ХХІ століть: спільне і відмінне».

11 березня, 18:30 — лекція «Хитросплетіння родового дерева Олександра Поля».

12 березня, 18:30 — майстер-клас із малювання коміксів про Мумі-тролів. Спільно з видавництвом «Основи».

Харків (вул. Сумська, 3):

10 березня, 18:30 — Чеський четвер. Показ фільму «Біда, мамко, біда, Шварценберги тут!» Бржетіслава Рихліка (2009). Мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

11 березня, 19:00 — проект «Нове». Лекція «Стартап. Як домогтися успіху в ІТ». Лектор Ніна Кожина.

Вінниця (вул. Соборна, 89):

10 березня, 18:30 — Чеський четвер. Показ фільму «Біда, мамко, біда, Шварценберги тут!» Бржетіслава Рихліка (2009). Мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

11 березня, 18:00 — презентація роману Дари Корній «Зворотний бік сутіні». Модератор Інна Ковалишена. Спільно з видавництвом «Клуб Сімейного Дозвілля».

12 березня, 18:30 — презентація книжки Євгена Магди «Гібридна війна: вижити та перемогти» за участю автора. Спільно зі всеукраїнським проектом «Відкрита школа історії» та видавництвом «Віват».

13 березня, 18:30 — презентація серії книжок «Історія без цензури» за участю історика Кирила Галушка. Спільно зі всеукраїнським проектом «Відкрита школа історії» та видавництвом «Клуб Сімейного Дозвілля».

Тернопіль (вул. Валова, 5–9):

9 березня, 18:00 — проект «Реформи низу вгору». Лекція Рустама Ергешова та Ігоря Білика на тему «Децентралізація. План дій на майбутнє та уроки минулого».

10 березня, 18:30 — Чеський четвер. Показ фільму «Біда, мамко, біда, Шварценберги тут!» Бржетіслава Рихліка (2009). Мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

11 березня, 18:00 — презентація книжки Вільяма Голдінга «Бог Скорпіон» спільно з «Вавилонською бібліотекою» та видавництвом «Книги—ХХІ».

Луцьк (вул. Лесі Українки, 30):

10 березня, 18:30 — Чеський четвер. Показ фільму «Біда, мамко, біда, Шварценберги тут!» Бржетіслава Рихліка (2009). Мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

Інформаційний партнер

У К Р А І Н С Ь К И Й
Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися
в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Олег Дерев'янка:

«Реформи потребують сили-силенної часу на імплементацію, бо є низка «пляшкових горлечок» у Мінекономіки, Мінфіні й Кабміні»

Заступник міністра освіти і науки Олег Дерев'янка розповів *Тижню* про причини його рішення подати у відставку, питання управлінської компетентності як одну з нагальних проблем у реформі освітньо-наукової галузі України та інструменти, які можуть осучаснити цей простір.

Яка причина вашої відставки? Ви прагнете наслідувати Айвараса Абромавичуса?

— Якщо ми хочемо щось змінити, нарешті маємо почати виходити й говорити, як є насправді, бо інакше не зможемо здійснити серйозні зміни. Є певна етика. Якщо я як керівник апарату МОН перебуваю і працюю в системі Кабміну та уряду, єдиний спосіб, щоб повернути до всіх означених у нашій розмові проблем, вирішення яких є критично важливим для держави, — вихід із міністерства, щоб мати повну свободу висловлювання. Коли я тільки йшов на роботу в міністерство, казав, що мене не цікавить лише адміністративна робота, тобто сидіти й підписувати папірці або виконувати класичну апаратну роботу в українському розумінні цього слова. Займався низькою напрямів, зокрема підвищенням інституційної спроможності міністерства із залучення більшої кількості нових прогресивних людей. Дещо в цій сфері вдалося зробити. До того всього додалися напрями, які в МОН лишалися фактично незакритими. Наприклад, інформаційно-комунікаційні технології та їх використання в освіті, розробка нових підходів до їх використання. Ще одним важливим завданням було оновлення структури Інституту модернізації змісту освіти. Тепер ми чітко бачимо, куди він розвиватиметься та має рухатися. Звичайно ж, там лишилися працювати ті самі, за деякими винятками, люди. Тут питання вже реформування державної служби: поки ми не зможемо формувати команди (а це повний ланцюг усім відомим питань від нематеріальної мотивації людей до матеріального заохочення). До певного часу люди заходили на волонтерських чи напівволонтерських засадах (бо сяка-така зарплата

Спілкувалася
**Ганна
Трегуб**

такі є, але вона менша, ніж на ринку праці), бо розуміли, що коли ти не пішов в АТО, то маєш якось інакше віддавати суспільству свої ресурси для того, щоб рухати країну вперед.

Які є системні проблеми в українській вищій освіті? Чи вони якось корелюють із тими, що має середня школа?

— Є новий закон про вищу освіту, який запроваджує академічну, фінансову автономію вишів. Але все це радше косметичні заходи. Бюрократична вертикаль не зникає. Про який прорив у вищій освіті може йтися, якщо старі практики лишаються?

Університети повинні мати можливість запрошувати на посади ректорів чи президентів тих, хто довів свою спроможність на міжнародному рівні. Сьогодні ж ст. 47 закону про вищу освіту блокує прихід будь-якої свіжої крові у виші. Нам треба розділити посаду CEO університету (ректора) та голови вченої ради, бо ті функції, які вони виконують, можна й не поєднувати в одній особі. Доки виші лишатимуться бюджетними установами, вони будуть скуті у своїй діяльності, адже на них поширюється все наше бюрократичне законодавство. Не треба боятися давати їм певний рівень свободи. Так, якась із них почнуть зловживати, але вказаний інструмент стане засобом закриття негодящих університетів, приєднувати їхню матеріальну базу до кращих, які можуть дати собі раду. Не треба боятися говорити про те, що в майбутньому в нас лишиться 50 чи 60 університетів.

Яким чином можна зацікавити родини стати партнерами закладів середньої освіти в навчально-виховному процесі? Чи врахована така взаємодія у стратегіях реформування середньої освіти в Україні?

— Система освіти (зокрема, середньої) не зміниться за одну ніч. Багато залежить від суспільного сприйняття ролі освіти, яке є трохи застарілим. Щоб це змінити, потрібно кілька речей. По-перше, потужні програми навчання дорослих, аби змінювати їхній контекст сприйняття, щоб далі вони могли працю-

Олег Дерев'яно — громадський і культурний діяч, антикризовий менеджер, керівник та організатор, кандидат економічних наук з організації управління, планування та регулювання економіки. Член координаційної ради ГО «Асоціація «Аспен-Україна» — організатора семінарів «Відповідальне лідерство» у співпраці із The Aspen Institute (США). Голова піклувальної ради молодіжної просвітницької ініціативи «ЗС: Спільнота Свідомого Спілкування». Член організаційного комітету Київського міжнародного фортепіанного фестивалю «Каштановий рояль». Співорганізатор «Євромайдан Університету». Автор ідеї та співорганізатор Всеукраїнської просвітницької ініціативи «Ми — Європа». З 11 березня 2015 року заступник міністра освіти України (керівник апарату).

вати з дітьми. Це можна робити як через школу, так і, наприклад, через мас-медіа. Це тривала робота. По-друге, зміна системи управління освітою. Нам потрібно правильно вибрати освітню модель. Або ми йдемо за англосаксонською моделлю, де дуже сильний шкільний директор, наділений великими повноваженнями, але громада (власне, батьки) має право обирати на цю посаду найкращих фахівців, давати їм нормальну заробітну плату. Або обираємо систему шкільних рад.

Але ж усіх цікавить тільки одне: якість освіти, тобто чи буде дитина, яка ходить до школи, готова до сучасного життя з погляду не тільки знань, а й навичок, світосприйняття. Випускник школи повинен мати не лише грамотність ХХ століття, тобто вміння читати, писати, рахувати, а й грамотність ХХІ століття, починаючи з технологічної, цифрової та фінансової. Він повинен мати грамотність глобальну, тобто усвідомлювати себе частиною ширшого світу, ніж його район, місто чи навіть країна, а до того ж ще й грамотність громадянську, що дуже важливо. Усе це зшиває зсередини вміння мислити, спілкуватися і взаємодіяти із собою та навколишнім світом. Це той новий контекст, який ми маємо розвивати.

Хто раніше ставав педагогами і на кому зараз тримається середня освіта в сьогоднішньому її форматі? На вчителів старшого покоління. Серед тих, кому зараз 40 років, лише незначна кількість ставали вчителями. З цього покоління до педагогічних вишів ішли люди, які не могли вступити на престижніші спеціальності в інших навчальних закладах. У нас дуже мало часу для того, щоб виховати нове покоління педагогів, з'ясувати, що є найкращого в поколінні 30–40-річних учителів, щоб, коли підуть ті, кому зараз 60, їх було ким замінити.

Як саме має змінитися система управлінських підходів, щоб реформування освіти й науки було ефективним?

— Імплементация нового закону про вищу освіту практично повністю пов'язана з необхідністю ухвалення постанов Кабміну. Виконавча влада функціонує так, що, перш ніж щось зробити, потрібно спочатку отримати постанову уряду. Кроки, які спокійно можна було б здійснювати на рівні міністерств чи інших центральних органів виконавчої влади, виходять на рівень Кабміну. Це те, що системно гальмує. Але маємо розуміти, що будь-яке затвердження чи подібна функція дає кожному конкретному органу можливість впливати на процес.

Реальна зміна заступників міністрів почалася рік тому. Щоб розібратися зсередини, чому ті чи інші

речі пробуксовують, потрібен був час, бо ті, хто прийшов, бачили ситуацію лише ззовні. От мені теж хотілося розібратися, хто й що стоїть за гальмуванням реформ. Ніхто й ніщо. Саму систему побудовано так, що реформи потребують сили-силенної часу на імплементацию, бо є низка «пляшкових горлечок» під час проходження документів. Зазвичай їх вистачає в Мінекономіки, Мінфіні й Кабміні (де секретаріат фактично дублює функції міністерств). Ситуацію можна змінити, коли матимемо відповідну управлінську компетенцію на всіх рівнях.

Нинішній міністр освіти і науки Сергій Квіт прийшов на посаду вже зі сформованим баченням реформ та змін, яких потребує українська освітньо-наукова галузь, щоб бути ефективною й конкурентоспроможною. Які з тих планів вдалося втілити, а які лишилися на рівні проєктів?

— У тих умовах державного управління, які маємо нині, робиться багато. Вважаю, що в Сергія Квіта абсолютного правильні наміри з погляду реформування освіти: він хоче, щоб вона була сучасною, європейською, щоб панувала академічна чесність, щоб виші були брендами. Як і я, вважає, що автономія університетів повинна привести до суттєвого зменшення їхньої кількості в Україні й створення натомість справжніх дослідницьких вищих шкіл, що до них повернуться й розвиватиметься серйозна наука.

СИСТЕМА ОСВІТИ, ЗОКРЕМА, СЕРЕДНЬОЇ, НЕ ЗМІНИТЬСЯ ЗА ОДНУ НІЧ.

БАГАТО ЗАЛЕЖИТЬ ВІД СУСПІЛЬНОГО СПРИЙНЯТТЯ РОЛІ ОСВІТИ, ЯКЕ Є ТРОХИ ЗАСТАРИЛИМ

Але один у полі не воїн. Щоб реалізувати згадані вище завдання, потрібні ефективні команди на всіх рівнях, певні управлінські процеси ухвалення рішень та їх виконання, підтримка всієї системи державного управління. До цього слід додати широкую суспільну підтримку необхідних змін.

Одним з об'єктів суспільної дискусії нині є реорганізація НАНУ. Яким чином вона можлива в такому форматі, щоб не були втрачені наукові надбання, зокрема фахівці?

— На сьогодні вже ухвалено новий закон про науку й науково-технічну діяльність. У ньому закладені важливі позитивні елементи, зокрема грантовий розподіл коштів. Справді, були дві протилежні думки про майбутнє НАНУ. Перша полягала в тому, щоб її взагалі не чіпати, а друга — щоб до фундаменту розібрати, а більш-менш приємні наукові установи приєднати до університетів. Обидва варіанти не можна назвати задовільними. Якщо правильно імплементувати зміни, прописані в новому законі, то можна буде зробити крок уперед. А в документі зазначено, що має з'явитися державна політика у сфері науки, а також інституція, котра визначатиме, які теми є для держави пріоритетними, а далі на грантових засадах фінансуватиме як університети, так і академічні інститути НАНУ та інші дослідницькі колективи. Багато що в цій царині залежатиме від імплементации нового законодавства, від нашого державного устрою та ухвалення рішень на рівні Кабміну й уряду. ■

Завод і місто

Завдяки чому розвивалися промислові міста на заході Німеччини

У Вольфсбурзі немає церкви. Натомість над містом бовваніють дві скляні вежі. У них роботи розставляють новенькі автівки Volkswagen на стелажах для зберігання: цікава церемонія, що чимось нагадує жертвоприношення. Такі вежі височать і над «Автомістом» — великим парком-атракціоном для любителів повітрічатися на машини. Autostadt — успішний маркетинговий трюк компанії Volkswagen і справжня туристична Мекка Нижньої Саксонії.

Від 2000-го тут побувало 33 млн «автопрохан»; торік кількість відвідувачів сягнула рекордних 2,42 млн (а ще більше «вірних» збирається в мюнхенських суперників VW — BMW World). Якщо набридне роздивлятися авто, можна заправитися фірмовою VW-сосискою чи морозивом. Багато хто повертається додому новенькою машиною тієї ж таки марки. 2015 року з шоу-руму Autostadt виїхало 168 тис. автомобілів — 28% усіх проданих компанією у ФРН.

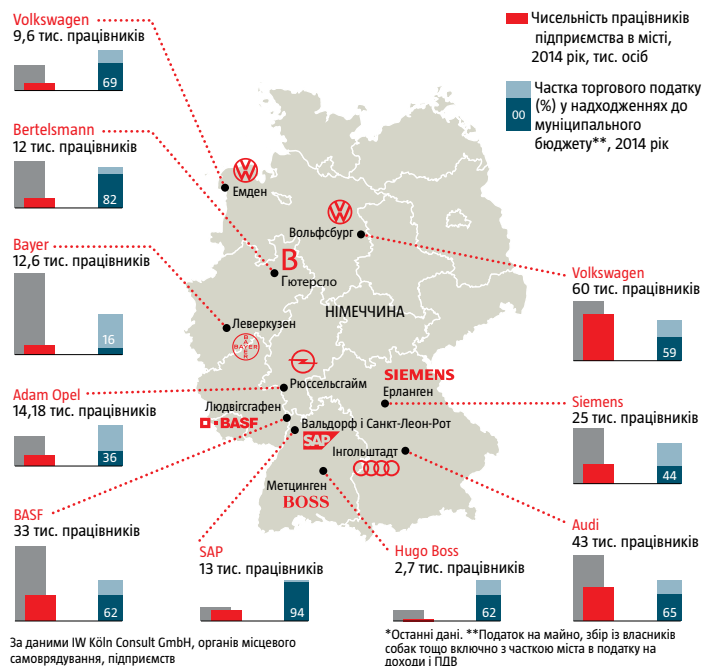
«У Німеччині люблять автомобілі», — каже працівник VW. Але довіра громадськості до компанії нині проходить випробування «дизельним» скандалом, який розгорівся через її махінації з програмним забезпеченням для тестування вихлопів, встановленим на 11 млн автомобілів, згодом проданих по всьому світу. І поки більшість інших автовиробників звітує про жваві продажі, у VW в січні вони знизилися на 9% порівняно з аналогічним періодом минулого року — і в Німеччині, і за кордоном. Від початку скандалу, який вибухнув у вересні, акції компанії втратили дві п'яті вартості. Керівництво компанії заплуталось у безладних поясненнях і вибаченнях.

VW загрожують не тільки потенційні штрафи у США. На них фірма вже відклала понад \$7 млрд. Після вимушених зізнань про реальний обсяг шкідливих викидів автомобілів VW компанії тепер буде важче дотримуватися дедалі суворіших стандартів, які запроваджують у багатьох країнах (хоча гнучкі євросиновники свої вимоги нещодавно пом'якшили). VW не дуже охоче займається інноваціями, особливо електромобілями, чисельність яких на німецьких автобанах уряд хоче збільшити до 5 млн до 2030 року.

Мешканців Вольфсбурга це не тішить. Один розповідає про недавню поїздку до Японії, де йому довелося вислуховувати кпини на адресу свого «міста брехунів». Із шармом у Вольфсбурга такі справи кепські. Його заснували в 1938 році нацисти та їхні друзі-промисловці, назвавши «містом автомобіля KdF» (на честь «Сили через радість» — об'єднання, яке організовувало дозвілля населення). Під час війни там мали проживати робітники (зокрема, і рабська робоча сила), які працювали на будівництві заводу, що пізніше почав випускати модель Volkswagen-«жук». «Це

Яйця в одному кошику

Німецькі міста з одним містоутворюючим підприємством

справді одне з найгірших, найштучніших, найбридкіших міст», — каже його новоспечений житель, киваючи на похмуру архітектуру будинків головної вулиці — Поршештрассе.

Після Другої світової місто перейменували. Сьогодні завдяки VW воно принаймні процвітає і не має боргів. Компанія не забезпечує працівників житлом і не покриває видатків на комунальні послуги безпосередньо, на відміну від деяких мономіст в інших країнах, але вона присутня скрізь. Її машинами заповнені дороги — бунтарі тут їздять на Volvo. Ріелтори не відповідають на дзвінки від людей, які не працюють на VW. Театр, галереї, спортивні команди й малий бізнес — усе це в кінцевому підсумку залежить від Volkswagen, яка виступає спонсором, покупцем, платником податків або найбільшим роботодавцем.

Як часто буває в Німеччині, між місцевими політиками, керівниками бізнесу та очільниками профспілок склалися дуже близькі стосунки. Це проявилось і в останньому великому скандалі у VW: колишній голова виробничої ради потрапив 2007 року під суд за звинуваченням у корупції, зокрема влаштуванні сексу-вечірок із повіями для керівників виробничих рад. Компанія успішно вдала, ніби нічого особливого не трапилося. Може, і цього разу розраховують на те саме.

Бургомістр Клаус Морс, кабінет якого прикрашає велика картина із символікою VW, каже, що політикам подобається «тісна співпраця» з керівництвом заводу, але відкидає будь-які натяки на кумівський капіталізм: «35 років тому», каже він, такі взаємини, може, і здалися б йому затісними, «але так, як є, у нас усе складається добре». На підприємстві Volkswagen трудиться 60 тис. осіб із міста, де проживає 77 тис. працездатного населення. Компанії платять муніципальний торговий податок, так званий Gewerbesteuer, ставка якого зазвичай коливається в межах 14–18% їхніх доходів. У 2014 році він (лева частка його надходить від VW) склав 59% доходу Вольфсбурга. Ми проаналізували залежність деяких німецьких міст від великих підприємств. І цей приклад — крайній випадок, але не єдиний (див. «Яйця в одному кошику»).

Подібну залежність від одного-єдиного прадавця знали колись і за межами Німеччини. У книжці Марсело Борхеса «Міста-супутники» («Companion Towns») 2012 року згадано, що в 1930-х у Сполучених Штатах населення таких міст становило 2 млн осіб. Винахідник і виробник люксових спальних вагонів Джордж Пульман збудував ціле містечко біля Чикаго для своїх робітників і назвав його своїм ім'ям. Вільям Гескет Левер, засновник нинішньої Unilever, створив на північному заході Англії містечко Порт-Санлайт для «соціалізації та християнізації» робітників власної мильної фабрики.

Такі міста досі трапляються в країнах, що розвиваються. Наприклад, Джамшедпур в Індії названо на честь Джамшеджі Тата, засновника компанії Tata Steel, яка досі відіграє в місті найважливішу роль і надає чимало послуг. Проте на Заході багато таких містечок диверсифікувалися або зникли. А от на заході Німеччини мономіста (Arbeitersiedlungen), де домінує одне підприємство, процвітають і досі.

Анрі де Кастрі, президент французької страхової компанії АХА, схвально відгукується про «родинні фірми, що вийшли на глобальний ринок, але плекають своє коріння в маленьких містечках» Німеччини та сприяють рівномірнішому розподілу багатства, ніж у централізованій Франції. Керівник сортового велетня SAP Білл Макдермотт каже: «Я глибоко поважаю все вальдорфське». Ідеться про місто серед смарагдових спаржених полів у верхній частині долини Рейну, де діє компанія.

Вальдорф, як і Вольфсбург, залежить від бізнесу, котрий помітно переріс рідне гніздо. Для таких компаній це означає, що доведеться платити менше муніципального торгового податку, але й залучати талановитий персонал на роботу в глибоку провінцію теж складніше. Видавництво Bertelsmann, на яке в усьому світі працює 112 тис. осіб, розміщене (приблизно з десятою частиною своїх працівників) у Гютерсло. Хімічний гігант BASF має 35 тис. персоналу в такому самому скромному Людвігсгафені.

Цим містам загрожує небезпека, якщо їхні компанії-патрони зіткнуться з труднощами. Мешканці 22-тисячного Метцингена, напевне, неабияк настрашилися минулого тижня,

почувши про зменшення продажів, а відтак і падіння цін на акції відомого виробника одягу Hugo Boss — головного підприємства в містечку. А у Вольфсбурзі бургомістр Морс нині зменшив щорічний міський інвестиційний бюджет на третину — до €120 млн (\$132 млн). Представник місцевого футбольного клубу VfL Wolfsburg говорить про тривогу серед місцевих мешканців: 70% уболівальників на стадіоні працюють на заводі VW. Клуб відклав будівництво молодіжної академії, щоб заощадити кілька мільйонів євро. Скасовано й культурні заходи, які фінансує VW. Місцевий журналіст Кевін Нобс каже, що малий бізнес мусить готуватися до нелегкого року, якщо персонал VW не отримає звичних премій і доплат.

ГРАФ-КОВБАСНИК ПОСПІШАЄ НА ПОРЯТУНОК

Місцеві пам'ятають і гірші часи. Під час холодної війни Вольфсбург, який стояв на кордоні з НДР, скидався, за словами одного підприємця, на «кінець географії». У 1990-х роках автомобілебудування пішло на спад, через що рівень безробіття сягнув там аж 18%. Місто й VW відреагували створенням спільного підприємства Wolfsburg AG для заохочення стартапів. Його директор Юліус фон Інгельгайм каже, що в результаті з'явилося 600 місцевих фірм, зокрема в галузі охорони здоров'я та ІТ. «Сьогодні регіон набагато сильніший, ніж одна компанія», — заявляє він. А ще хвалить графа фон дер Шуленбурга, колишнього власника вольфсбурзького замку, який відкрив пансіонат, проводить музичні фестивалі й розпочав виробництво ковбас.

VW У ВОЛЬФСБУРЗІ ВИТІСНЯЄ БАГАТО ІНШИХ ПІДПРИЄМСТВ. ЧЕРЕЗ ВИСОКІ ОКЛАДИ КОНСТРУКТОРІВ, ДОСЛІДНИКІВ ТА ФІНАНСИСТІВ НА АВТОЗАВОДІ ЇМ ВАЖКО ПРИВАБИТИ ПРАЦІВНИКІВ

Насправді VW витісняє багато інших підприємств. Через високі оклади конструкторів, дослідників та фінансових експертів у штаб-квартирі компанії іншим підприємствам важко привабити працівників. Ціни на нерухомість високі для тих, хто не працює на VW. Міністр економіки Нижньої Саксонії Олаф Ліс, якому належить п'ята частина VW, каже, що земля повністю прив'язана до компанії. Його непокоїть доля 120 тис. працівників VW у Нижній Саксонії, а також іще більшої кількості зайнятих у підприємствах. У Volkswagen є також 10-тисячний штат в Емдені — місті із 33 тис. працездатного населення.

Та щойно ви запитаете місцевих, чи уявляють вони собі майбутнє без VW, на вас подивляться як на ворога народу. Тутешні історики кажуть, що ніхто не наважується критикувати компанію, і згадують, як 2014 року тут проводилася виставка із закликом до відвідувачів «згадати уроки Детройта», натякаючи, що залежність міста від автопідприємства — це «бомба з годинниковим механізмом». Місцеві обходили її стороною. ■

Менше негативу!

Едвард Лукас

Ризиковані ігри Девіда Кемерона довкола референдуму про вихід Великої Британії з ЄС наражають на небезпеку майбутнє моєї країни. Однак маніпуляційна й песимістична риторика табору «залишенців у ЄС» обурює не менше. Маніпуляційна, бо ці люди змішують масштабне питання (маємо ми майбутнє в багатосторонніх організаціях, які живуть і працюють за правилами, чи ні?) з дрібним (чи приведуть переговори прем'єр-міністра про зміну статусу Британії в ЄС до кардинальних змін?).

Вочевидь, не приведуть. Якщо ми справді лишаємося в ЄС, то кілька дрібних змін у наших відносинах із евразійською або право скасовувати податкові пільги для мігрантів з інших країн ЄС навряд чи має велике значення. А вдаючи, що це не так і що переговори про зміну нашого статусу важливі, прихильники Британії в ЄС вносять в аргументацію ноту нечесності. Виборці відчують, що в згаданому питанні багато брехні, й дедалі більше дратуються.

Нагнітання паніки теж не найкращий спосіб здобути перемогу. Основний меседж кампанії «залишенців» такий: вихід із ЄС матиме катастрофічні наслідки для Британії та призведе до втрати робочих місць і зменшення прибутків. Якоюсь мірою це впливає на виборців, але вони не люблять негативу, надто перебільшеного. За версією табору, який роздуває паніку, Велика Британія слабка й приречена на крах. Тому надія тільки на ЄС. Це нісенітниця, бо йдеться про велику державу з неабиякою силою. Вона здатна пережити навіть самозаподіяну шкоду від виходу з ЄС.

Натомість референдум краще проводити на позитивній ноті: говорити, що Велика Британія має бути одним із провідних членів ЄС і що коли ми лишимося, то маємо всі шанси забезпечити реальні реформи, а не поверхові, за які агітує Кемерон.

Колись із британської політики в ЄС кепкували, називаючи її «англосаксонською» (термін неточний та образливий). Зате впродовж десятків років у європейському клубі панувала концепція дирижизму: держава збирає великі податки, виділяє чималі субсидії, керує та контролює. Нічого доброго з неї не вийшло, і нині ця концепція не в моді. Більшість європейських країн, надто нові члени ЄС із півночі та сходу, виступають за лібералізацію, відкритість і конкуренцію. Британська динамічна економіка, порівняно обмежене й чесне державне управління та здебільшого успішна політика інтеграції іммігрантів можуть багато в чому стати прикладом для наслідування всієї Європи.

ЄС змінюється так, що ми маємо тому радіти. Якщо взяти до прикладу Третій енергетичний пакет, то це триумф лібералізації ринку, що завдає удару по корумпованій і схильній до зловживання своїм становищем бізнес-моделі Газпрому. Європейська комісія почала спрощувати власні підходи до регулювання.

Однак зробити належить ще чимало. Не останній пункт тут — поширення спільного ринку, зокрема на електронну торгівлю та послуги. Інший важливий крок — Трансатлантичне торговельне та інвестиційне партнерство (ТТІП), яке забезпечить зниження митних тарифів у торгівлі, уніфікацію стандартів, збільшення кількості робочих місць та економічне зростання по обидва боки Атлантики.

Такі зміни більш ніж сприятливі для Великої Британії. Та замість того, щоб узяти на себе лідерство в їх просуванні та реалізації, ми змарнували кілька років, ображаючись і пасучи задніх. І саме в той момент, коли в нас нарешті з'явилися справжні союзники.

ЯКЩО БРИТАНЦІ ПРОГОЛОСУЮТЬ ЗА ТЕ, ЩОБ ЛИШИТИСЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ, ЦЕ СТАНЕ ДЛЯ НАС ТРАМПЛІНОМ ДЛЯ ПОВЕРНЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ, ВІД ЯКОЇ НІКОЛИ НЕ СЛІД БУЛО ВІДВЕРТАТИСЯ

Позитивна тональність у кампанії до референдуму стосується не тільки самої економіки. Ідея співпраці країн для вирішення спільних проблем і, як наслідок, добровільної передачі частини суверенітету дуже шляхетна. Обмеження національного егоїзму, зарозумілості та бажання короткострокових здобутків заради масштабної мети на тривалішу перспективу — неабиякий моральний вчинок. І сьогодні весь цей принцип опинився під загрозою через демагогів, які возвеличують значення нації (або й гірше — етносу) та вбачають небезпеку в іноземцях.

Якщо британці проголосують за те, щоб лишитися в Європейському Союзі, це підкреслить їхню відмову від такої малообіцяючої путіністської перспективи. Позитивне рішення стане для нас трампліном для повернення до європейської дипломатії, від якої ніколи не слід було відвертатися.

Я не люблю референдуми: вони підривають парламентську демократію, що є одним із найбільших надбань Великої Британії. Та коли вже цього не уникнути, хочу перемогти, проте за допомогою правильних аргументів. ■

Софія — це мудрість

ОНУХ

З часу освячення храму в 1094 році й поховання в його крипті мощів святого апостола Марка базиліка Сан-Марко — місце постійного паломництва. У церкві є музей і скарбниця з колекцією творів мистецтва та цінних сакральних предметів. Собор Святого Марка внесено до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Він відчинений для відвідин із понеділка до суботи з 9:45 до 17:00, а в неділю та святкові дні з 14:00 до 17:00. Богослужіння проводяться щодня о 7:00, 8:00, 9:00, 10:00, 12:00 і 18:45, а в неділю та святкові дні о 7:00, 8:00, 9:00, 10:30, 12:00, 17:30 і 18:45.

Натхненням для творців храму стали Айя-Софія в Константинополі та збудований в XI столітті Софійський собор у Києві — історична та архітектурна пам'ятка.

Назва собору походить від грецького *Σοφία* (Софія), що в перекладі означає «мудрість». Храм, зведений у часи правління Ярослава Мудрого, був релігійним, політичним і культурним центром Київської Русі. Після смерті князя 1054 року його поховали в Софійському соборі. Мармуровий саркофаг зберігається там і досі.

Занепад царської Росії спочатку активізував нові дослідження, роботу з документами та архівами. Але 1934 року релігійну діяльність було перервано, і рішенням Ради народних комісарів УРСР собор став підпорядковуватися Народному комісаріату освіти як відділ у складі Музейного містечка (Києво-Печерська лавра). Багато предметів конфіскувала держава, частину з них знищено, втрачено або передано за кордон.

У травні 1935 року заповідник відкрили для відвідування.

Сьогодні собор Святої Софії і прилеглий до нього комплекс будівель утворюють національний заповідник Софія Київська, об'єкт культурної спадщини ЮНЕСКО. Музей відчинено для відвідувань щодня, крім четверга, з 10:00 до 18:00.

Києво-Печерська лавра, яка теж є частиною заповідника, використовується як музей, а також відповідно до свого основного призначення: для релігійних практик. Водночас є домом для митрополита УПЦ МП (інформація з офіційних інтернет-сторінок соборів Святого Марка, Святої Софії, ЮНЕСКО, «Української енциклопедії»).

Два міста, два важливі й свого роду споріднені історичні об'єкти сакральної архітектури, внесені до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Свята Софія в Києві й собор Святого Марка у Венеції. Навіть гіпотетично неможливо собі уявити, щоб венеційські музейники, історики та митці виступали проти використання собору Святого Марка

як святині й пропонували натомість трактувати храм виключно як музей.

Рішення надати доступ до «Трапезної» (Теплої або Малої Софії) для проведення богослужінь (УПЦ КП) наразилося на шквал обурення й критики в засобах масової інформації з боку осіб, що називають себе музейниками, мистецтвознавцями чи представниками споріднених професій, котрі конкретно не вказують. Навіть президент місцевого українського представництва Міжнародної ради з охорони пам'яток і визначних місць заявив: «...Завтра постане питання про передачу їм Софійського собору. Все це призведе не тільки до міжконфесійного протистояння, а й до перспективи втрати безцінних пам'яток національної спадщини, визнаних на світовому рівні».

Аргумент «перспективи втрати безцінних пам'яток національної спадщини» є щонайменше курйозним. За рішенням Ради народних комісарів УРСР від 1934 року, одного разу Софійський собор уже було втрачено не лише як пам'ятку «національної спадщини», а й

ДОПОКИ Є ВІРЯНИ, ДОКИ ІСНУЄ ЦЕРКВА, СВЯТИНЯ МАЄ ВИКОРИСТОВУВАТИСЯ ЗА СВОЇМ ОСНОВНИМ ПРИЗНАЧЕННЯМ: ЯК МІСЦЕ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ РЕЛІГІЙНОГО ОБРЯДУ. РЕШТА ФУНКЦІЙ ПАМ'ЯТКИ Є ДОДАТКОВИМИ

як найважливішу для українського православ'я святиню. Софійський собор — це не просто пересічний музей, а ще й незагоєна донині рана. Допоки є віряни, доки існує церква, святиня має використовуватися за своїм основним призначенням: як місце для здійснення релігійного обряду. Решта функцій пам'ятки «національної спадщини» чи навіть світової є додатковими. Немає жодних сумнівів щодо належності собору Святого Марка у Венеції, собору Паризької Богоматері, Кельнського собору, базиліки Сан-Франческо в Ассізї, Кентерберійського собору до світової спадщини ЮНЕСКО, однак усі ці пам'ятки живуть, працюють як храми для кожного, хто прагне відвідати їхні стіни: вірян чи простих туристів.

Хотілося б, щоб сила впливу Софійського собору через тисячу років після того, як його нарекли іменем *Σοφία*, дозволила противникам відновлення богослужінь заново відчутти силу поняття «мудрість», і не так «божественної мудрості», як звичайної людської. ■

Куди їздив Папа: до Гавани чи Каносси?

Філіпп де Лара

Церковна політика. Декларація, підписана на Кубі, під примирливими фразами ховає своєрідне пост'ялтинське трактування релігії в дусі «сфер впливу»

Ходіння німецького короля Генріха IV до Каносси в 1077 році є ключовим епізодом в історії християнства. Це не тільки кульмінація папства, а й початок кінця його зазіхання на імперський суверенітет. Ретроспективно це крок до народження сучасної, принаймні західної, політики розділення релігійних і політичних влад, відомої як «секуляризація», або «відокремлення релігії від держави». Якщо тоді імператорові й довелося смиренно проповзти на колінах в самій сорочці до Папи, то зробив він це не марно: його відлучення від церкви, за яким могла б настати ізоляція у середовищі германських князів, було скасовано. Імператор, щойно відновивши свою владу над імперією, заходився з новими силами боротися з Римом. Вислів «піти в Каноссу» залишився популярним, але його первинний зміст забувся. Буквально він означає принижуватися перед вищим керівництвом чи переможцем. Як і поширеніший вислів «схилити голову», який, утім, не дуже пасував би імператорові Генріху, чиє вдаване приниження було майстерним політичним кроком. Пропоную, отже, замінити застарілий та невідповідний вислів на «поїхати до Гавани», посилаючись на іншу важливу релігійно-політичну подію, а саме зустріч та Спільну декларацію Папи Римського Франциска й голови Російської православної церкви Патріарха Кірілла від 12 лютого 2016 року на Кубі.

Очевидно, Франциск зазнав у Гавані більшого приниження, ніж імператор у Каноссі. Результат «діалогу» з Кіріллом катастрофічніший за найгірші очікування. Папа зробив багато поступок, починаючи від української греко-католицької церкви, і нічого не отримав натомість, окрім обіцянок на кшталт перенесення Пасхи, «обіцянок, які зобов'язують лише тих, хто їх отримує». Він повівся наче політик у слабкій позиції, а зовсім не як очільник найбільшої християнської церкви. Поступився власними принципами та довірою частини своїх вірних заради домовленості, що видається розподілом сфер впливу між конкуруючими бюрократіями під прикриттям «спілкування» та «діалогу» між частинами розколотої релігійної спільноти. Попри пасторську та релігійну форму, як і належить такому документові, декларація насичена канцеляризмами політичних радників, які рідко коли знаються на богословських питаннях. Нині я втручаюся в справи, які мене не стосуються, бо не є ані католиком, ані віруючим, але все ж скажу: як так сталося, що Папа — єзуїт, який, нехай і не жив, на відміну від двох своїх попередників, за тоталітаризму, але все ж вважає себе «хитрим»; як так сталося, що кардинали, які знаються на догматичних тонкощах і християнській герменевтиці, відчували себе зобов'язаними підписатися під такою корисливою маніпуляцією та побожною брехнею?

Інакше, ніж політиканською поступкою, не можна назвати твердження, що російська церква представляє всіх православних. Це неправда. Віддавна існує чимало інших православних церков, — лише у Франції їх не менш як десяток, — і не можна сказати, щоб усі вони жили з російською церквою, якої навіть не було на момент розколу в 1054 році, у мирі та злагоді.

Інакше, ніж політиканською поступкою, не можна назвати згоду на спільний фронт із Москвою нібито в ім'я «християнської душі» Європи й проти «войовничого секуляризму» процесу європейської інтеграції, що буцімто загубила своє «християнське коріння», забувши про відкриту агресію проти ЄС з боку Кремля та його західних спільників (у більшості своїй язичників по суті: угорських, грецьких та німецьких неонацистів, французького «Національного фронту» тощо), про сектантство Московського патріархату (але не православ'я загалом), що вважає католиків і протестантів «єретиками», а не «братями».

Інакше, ніж політиканською поступкою, не можна назвати згоду на офіційну російську версію подій, що стверджує, ніби війна в Україні є виключно внутрішнім конфліктом, до якого Росія не має жодного стосунку, і звинувачує українські церкви, насамперед греко-католицьку, у підкладанні дров до багаття та підтримці свободолюбних настроїв.

Два параграфи декларації заслуговують на повне цитування: «Вболіваємо з приводу протистояння в Україні (який гарний евфемізм), що вже спричинило багато жертв, завдало незліченних страждань мирним мешканцям та привело суспільство до важкої економічної та гуманітарної кризи. Закликаємо всі сторони конфлікту до розсудливості, суспільної солідарності та до діяльного будівництва миру. Заохочуємо наші Церкви в Україні трудитись над досягненням суспільної гармонії, утриматися від участі в протистоянні та не підтримувати його подальший розвиток» (Росія та її церква, звичайно, нічого не зробили, навіть не благословили анексії Криму. Натомість греко-католики — жакливі промайданівці!).

«Висловлюємо побажання, щоб було подолано схизму між православними вірними в Україні на основі існуючих канонічних норм, щоб усі православні християни України жили в мирі та гармонії і щоб католицькі спільноти країни сприяли цьому, щоб наше християнське братерство стало дедалі видимішим». Ця закодована фраза не просто асоціює будь-які дії греко-католицької церкви, навіть звичайні дискусії з православними, з уніатством, тобто привласненням вірян однієї церкви іншою (що Рим чітко заперечує з 1993 року), а й позбавляє її статусу церкви, кажучи лише про «католицькі громади» (це видається дрібницею, але диявол ховається в дрібницях... коли йдеться про релігію). Яскравий і детальний аналіз можна прочитати у статті Мирослава Мариновича «Зустріч епохальна. Наслідки також» в «Українській правді».

Усі ці формулювання — на перший погляд, примирливі — насправді є елементами класичної мови сталінізму: «Все, що моє, — це моє, все, що твоє, — предмет переговорів». Своєрідне пост'ялтинське трактування релігії: єдина дозволена церква — православна, решта забороняються, переслідуються, змушені розчинятися в російській церкві через організовані НКВД засідання псевдо-Синоду. Все це триває: у незалежній Україні православна церква (Московського патріархату. — **Ред.**) має повну свободу, у неї проблеми хіба що з власними вірянами, яких дратує її пропутінська позиція. Тим часом на територіях, контрольованих

сепаратистами та російськими військами, католицька церква заборонена, будівлі пограбовані, її члени — як священники, так і парафіяни — зазнають переслідувань. Патріарх Кірілл — це лиш один із російських попів. Під його керівництвом традиція «симфонії» цезаре-папізму була поставлена на службу не так держави, як Путіна. Кірілл є ключем до неймовірного ідеологічного синтезу советизму, православ'я та ненависті до Заходу, що визначає режим Путіна (див. працю французького філософа Мішеля Єлчанінофа «У голові Владіміра Путіна»). Російський президент долучається до реабілітації Сталіна: нещодавно заявив, що, попри негативні аспекти, не обов'язково забувати про все добре, що сталося у двадцяті та тридцяті роки, а також прославляє ядерну могутність своєї країни.

ПАПА ПОСТУПИВСЯ ПРИНЦИПАМИ ТА ДОВІРОЮ ЧАСТИНИ ВІРНИХ ЗАРАДИ ДОМОВЛЕНОСТІ, ЩО ВИДАЄТЬСЯ РОЗПОДІЛОМ СФЕР ВПЛИВУ МІЖ КОНКУРУЮЧИМИ БЮРОКРАТІЯМИ ПІД ПРИКРИТТЯМ «ДІАЛОГУ»

Декларація церковних лідерів, на жаль, більше ніж величезний прокол напередодні Всеправославного Собору, який має відбутися цього року. З огляду на надзвичайну важливість відносин між східною та західною церквами не лише в релігійному, а й у політичному контексті нещодавній жест Папи є несправедливим і нестерпним для українських християн. Їм знадобиться багато холонокровності, великодушності та мудрості, а також сили духу, щоб вийти із ситуації без втрат. Тієї сили духу в усіх значеннях цього слова, яку завжди демонстрував очільник греко-католицької церкви архієпископ Святослав (Шевчук), котрий перейнявся питанням про «зустріч, яка не відбулася», бо ж настільки «обидві сторони перебували у двох різних вимірах і ставили перед собою різні завдання»: пастирське у випадку одного з учасників та політичне у випадку іншого. ■

ЛІКАРСЬКІ
ТАЄМНИЦІ

Швидка допомога рятує від медиків

Гаряча лінія 0-800-500-945

щосередини о 22.00 на телеканалі ZIK

zik

Маляр наших страхів

Велика нова виставка робіт Ієроніма Босха демонструє, що вони завжди лишаються сучасними

Віками вважалося, що Ренесанс зародився в Італії. Відколи Джорджо Вазарі, один із перших істориків мистецтва, написав 1550 року про нову природність у живописі на противагу середньовічній манірності, Відродження пов'язують із фресками Флоренції або округлими формами зі стелі Сикстинської капели. Але сьогодні масштабна виставка творів нідерландця Ієроніма Босха в його рідному місті Гертогенбос ставить цю думку під сумнів. Вона показує, як художник, котрого зазвичай асоціюють із Середньовіччям, використовував прийоми натуралістичного стилю щонайменше за півстоліття до Вазарі.

Виставку, присвячену 500-й річниці смерті Босха, готували понад десятиліття. Вона стала кульмінацією шести років роботи Проекту з дослідження та збереження спадщини Босха (Bosch Research and Conservation Project). Протягом цього часу експерти детально аналізували картини художника. Із 24 його полотен на виставці демонструють 17, а ще 19 графічних робіт Босха. Це робить її найбільшою у своєму розряді на сьогоднішній день. Зібрати всі ці твори (часто випрошуючи їх у великих і скупуватих музеїв Мадрида, Нью-Йорка та Венеції) — справжній успіх для маленької провінційної галереї, якій не належить жодна картина художника.

Творчість Босха має багато різних тлумачень. Хтось вважає, що художник належав до якоїсь сексуальної секти. Хтось — що фантастичні істоти на його полотнах можна було намалювати виключно під психоделічними речовинами. Але цей показ не обтяжений необґрунтованими інтерпретаціями. Натомість картини експонуються поряд із документами: бібліями, часословами та молитовниками, які допомагають відтворити відповідний контекст. А коментарі зведено до мінімуму. Картинам дано можливість говорити самим за себе.

Результат надзвичайний. Босх походить із родини, у якій було багато поколінь малярів. Його дід, батько і троє дядьків художники. Живопис був для них механізмом, через який вони розуміли світ. Твори Босха глибоко релігійні: за кількома поодинокими винятками, його картини зображають біблійні сюжети та життя святих, сцени раю, пекла й усього, що є між ними. Багато з них написані на замовлення місцевої церкви Св. Іоанна, де в 1487–1488 роках художник вступив до Братства Богоматері — релігійно-доброчинної організації.

Сила набожності Босха відчувається в тому, як він зображує суспільний лад на триптиху «Віз сина»: натовп людей, серед яких навіть черниці,

вчепився за сіно з копиці на возі, котрого тягнуть до пекла напівлюди-напівриби. Або прочитується у «Вознесінні праведників», де янголи провадять людей із розпростертими руками з чистилища на небо й урочисто підштовхують душі дедалі вище.

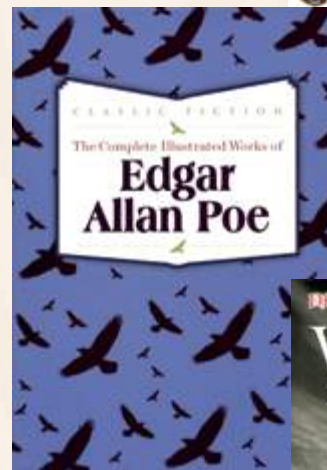
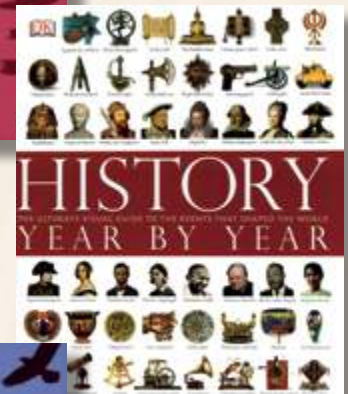
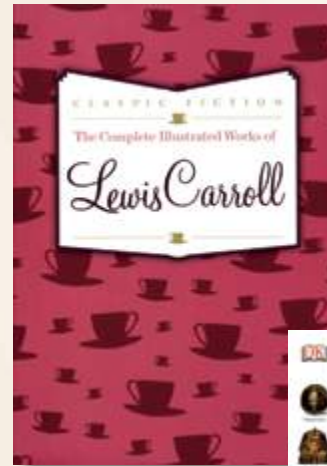
Але, крім того, виставка показує, як у своїй творчості він надихався повсякденням. Малюнкам Босха, живим і сповненим влучно зауважених деталей, властива особлива гострота. Його твори на релігійну тематику також постають із довколишньої реальності. У «Страшному суді» знаряддя тортур зроблено з ліжок, бочок, глеків і дзвонів. У картині «Ессе Ното», яка зображує момент засудження Христа на смерть, на задньому плані чоловік і жінка вдивляються у воду з моста, забувши про все навколо.

Ця суміш неземного та буденного видається ще оригінальнішою, якщо порівнювати Босха з іншими художниками його школи. І виставка часто спонукає до таких порівнянь. Близку Босхове «Поклоніння волхвів», позичене в нью-йоркського Метрополітен-музею, висить поруч із однойменним твором одного з його учнів. Картина Босха сповнена реалістичних деталей: на стіні проростають стокротки, на задньому плані хтось гріє руки над вогнищем. Якщо порівняти, твір його послідовника, хоча й написаний пізніше, видається по-середньовічному закостеним. Тут немає таких повсякденних дрібничок, а перспективу порушено. Те саме стосується однієї з варіацій «Ессе Ното», створеної в Босховій майстерні. У Босха посмугований бичами Христос похилився й стікає кров'ю, а його послідовник зображає Христа випростаним, ніби йому не боляче.

ЗЕМНІ НАСОЛОДИ

Утім, на виставці представлено не всі твори митця. Чи не найвідоміша його картина «Сад земних насолод» досі висить у Музеї Прадо в Мадриді. Ще дві роботи, які мали приїхати з Прадо, відкликали в останню мить, коли експерти Проєкту з дослідження і збереження спадщини Босха оголосили, що вони, швидше за все, пензля одного з послідовників митця. Дуже шкода. Але сама можливість помилуватися такою кількістю картин і малюнків Босха водночас, та ще й у місті, де вони з'явилися на світ, у принципі, компенсує всі втрати. Часто в його роботах повторюються певні образи. Наприклад, сови, яких довгий час вважали супутницями лихих сил.

Творчість Босха вражає тим, наскільки сучасною вона залишається. Він стояв «на межі нового часу», заявляє директор Музею Північного Брабанту Шарль де Мой. Це дуже скромно сказано. Нехай Босхові сцени пекла й вічних мук і не мають того духовного впливу на нинішнє переважно невірнуче суспільство, як колись, але в його картинах відчувається напруження, що потребує уваги й сприймається однозначно по-новому. Його персонажі — чи то святі, чи то бездумні грішники — зображені так життєво, що їх не сплутаєш із персонажами інших малярів тієї доби. Тож виставка наштовхує на думку, що Ренесанс і почався з Босха півтисячоліття тому в містечку, далекому від світових мистецьких трендів. ■

Врятувати дуже рядового Дікапріо

Катерина Барабаш

Цьогорічний «Оскар» виявив тривожну тенденцію: академіки дедалі більше цінують зовнішню привабливість

Тріумф зовнішніх ефектів. Нагорода Дікапріо стала найпомітнішим трендом цьогорічного «Оскара»

«Ну слава Богу, нарешті», — зітхнули шанувальники Леонардо Дікапріо, йдучи рано-вранці в понеділок до сну. Мрія тисяч і тисяч фанатів 40-річного артиста, п'ять разів обійденого «Оскаром», який нарешті до цієї нагороди таки пробився, здійснилася. І пояснити щасливим «леофілам», що перемогла загальна необ'єктивність, годі. А воно ж таки й справді, парадокс вийшов: разом зі справедливістю тихцем восторжествувала явна несправедливість. Ну гаразд, із Лео зняли уроки, американські академіки звільнилися від чийось злих чарів і нарешті розгледіли в Дікапріо гідного оскароносця. Біда лише в тім, що роль зраненого мисливця Г'ю Гласса, що вижив усупереч логіці, більш ніж звичайна. Акторських талантів Дікапріо тут не видно під могутньою бородою і трагічними шрамами, а заслуга його як лицедія зведена здебільшого до боротьби з важкими умовами зйомок (про останні ще з півроку тому прогуділи вуха світові грамотні парники: сама тільки розповідь

про вимушений сексуальний зв'язок із ведмедем чого варта!). Згадавши послужний список Лео, яким щороку нехтували академіки, ми побачимо там вагомі ролі, котрі аж просилися на «Оскара»: насамперед відмінне лицедійство в «Авіаторі» й «Вовку з Волл-стрит».

ЗУСТРІЧАЮЧИ ПО ОДЕЖИНЦІ

Припинивши на хвилину перейматися долею Лео, принагідно зауважимо, що звичка нагороджувати акторів за ролі, які не потребують психологічного перевтілення й створені завдяки зовнішнім зусиллям, стає тенденцією. Позаторік, скажімо, володарем чоловічого акторського «Оскара» став Едді Редмейн, що зіграв геніального Стівена Гокінга. Кардинальна зміна зовнішності, скороченість в інвалідному кріслі, постійна поза паралізованого — чого ще треба для акторського «Оскара»? Так вирішили академіки. Кілька років тому приблизно за те саме отримала цю нагороду чарівна Шарліз Терон, зігравши брутальну товсту лесбіянку у фільмі «Монстр». Якби цьогоріч не було Дікапріо, то «Оскара» за чоловічу роль, поза сумнівом, узяв би знову Редмейн — нині за втілення образу першого у світі чоловіка-трансгендера, який на початку ХХ століття зважився на операцію зі зміни статі. Цей актор дуже талановитий, але в «Дівчині з Данії» він знову чудово продемонстрував фізичне перевтілення, та аж ніяк не психологічне. Проте нині підвернувся Дікапріо, що теж непогано перевтілювався у фізичному сенсі, та ще й багато разів ображений.

До речі, якщо мова про скривджених, то в Голлівуді є куди іменитіші й доросліші лузери. Декотрих, щоправда, вже не стало. Скажімо, блискучий Річард Бертон, який номінувався сім разів, так і помер без «Оскара». Але ж актор був не гірший за Дікапріо. Або Гічкок. Або Кубрік. Обидва номінувалися безліч разів, і лише наприкінці життя кожен отримав утішного почесного «Оскара»: годилося ж якось підсолюдити пігулку. Божественна Меріл Стріп, триразова оскароносиця, номінувалася загалом 19 разів. Тобто на відміну від Лео, котрий зазнав п'яти невдач, мала аж 16 провалів. І якось, знаєте, нічого, всесвітнього плачу не було.

Хоча ті, хто дивився церемонію, мабуть, замалим не просльозилися, побачивши той ентузіазм, із яким величезна зала кінотеатру Dolby зустріла звістку про доленосну зустріч Лео зі статуеткою. Усі встали (зауважмо: це ж не почесного «Оскара» вручали якомусь старому й улюбленому — відзнаку отримував молодий хлопець, колега, успішніший за багатьох присутніх, конкурент) і влашту-

вали овацію. І подумалося: все-таки нагороди для людини, а не людина для нагород... І, може, пусте, що «Оскар» дістався Лео не за найліпшу його роль? Адже таке радісне єднання тисяч осіб із нагоди чужого успіху багато чого варте.

ПІД ЗНАКОМ ЕМІ

Зате з жіночим «Оскарком» академіки не прогадали, їх не ввели в оману зовнішні ефекти. «Оскар» не дістався шикарній, але нудній Кейт Бланшетт за роль красуні-лесбійки з «Керол». Усі надто вже впевнено ставили на Бланшетт, забувши чомусь про Брі Ларсон зі скромної малобюджетної «Кімнати». Актриса віком 26 років у ролі жінки, що рятується з п'ятирічним сином із лап маніяка, грає з абсолютно зрілою віртуозністю, практично на межі професійних можливостей. І, до речі, здебільшого без гриму, що справді майже героїзм. І хоч би якою звабливою була Кейт Бланшетт, якою заслуженою і монументально-величною — Шарлотта Ремплінг («45 років» Ендрю Гея), Ларсон цього разу вочевидь обскакала всіх завдяки ігровим нюансам та якійсь молодій відвазі.

Із приємних несподіванок — триумф Марка Райленса, котрий зіграв у Спілберга в «Шпигунському мості» Рудольфа Абеля, радянського агента, того самого, якого так ніжно й чарівно зобразив Донатас Баніоніс у «Мертвому сезоні». Оце вже точно нежданий-негаданий «Оскар» за найкращу другорядну роль. У Райленса цей персонаж куди менш привабливий, ніж у Баніоніса, занудний і без усмішки, але непохитний, як справжній боєць. У ситуації початку нового етапу холодної війни «Оскар» за роль радянського шпигуна — цілковита несподіванка. Ніхто перемоти Райленса не очікував: цей вишуканий британець, не тільки актор, а й режисер та драматург, занадто хороший для «Оскара». «Оскар» узагалі не його масштаб, його масштаб — Шекспір. Розгледіти за нецікавим фасадом Абеля потужний темперамент і героя, і актора — ось за це академіки наше велике здивоване «спасибі». Тільки шкода Сільвестра Сталлоне: напевно, він уже завчив вітальну промову, відрепетирувавши

«Гра на пониження» (трейлер)

її вдома перед дзеркалом з уявною статуєткою в руці. Історія Сталлоне, що повернувся на великий екран у фільмі «Крид», та ще й у ролі улюбленця публіки — Роккі, який постарів, помудрішав, а до того ж навчився пластично грати, а не тільки рухати м'язами, — це ж улюблений сюжет академіків! 2015-го носієм цієї фабули — з повернутим із забуття улюбленцем — став Майкл Кітон, отримавши «Оскара» за головну роль у «Бердмені». Цього року всі чекали продовження, тому й ставили на Сільвестра. Схоже, для нього це був останній шанс роздобути статуєтку. Шкода, та що вдієш — лотерея! Вважаймо, що академіки розплатилися Райленсом за сумнівного «Оскара» в головній чоловічій акторській номінації.

Хочеться заспокоїти українських глядачів, засмучених тим, що «Зима у вогні» Євгенія Афінеєвського, кінокартина про Майдан, програла стрічці «Емі» в номінації «Найкращий документальний фільм». Повірте, на її тлі шансів не мав ніхто. Емі Вайнгаус, кінотвір про яку переміг цього року, до такої міри улюблениця не тільки англійців, а й американців, плюс так рано і трагічно пішла, що оминати увагою роботу про неї (до того ж справді чудово зняту) академіки не могли. Не гніваймося на них.

НЕУСПІХ СПІЛБЕРґА — ЦЕ ТАК САМО ТЕНДЕНЦІЯ, А ТОЧНІШЕ ПРОДОВЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЇ, НАСТІЛЬКИ ВИРАЗНО ПІДТВЕРДЖЕНОЇ НАГОРОДАМИ ІНЬЯРРІТУ Й ДІКАПРІО, КОЛИ ЩОРАЗУ БІЛЬШЕ УВАГИ ПРИВЕРТАЄ ЯСКРАВИЙ ЗОВНІШНІЙ БІК ФІЛЬМУ

Подосадуємо ліпше з того приводу, що крім пильної уваги до фізичних перевтілень простежилася ще одна тенденція: обдаровувати щороку «Оскарами» Алехандро Гонсалеса Іньярриту та його вірного оператора Емануеля Любецькі. Торік це був «Бердмен». Нині «Легенда Г'ю Гласса». Позаторік Любецькі теж став оскаронцем, що правда, у парі не з Іньярриту, а з Альфонсо Куароном за «Гравітацію». Схоже, він справді вели-

НОВА КРАМНИЦЯ ПОДАРУНКІВ
ТА СУВЕНІРІВ «МРІЇ МАРІЇ»
НА АНДРІЇВСЬКОМУ УЗВОЗІ

Тільки зроблене руками:
вироби з гутного
та вітражного скла,
кераміка, етноодяг,
взуття, аксесуари,
головні убори, прикраси,
іграшки, картини,
меблі та багато іншого.

Радо зустрінемо!

Київ, Андріївський узвіз, 30-А, крамниця «Мрії Марії», тел: +38(098) 014 81 74, mriimarii.com

кий камерамен, котрий стає явищем, окремою школою. Кожна робота цього кіномитця видатна, але ж давати тому самому номінантові щороку по статуетці — так «Оскарів» не напасешся. Усе-таки хочеться бачити із заповітною фігуркою в руках не тільки великих, а й просто хороших. А що до режисерського «Оскара» Іньярріту, то мода на цього постановника взагалі, схоже, стає повальною. Почавши яскраво й сміливо (пам'ятаєте його перший фільм «Сука-любов», де молодий мексиканець бавлячись проголошував новий кінематограф?), згодом він вдався до красивої профанації. Його симпатичний торішний «Бердмен» з усією режисерською претензійністю виявився цікавим, по-перше, Майклом Кітоном, а по-друге, тим, що Любецькі зафільмував усю стрічку одним кадром, практично без монтажних склейок. Ефект Гонсалесові Іньярріту сподобався, і ось він знімає брутальне кіно про брутального мисливця, несучи напереваги Дікапріо до нового «Оскара». Крім неземної краси Північної Америки та екзотично пораненого Лео, фільм не вражає нічим: ані цікавою драматургією, ані особливими проривами в царині режисури. Може, любов до Дікапріо, нарешті з'явившись, автоматично перемістилась і на Іньярріту?

НЕПОМІТНИЙ СПІЛБЕРГ

Але ж куди цікавішим, скрупульознішим, хоч і менш виграшним зовні, виявився той-таки «Шпигунський міст» Спілберга. Це найцікавіша його робота за останні багаті роки. Та, на жаль, мода на цього режисера минула, а заодно скисло й зацікавлення академії колись улюбленим майстром.

Дива не сталося: тихого, але блискучого Стівена академіки не розгледіли.

А шкода, бо ж у вміні розгорнути масштабну гуманістичну ідею навколо банального шпигунського сюжету його поки що не переплюнув ніхто, а такий роботі з акторами може позаздрити сам Іньярріту. Історія, яку розповів Спілберг у «Шпигунському мості», прихована за відповідним сюжетом про затримання Абеля в Америці й пілота Паверса в СРСР, а відтак про зусилля щодо обміну ними на мосту в Берліні. Невже академіки не розгледіли істинного сюжету й проблеми фільму? Це ж, по суті, продовження «Врятувати рядового Раяна» з незмінним Томом Генксом. Бог з ними, з Абелем і Паверсом, тут-бо головна інтрига в тому, що Генксів герой, адвокат, якому доручено домовитися про обмін шпигунів, намагається заодно врятувати з лабет радянських спецслужб нікому не відомого хлопця-американця, який випадково опинився в непотрібний час у непотрібному місці. Служби США стурбовані тільки поверненням пілота, на парубійка їм начхати, але правник непохитний: або Паверс разом із юнаком, або все залишиться як було — Абель у нас, Паверс у них. Торжество гуманістичного начала в Спілберга при цьому вбране в більш ніж вартісні мистецькі форми. Це і чудовий Райленс, і обділений увагою Том Генкс, і відмінно передана атмосфера розколу світу «на нас і на них»: велика частина дії кінотвору відбувається на тлі побудови Берлінського муру.

Неуспіх Спілберга — це так само тенденція, а точніше продовження тенденції, настільки ви-

разно підтвердженої нагородами Іньярріту й Дікапріо, коли щоразу більше уваги привертає яскравий зовнішній бік фільму, а кропітку роботу не помічають лише тому, що режисер нехтує показними ефектами.

За головною інтригою нинішнього «Оскара» (підє Лео зі статуеткою чи знову з пустими руками) навколо головної номінації списи перед церемонією ламали не надто. Так собі, лінкувато сперечалися, хто ж візьме основну статуетку: «Легенда Г'ю Гласса» чи «Гра на пониження». На «Легенду Г'ю Гласса», певна річ, ставили через присутність там головної персони «Оскара-2016» — Дікапріо, ну й через моду на Іньярріту. «Гра на пониження», витончений фільм Адама Маккея про те, як готувалася криза 2008 року, мав здобути найвищу нагороду з огляду на максимально просту логіку: зазвичай академіки повторюють досвід усемогутньої Гільдії продюсерів і головним оскароносцем стає

КІНОАКАДЕМІЯ ЦЬОГО РОКУ, СХОЖЕ, БІЛЬШЕ ПЕРЕЙМАЛАСЬ ІМОВІРНИМ СКАНДАЛОМ НАВКОЛО «БІЛОГО ОСКАРА», ЯК ЙОГО ПРОЗВАЛИ ПРИХИЛЬНИКИ БОЙКОТУ ЦЕРЕМОНІЇ (ІНІЦІАТИВА ТЕМНОШКІРИХ КІНЕМАТОГРАФІСТІВ)

той, кого удостоїла уваги саме вона. Цього року продюсери обрали фаворитом «Гру на пониження». Якщо виходити з такого суто механістичного міркування, то найбільше шансів було власне в цієї напівдетективної історії про не вельми давній крах банківської системи. Такий собі доладнений фільм із добре дозваною іронією на адресу американських фінансистів. Не вельми цікавий у сенсі мистецьких знахідок, але простий, правильний, ну загалом, як то кажуть, «міцний».

БОЙКОТ «БІЛОГО ОСКАРА»

Однак — треба ж! — цього року продюсери виявилися не такими всемогутніми, як зазвичай, і отримувати «статуетку над статуетками» вийшла команда фільму «У центрі уваги» Тома Маккарті. Що тут сказати? Якщо років через два пощастить зустріти людину, котра пам'ятатиме цей фільм, ми не тільки потиснемо їй руку, а й візьмемо інтерв'ю, щоб дізнатися, як таке можливо. «У центрі уваги» — стрічка наскільки правильна, потрібна, настільки й нецікава з тих самих причин. Команда журналістів бостонської газети, яка розслідує справу про розбещення дітей священниками-педофілами, викриває моторошну правду, опублікувати яку їй, певна річ, усіляко заважають. Що в кінокартині справді є, то це варта небезпечних заздрощів злагоджена робота двох команд — вигаданої журналістської та реальної акторської. Був би «Оскар» за найкращий колектив — без вагань годилося б віддати його акторам цієї картини. Майкл Кітон, Марк Руффало, Рейчел Макадамс, Лів Шрайбер, Джон Слеттері немовби розігрують підручник командної гри: така миттєва реакція на партнера, така злагожденість роботи, така увага кожного до всіх і всіх до кожного. А стосовно прототипів-журналістів, які, до речі, теж були в залі й виходили на

«Емі»
(трейлер)

«Крід»
(трейлер)

сцену по головного «Оскара», ну що тут скажеш... Якби в пострадянських країнах існував хоч натяк на таку журналістику, можна було б не тільки жити, а й померти спокійно.

Але загалом кіноакадемія цього року, схоже, більше переймалась імовірним скандалом навколо «Білого Оскара», як його прозвали прихильники бойкоту церемонії (ініціатива темношкірих кінематографістів). Невдовзі після оголошення номінантів кілька темношкірих американських кіномитців звинуватили академію в расизмі, бо в списках не виявилось жодного афроамериканця. Першим заявив про бойкот режисер Спайк Лі, чий фільм «Чирак» пролетів повз усі номінації. Потім актриса Джада Пінкетт Сміт, дружина знаменитого Вілла Сміта. Збирався примкнути до них і відомий репер Снуп Догг, але передумав. Керівництво кіноакадемії тут-таки пообіцяло перформатувати її, додавши певну кількість афроамериканців.

При цьому на сцені кінотеатру Dolby чотири години веселив публіку й пустував Кріс Рок, популярний чорношкірий комік. Жартів на тему расової дискримінації було не злічити, ведучий пройшовся і по білих, і по чорних. Про Сміта, чия дружина пообіцяла бойкотувати «Оскара», зокрема, сказав: «Звичайно, несправедливо, що Вілла не номіновано, але ще більш несправедливо, що він отримав \$20 млн за роль у «Дикому, дикому Весті» («Дикий, дикий Вест» — дорогий блокбастер, на який витратили \$170 млн, заробив він \$230 млн, усі виконавці головних ролей отримали по «Золотій малині», а Вілла Сміта кілька років потому вважали найбільш високооплачуваним актором у світі). Про Джаду Пінкетт Сміт комік відгукнувся зовсім злісно: «Джада образилась і не прийшла. Хоча це такий самий бойкот, як мій бойкот трусукив Ріанни (знаменитої американської співачки. — Авт.) — мене ж ніхто не кликав».

Коли темношкірі кінематографісти США заявили про майбутній бойкот «Білого Оскара», навколо завирувало обурення. «Вони геть із глузду з'їхали зі своєю політкоректністю!» — гнівалися газети, журнали, сайти й соціальні мережі. Насправді всі лишилися при ясному розумі, просто нам укотре показали, як буває в цивілізованих країнах. Погодьтесь: якщо афроамериканці так упевнено виступають проти «Оскара», якщо так запросто висловлюють обурення з приводу расових утисків, це означає одне: жодної дискримінації в них немає і взагалі з цим усе добре. Це як із геями: якщо в країні вільно проходять паради на захист секс-меншин, там не існує гомофобії. Де ніхто відкрито не виступає за права цих людей, там справи кепські. Тож за афроамериканських кіномитців, як, утім, і за всю Америку, можна хіба що порадіти. «Мені б ваші турботи, пане вчителю», — як писав Чехов.

А найкращою в усій святковій метушні виявилася все-таки не американська стрічка, як це часто й буває. Зазвичай номінація «Найкращий фільм іноземною мовою» різуче відрізняється від інших — «чергових». Саме тут з'являються класні картини, справжні авторські, цінні не тільки голлівудською традицією, а й кіномовою. У перемозі

«Шпигунський міст» (трейлер)

угорця-дебютанта Ласло Немеша та його фільму «Син Саула» ніхто не сумнівався: це видатна робота. Хоча лунали голоси, мовляв, два роки поспіль нагороджувати стрічки про Голокост — фе! (Хто забув, торік у цій номінації перемогла «Іда» Павела Павліковського про наслідки переслідування євреїв під час Другої світової війни.) Хоча, строго кажучи, «Син Саула» — фільм не про Голокост, а про безплідність спроб зберегти людське в нелюдських умовах. Стрічка знята дуже незвично: вона розповідає, по суті, про будні Аушвіца, але ми ані разу не бачимо концтабірних жахів. Здебільшого на екрані потилиця головного героя, працівника тамтешньої зондеркоманди, яка виконує найогиднішу роботу. Разом із товаришами Саул витягає трупи з газових камер, збирає попіл спалених в'язнів у контейнери тощо.

Оператор майже весь час дивиться на нього ззаду, і все, що діється навколо героя, ми бачимо немовби очима персонажа, але не у фокусі. Жах табору смерті розмитий, але від цього видається чи не сильнішим.

«Найкращий фільм іноземною мовою» — унікальна й дивна на тлі «Оскара» загалом номінація. І саме в контексті фільмів, які до неї потрапляють, стає зрозумілим усе лукавство цієї кінонагороди, яка намагається вдати, ніби вона «про кіно». Насправді «про кіно» тут тільки одна номінація, решта «про американську індустрію», яка, звісно, сама собою розкішна, але до кінематографа як до мистецтва давно має вкрай опосередкований стосунок.

Утім, схоже, кіно за це на неї не ображається. ■

СВЯТКОВА ПРОГРАМА ДЛЯ КОХАНИХ ЖІНОК

ЗА ПІДТРИМКИ ГОСПОДАРСТВА ЗЕЛЕНА СІМ'Я В УКРАЇНІ

25

ЖИВИЙ ЗВУК

7 БЕРЕЗНЯ 2016
ПОЧАТОК О 19:30

МІНІМАЛЬНИЙ ДЖАЗОВИЙ АСОЦІАМЕНТ

SENTRUM

ШОТА РУСТАВЕЛІЗІ

LOVE'S THE KEY ★ USA

ALLAN HARRIS VOCAL

АЛЛАН ХАРРИС (ВОКАЛ, США): КОХАННЯ - ЦЕ НАЙГОЛОВНІШЕ

У СУПРОВІДІ DEAN TSUR QUARTET (США-ІЗРАЇЛЬ)

«КВАРТЕТ ДІНА ТСУРА»

Тиждень

ПАРТЕР UB (044) 287 87 87

Прогулянка Луганськом

Яна Вікторова

Що робить наше життя таким привабливим, що його хочеться згадувати через місяці, роки й десятиліття? Життя як чорно-біла книжка-розмальовка: які кольори вибереш, таким і буде твій малюнок — яскравим і сонячним або похмурим. Тому Луганськ теж у кожного свій, хоча контури у всіх однакові. Зазвичай згадується те, що робить наше життя щасливим: батьківський дім, школа, місця перших побачень тощо. Я йшла сьогодні вулицями й під впливом чи то грязюки, чи то погоди не відчула тих теплих ноток ностальгії та гордості за місто, які були завжди. У східній частині Луганська закритий McDonald's. Він був першим передвісником війни: у травні 2014 року на вході до закладу з'явився лист, що коли розсадник капіталізму не припинить свою роботу, його підірвуть. Власники не стали ризикувати й закрили його відразу ж. Відтоді McDonald's не працює. Улітку було видно, що його охороняли, двері відчиняли на провітрювання. А в грудні 2015-го в кафе несподівано почався чи то ремонт, чи то прибирання, але всі перехожі озиралися: невже відкриють? Виявилось, що кафе перекупили росіяни. Точніше, москвич. Він планував відкрити там бургерію, у Росії в нього їх ціла мережа. Навіть набрали персонал і найняли клінінгову компанію, щоб прибрала там (виявляється, є така послуга в Луганську). Але щось не склалося: проект заморожений, хоча всіляка підтримка місцевої «влади» йому була гарантована. Я не скажу, що це був заклад правильного харчування, але й шкода від нього була доволі відносна. Вдале розміщення біля університету забезпечувало величезний потік відвідувачів. Неподалік кінотеатр «Мир», цілодобовий супермаркет «Абсолют», а там людно до самого ранку за будь-якої погоди... Словом, добре було кафе: завжди шумне, гамірне, але чисте і якесь атмосферне: проходиш повз нього за будь-якої погоди й мимо волі усміхаєшся. Дітей туди возили з області як на екскурсію, а іноземці харчувалися тут як у бюджетній їдальні. І в кожного, напевно, із цим закладом були пов'язані свої теплі спогади. За майже два роки в тому замороженому стані кафе якось осунулося: обсипалася плитка фундаменту, поросли травою колись доглянуті клумби, засмічений літній майданчик...

Словом, якщо раніше кафе було обличчям вишу, то тепер воно цілком відповідає всьому тому, що відбувається в місті: форми лишилися, а змісту вже немає. За роком у «стекляшці» фотосалон «Фуджифільм». У мене, хоч я й не фотограф, із ним пов'язано безліч світлих сторінок. І фото в паспорт у 25 років, і фото на

візу, і пакки моїх любительських світлин... Хороший персонал, хороші історії. Там зовсім поряд у серпні 2014-го ліг снаряд. Були загиблі. Відновлювати фотосалон не стали — ось такий пам'ятник безгосподарності й запустінню, як і McDonald's. Звісно, ці картинки вибитих вікон і дверей настрою не поліпшують...

Кафе «Інтер» на другому поверсі «стекляшки» завжди було студентським: там студенти вишу навпроти всі свята відзначали. Пили, гуляли, фотографувалися. Це ж той вік, коли для щастя потрібна компанія, а вимоги до їжі та антуражу з'являться набагато пізніше. Сумніваюся, що, отримуючи стипендію 1445 руб., місцеве студентство ходить у кафе.

Усе, що відбувається зараз, ситуацію лише погіршує: зростання вартості проїзду, загальне чергове підвищення цін і якісь зовсім розмиті перспективи. Якщо до подорожчання проїзду хоча б пенсіонери-пільговики казали: «Ну нічого, треба почекати», то тепер навіть вони знігилися перед прилавками з вкотре переклесними цінниками. Продавці їх вже навіть не переписують: виправляють ціну маркером на старих або приліплюють зверху новий цінник. Супермаркети взагалі як швейна машинка Singer: ніби і хороша, і дорога, але нікому в принципі не потрібна. Великі, але вимірають, як мамонти. Персонал намагається щось зробити, щоб виправити ситуацію, але якщо ви зневірені, туди зараз краще не ходити. Базар ще куди не йшло: справляє враження бодай якогось руху хоча б у першій половині дня, а ось супермаркети... Їх нічим заповнювати. Спочатку стелажі зсували, лишавши якомога менше місця в торговельному залі. Менше полиць, а здається, що товару багато. Одним видом круп заповнювали всі полиці — нібито всього вдосталь. А ще плівка, якою з майстерністю декораторів відсікали частини залу й тушили вгорі світло.

Мені сумно, я не можу адаптуватися до реалій нового життя, у якому ми легко, ніби на машині часу, повернулися в забуті дев'яності. Ходимо й хвалимося: я томат бачила на десятку дешевше, а я сама хліб печу — дуже економно... Труси й торти вкупи продають на базарних ятках. Як колись. Тільки тоді це смішило, а тепер ні. А ще в місті немає пошти. І я хоч як намагаюся, але не можу прийняти цей атрибут часу. Якщо ми в тюрмі, то з неї можна писати. А ми пишемо зараз самі собі: місцева пошта доставляє кореспонденцію тільки в межах «ЛНР». Як і місцеві банки: ніби вони є, але явно працюють не для людей, а проти них. У нас немає банкоматів, немає кредитів, немає інтернет-магазинів і не працюють перевізники. Зрозуміло, що в тому місті, куди ми рухаємося, і не повинно бути всіх цих благ капіталістичного життя. ■

А чи є дно?

Станіслав Васін

Часто від багатьох моїх співгромадян із «великої землі» доводиться чути формулювання на кшталт «ви ж хотіли в Росію? Ну то й маєте її». Хотів би в цьому листі дещо розвіяти міф, згідно з яким Донецьк зараз чимось схожий на суміш Ростова з Рязанню.

Ну, по-перше, ні про яку Росію в так званій ДНР навіть не йдеться. Вже давно. І ні для кого з місцевих, хто здатен принаймні на поверховий аналіз того, що відбувається, це вже не секрет. Росія тут закінчилася рівно тоді, коли на площу Леніна викотилася величезна кількість абсолютно неадекватних літніх дам у бузкових шапочках з іконками Сталіна в золотому мундирі та лисуватою головою Владіміра Ільїча. Тобто, за великим рахунком, хоч як дивно це звучить, у своєму чистому, імперському вигляді Росія в степах Донбасу так і не почалася.

Вся річ у тім, що єдиним зв'язком між подіями на Донбасі й тим, що відбувається в самій Росії, є той факт, що і там, і там надзвичайно точно й філігранно грають на найтемніших, найглибінніших очікуваннях та сподіваннях народної душі. І Путін, і Захарченко однаковою мірою є продовженням самого народу, який чекає манни небесної у вигляді міцної руки всіма своїми 82 відсотками. Але на цьому подібність закінчується. Те, на що сьогодні перетворився Донецьк, як і вся «ДНР», — 30-ті роки минулого століття з відповідною ідеологією та соціальними орієнтирами, які не мають нічого спільного з білими лайковими рукавичками російського імперіалізму, що сьогодні йде з Москви. Кілька наочних прикладів.

Передусім прибічники Росії в Донецьку наполягають на автентичності становища інформаційних фронтів: 90% медіа-простору РФ займають лояльні до режиму ЗМІ. Але, перепрошую, у Росії є телеканал «Дождь», є радіо «Эхо Москвы», є Невзоров і Шлосберг, які критикують у пух і прах панівну верхівку Кремля. Так, вони ледве втискаються в ці 5–10% ефірного часу, але ж таки є. У «ДНР» немає нічого. Тут немає жодної опозиційної газети, тут немає самої опозиції, тут немає жодного телеканалу, який не оспівував би відкриття консервного заводу та чергового рекорду в надоях «республіканських» корів. Зате є найвища міра покарання у вигляді розстрілу за шпіонаж і роботу на українські спецслужби, яку абсолютно точно «повісять» на кожного, хто займатиметься опозиційною режиму журналістикою в самій «ДНР».

До речі, про цю нещодавно новачку. Розстрільні списки і 30-річні

терміни теж навряд чи можна порівняти з російською дійсністю, навіть не беручи до уваги той факт, що особливо неугідні режиму співгромадяни «списуються» без будь-яких санкцій суду під виглядом усім відомих розборок із «троянцями» й величезної кількості зниклих тут безвісти людей навіть порівняно з 1990-ми. На бодай якусь правову основу можна розраховувати лише у випадку дрібної крадіжки. Решта побудована за общинно-родовим принципом зв'язків, «замазок», «маз» та іншої тюремної агрибутики, що накрила багатостраждальний Донецьк.

Щодо єдиного вільного вікна у світ інформації — інтернету, то «республіканські» комп'ютерні умільці постаралися й тут: за останні два місяці особисто я втратив доступ через звичайний браузер до основних українських ЗМІ, таких як «Радіо Свобода», «Тиждень», «Острів» і «Дзеркало тижня». Так, цю заборону досить легко обійти, але сам факт тотальної диктатури, що вторгається не тільки в соціальний, економічний і культурний, а й в особистий простір, очевидний.

Не має рівних «республіка» й за масштабами репресій: будь-яке інакомислення останнім часом у Донецьку переслідується особливо жорстко, виліваючись, зокрема, і в арешти всім відомих людей, до яких досі не допустили адвокатів та яким не висунуто жодного офіційного звинувачення. Тоді як кримінальному кодексу «ДНР» ніщо не заважає їх просто стратити.

У всіх цих моментах сучасний Донецьк нагадує радше Чечню з традиційно-родовою ментальністю та повагою до особистого авторитету й сили, ніж дещо рафіновану Москву чи Пітер. Та й основна ідея «республік» ой яка далека для самих росіян, що плекають нині мрію про царя або «верховного правителя» (як цю посаду назвав Владімір Жириновський) та аж ніяк не ідею бутерброда з ковбасою, завернутого в піонерський галстук.

Взагалі, звісно, сьогодні доводиться дивуватися навіть тим, хто розраховував побачити в червоночубатій фізіономії «ДНР» увесь спектр репресій і бажань бути вишмаганими міцною рукою. Невільно запитуєш себе: а чи є взагалі дно в цьому тепер уже безкінечному падінні в безодню ординських часів? Зрештою, будь-яке відхилення теж має межу, не можна ж усе життя молитися на Леніна й обстоювати ще більшу кількість розстрільних списків, щоб «навчити республіканських ворогів». Але, як показує практика, дна ще не видно, й імперське минуле Росії проростає на Донбасі корінням хрущовських часів. ■

За рибу гроші-5

Юрій Макаров

Якщо погодитися, що мовне питання в Україні рясніє синцями, забоями й мозолями, зараз ми підходимо до одного з найболючіших місць у розпочатому марафоні (див. **Тиждень**, № 1-2, 4, 6, 7): необхідно зрозуміти, яка саме російська мова надалі функціонуватиме в нашій країні.

Почну з того, що російська в нас не зникне ні за рік, ні за десять, ні, може, навіть за сто, хай би як цього хотілося радикальним патріотам. У кращому (гіршому?) разі вона звужить сферу функціонування. Інше питання: яка саме російська? Яка?! Вийдіть на вулицю, ввімкніть телевізор, радіо, відчуйте різницю між тим, як говорять кияни, харків'яни, дніпропетровці, й тим, як висловлюються герої досі не заборонених російських серіалів. Там, «за поребріком», наших людей упізнають миттєво й безпомилково, і річ не лише у вимові. Наше знамените «г» (до речі, домовимося раз і назавжди, що воно не фрикативне, воно фарингальне), наше заднє «а», наше неоглушене «в» у кінці слова — ні, це не російська, точніше така російська, яку росіяни не визнають своєю. Тільки коли треба захищати «русскій мір», але то вже тема геть не мовознавча.

«Наша» російська засмічена українськими словами й численними кальками з української. Саме засмічена, а не збагачена, хоча деякі філологи вже готові оголосити українську російську окремим варіантом із власною нормою на кшталт американської англійської. Якби ж тільки гуманітарна сфера України досі не була пов'язана тисячами ниточок із «мовою-дахом» (це не метафора, а легальний термін) і дах цей не містився далеко за українським кордоном. У своєму «вуличному» варіанті «наша» російська живиться саме ззовні через телевізор, радіо, інтернет, а освічені верстви й далі орієнтуються не на умовну регіональну, а на цілком реальну московську норму. Одесит Борис Херсонський і киянин Олександр Кабанов пишуть свої чудові вірші не одеською й не київською, а російською російською. Інакше було б дивно.

Ну й гаразд. Зрештою, політика політикою, а культура кордонів не має. Хіба? Невже інструмент няк не впливає на результат процесу? Індивідуальна майстерність, вольове зусилля можуть хіба що компенсувати те, що в стихійному порядку мимоволі вибирає з тканини мови.

Що не так із російською? А те, що нинішня російська (не лише в Україні, а передусім у самій Росії) — це не мова Буніна, Набокова, Пастернака. Це мова Сталіна, Брежнєва й Сулова, мова газети «Правда» й ради ветеранів при ЖЕКу № 512, суттєво розбавлена кримінальним діалектом у 90-ті роки минулого століття й відполірована могутнім валом сучасної попси. Водночас російська надзвичайно

багатозначна, вона заряджена на іронію, сарказм, усіякі натяки й подвійне дно, що практично не піддається перекладу — наслідок адаптації до років цензури та політичного контролю.

Процитую Оксану Забужко: «Філософська герменевтика (М. Гайдеггер, Г. Гадамер) успішно довела, що насправді не ми володіємо мовою, а, навпаки, мова володіє нами. Не вербалізоване, не впіймане словом вислизає з ясно освітленого кону свідомості в темну млу непевних, хаотичних відчуттів — єдино лише висловлене, о-словлене існує для нас реально: мова і тільки мова велить нам сприймати світ таким, а не інакшим, накидає нам світогляд».

Ще й ще раз: мова — сума текстів, що нею озвучені. «Терки», «крыша», «откат», а також «скрепы», «пиндосы», «гейропа» та «либерасты» — таким є активний шар

НИНІШНЯ РОСІЙСЬКА — ЦЕ НЕ МОВА БУНІНА І ПАСТЕРНАКА. ЦЕ МОВА ГАЗЕТИ «ПРАВДА» Й РАДИ ВЕТЕРАНІВ ПРИ ЖЕКУ № 512, РОЗЧИНЕНА КРИМІНАЛЬНИМ ДІАЛЕКТОМ І ВІДПОЛІРОВАНА ПОПСОЮ

актуального російського словника. А коли додати, що фразеологія, тобто стійкі словосполучення, які однаково зчитуються всіма членами мовної спільноти, належить мові (поряд із лексикою, морфологією та синтаксисом), то слід визнати, що «за нашу і вашу свободу» — це частина польської мови (і польської свідомості), а «ядерный пепел» і «мочить в сортире» — невід'ємна частина російської. Нічого особистого.

Українській у цьому сенсі парадоксальним чином пощастило: через тривалі обмеження її використання, особливо в офіційному вжитку, у ній затрималося значно менше радянських штампів, хіба що «партия веде» й «чуття єдиної родини», та й те треба довго згадувати.

«На Лабутенах ...нах и в о...ительных штабах» — ось, на жаль, сучасна подоба мови Чехова та Блока, до яких досі апелюють захисники двомовності. Потрібні нові Платонов, Шаламов і брати Стругацькі, щоб вилікувати родимі плями комуністичної та кримінальної диктатур на тілі «великого и могучего, правдивого и свободно-го». Доки того не станеться, — а це не наше завдання й узагалі не наша справа, — для багатьох українців (не для всіх, але, безумовно, для носіїв тонкого слуху) російська залишиться мовою ворожнечі, мовою ненависті. Навіть якщо нею користувалися героїчні захисники Донецького аеропорту імені С. Прокоф'єва. ■

ЕКСКЛЮЗИВ

The
Economist

Ювілейне, 30-те видання зі спецпроектom і думками
Крістін Лаґард ■ Марґарет Етвуд ■ Мугаммаду
Бугарі ■ Ніколи Стардґжон ■ Нарендри Моді ■
Малали Юсуфзай ■ Володимира Василенка

За ексклюзивною ліцензією

Тижде́нь

Світ у 2016

Український випуск

Встигніть придбати до 10 березня

Якщо зібрався у мандрівку,
бери з собою **ТревелСімку!**

Активуй Тревел **чат**
і спілкуйся
у месенджерах абсолютно
БЕЗКОШТОВНО!

Діє у > **190** країнах

БЕЗКОШТОВНІ вхідні дзвінки у ≈ **140** країнах

ВІДСУТНЯ ПЛАТА за з'єднання та абонплата

ПАКЕТНІ ПРОПОЗИЦІЇ, що дозволяють заощаджувати
ще більше: дзвінки, СМС, GPRS-Інтернет

БЕЗКОШТОВНІ дзвінки зі **Skype та Viber** на ТревелСімку

ВСІ можливі варіанти поповнення: portmone.com **ПриватБанк** **VISA** **IBOX**

Тревел Шоп

БЕЗКОШТОВНА
ДОСТАВКА
гарних номерів

Інфолінія: (044) 225 - 8008

w.TravelSiM.ua

Пасива створена 02.02.2014 р. Додати на дільність - "Шоп" ТревелСімки
№ 3912001 та ТПД 1168 № 412003 (версія БНД)

U.T.T.